

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Πόλεμος και αλλαγή στις διεθνείς σχέσεις.
Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας
με άξονα τον πολιτικό ρεαλισμό του Robert Gilpin.
[Στη μνήμη του R. G. (1930-2018)]**

Υπό την επίβλεψη του:

Δρ. Σπύρου Μακρή

(Αναπληρωτή Καθηγήτρή Πολιτικής Θεωρίας του ΠΑ.ΜΑΚ
& Visiting Research Fellow University of Oxford)

Σύνταξη:

Αντώνιος Κατσιαούνης

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2021

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Σπύρο Μακρή, για την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του, την υποστήριξη και το αμείωτο ενδιαφέρον που έδειξε από την αρχή μέχρι το τέλος.

Επίσης, θα ήθελα εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στη σύζυγό μου για όλη τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόησή της, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Αντώνιος Κατσιαούνης

Περιεχόμενα

Πρόλογος	1
Εισαγωγή	2
<u>Δομικές προσεγγίσεις για το φαινόμενο του πολέμου: Αιτίες και ερμηνείες</u>	3
<i>Δομικές προσεγγίσεις βάσει της Θεωρίας για τον Ηγεμονικό Πόλεμο</i>	3
<i>Δομική προσέγγιση του πολέμου μέσω της αντίληψης της Συστημικής Αλλαγής</i>	6
<i>Η συμβολή της θεωρίας του Θουκυδίδη</i>	8
<i>Δομική προσέγγιση της Θεωρίας του Ηγεμονικού Πολέμου στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα</i>	13
<i>Δομική προσέγγιση της Θεωρίας του Ηγεμονικού Πολέμου στο μέλλον – Πυρηνική Επανάσταση</i>	18
Πόλεμος και αλλαγή	22
<u>Ανάλυση του έργου του Robert Gilpin “Πόλεμος και αλλαγή στον πολιτικό κόσμο”</u>	24
<i>Η φύση της διεθνούς πολιτικής αλλαγής</i>	24
<i>Σταθερότητα και Αλλαγή</i>	28
<i>Ανάπτυξη και Επέκταση</i>	32
<i>Ισορροπία και Παρακμή</i>	34
<i>Ηγεμονικός Πόλεμος και Διεθνής Αλλαγή</i>	36
<i>Αλλαγή και συνέχεια στην παγκόσμια πολιτική</i>	37
<i>Επίλογος: Αλλαγή και πόλεμος στον σύγχρονο κόσμο</i>	38
Ηγεμονική σταθερότητα	39
<u>Ηγεμονία και ηγεμονικό σύστημα</u>	40
<u>Ο Ηγεμόνας και το Κρατικό Ηγεμονικό Σύστημα</u>	41
<u>Προβλήματα του συστήματος και η παρακμή του Ηγεμόνα</u>	43
<u>Ρεαλισμός, Ηγεμονία και Θεωρία Ηγεμονικής Σταθερότητας</u>	44
<u>Ο πολιτικός ρεαλισμός στον 21ο αιώνα: το παράδειγμα των ΗΠΑ ως φιλελεύθερο ηγεμονικό μοντέλο</u>	51
<u>Η φιλελεύθερη ηγεμονία των ΗΠΑ και η κριτική της βάσει του πολιτικού ρεαλισμού</u>	51
<u>Τα όρια των ρεαλιστικών εναλλακτικών πολιτικών</u>	62
Συμπεράσματα	67
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	70
Ελληνική Βιβλιογραφία	75

Πρόλογος

Η υποφαινόμενη βιβλιογραφική εργασία έχει ως θέμα της τον πολιτικό ρεαλισμό του Robert Gilpin. Εν πρώτοις, στην εισαγωγή θα αναφερθούν στοιχεία της οπτικής του για το ζήτημα του πολέμου και τις δομικές προσεγγίσεις που εμβαθύνουν στις αιτίες και τις ερμηνείες αυτού, μέσα από την ανάλυση της θεωρίας του ηγεμονικού πολέμου, στην τότε εποχή αλλά και στην σήμερα ημέρα. Παρακάτω, στην πρώτη ενότητα, θα πραγματοποιηθεί η ανάλυση του έργου του Robert Gilpin “Πόλεμος και αλλαγή στο πολιτικό κόσμο”. Έπειτα, στην δεύτερη ενότητα, θα αναφερθούν σημαντικά στοιχεία για τον όρο της Ηγεμονικής Σταθερότητας και τις απόψεις του Robert Gilpin. Εν συνεχεία, στη τρίτη ενότητα, θα προσδοθούν στοιχεία για τον πολιτικό ρεαλισμό του 21^{ου} αιώνα, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στο παράδειγμα των ΗΠΑ ως φιλελεύθερο ηγεμονικό μοντέλο. Να σημειωθεί ότι σε αυτή την ενότητα δεν υπάρχουν επισημάνσεις στο Robert Gilpin, καθώς η ανάλυση εμβαθύνει κυρίως σε εποχή μετά τον θάνατό του. Ωστόσο ως κοινή παραδοχή υποστηρίζεται ότι, τα στοιχεία αυτού του φιλελεύθερου ηγεμονικού μοντέλου μπορούν να βρεθούν στο παρελθόν και από δικά του έργα. Εν κατακλείδι, στο τέλος της παρούσας εργασίας ακολουθούν τα τελικά συμπεράσματα του συνόλου της.

Εισαγωγή

Σημείο κατατεθέν για την πολιτική επιστήμη, τον πολιτικό ρεαλισμό αλλά και τις διεθνείς σχέσεις, όσον αφορά στο θέμα της ερμηνείας του πολέμου και της αναζήτησης των αιτιών δημιουργίας του, αποτελεί η ανάλυση της ιστορίας του μεγάλου πολέμου μεταξύ των Σπαρτιατών και των Αθηναίων, αλλά και των σημαντικών πολέμων της ανθρωπότητας που συνέβησαν έπειτα από αυτόν, χαράζοντας ένα κοινό μοτίβο. Σχετικά με αυτόν, ο Θουκυδίδης μέσα από το έργο του επιθυμούσε να προσφέρει μια ακριβή γνώση του παρελθόντος ως βοήθημα στην ερμηνεία του μέλλοντος, χωρίς να επιθυμεί να λάβει τα εύσημα στην εποχή του. Πιο αναλυτικά, ο Θουκυδίδης, υποθέτοντας ότι η συμπεριφορά και τα φαινόμενα που παρατήρησε σχετικά με τον πόλεμο στη εποχή του θα επαναλαμβάνονταν σε όλη την μελλοντική ανθρώπινη ιστορία, σκόπευε να αποκαλύψει την υποκείμενη και αναλλοίωτη φύση αυτού που σήμερα ονομάζεται διεθνείς σχέσεις. Στη γλώσσα της σύγχρονης κοινωνικής επιστήμης μέσα από το έργο του Robert Gilpin, αναφέρεται ότι ο Θουκυδίδης πίστευε ότι είχε αποκαλύψει τον γενικό νόμο της δυναμικής των διεθνών σχέσεων. Αν και υπάρχουν διαφορές μεταξύ των αντιλήψεων του Θουκυδίδη για το επιστημονικό δίκαιο και τη μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων και των σημερινών επιστημόνων του κλάδου, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Θουκυδίδης ήταν ο πρώτος που διατύπωσε την ιδέα ότι η δυναμική των διεθνών σχέσεων παρέχεται από τη διαφορική ανάπτυξη της δύναμης μεταξύ των κρατών^{1 2 3}. Αυτή η θεμελιώδης ιδέα που περιγράφει την άνιση αύξηση της δύναμης μεταξύ των κρατών ως τη κινητήρια δύναμη των διεθνών σχέσεων, μπορεί να αναγνωριστεί ως η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου, που αφορά και τη σημαντικότερη δομική προσέγγιση του πολέμου τότε αλλά ακόμα και σήμερα και η οποία έχει εξεταστεί ενδελεχώς από τον Robert Gilpin⁴.

¹ Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

² Levy, Jack S. "Theories of general war." *World Politics* 37.3 (1985): 344-374.

³ Αγγελίδης, Γρηγόριος. "Οι διεθνείς σχέσεις στη σκέψη του Ισοκράτη." (2020).

⁴ Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. "Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις." (2004).

Δομικές προσεγγίσεις για το φαινόμενο του πολέμου: Αιτίες και ερμηνείες

Δομικές προσεγγίσεις βάσει της Θεωρίας για τον Ηγεμονικό Πόλεμο.

Η βασική ιδέα που ενσωματώνεται στη θεωρία του Θουκυδίδη για τον ηγεμονικό πόλεμο είναι ότι οι θεμελιώδεις αλλαγές στο διεθνές σύστημα θεωρούνται και οι καθοριστικοί παράγοντες τέτοιων πολέμων. Η δομή του συστήματος και η κατανομή της εξουσίας μεταξύ των κρατών του συστήματος ενδέχεται να είναι σταθερή ή ασταθής. Ένα σταθερό σύστημα είναι αυτό στο οποίο μπορούν να πραγματοποιηθούν αλλαγές, εάν αυτές δεν απειλούν τα ζωτικά συμφέροντα των κυρίαρχων κρατών και ως εκ τούτου δεν προκαλούν πόλεμο μεταξύ τους. Κατά την άποψη του Θουκυδίδη λοιπόν, ένα τόσο σταθερό σύστημα έχει μια ξεκάθαρη ιεραρχία εξουσίας και μια αδιαμφισβήτητα κυρίαρχη ηγεμονική δύναμη. Ένα ασταθές σύστημα είναι αυτό στο οποίο οι οικονομικές, τεχνολογικές και άλλες αλλαγές διαβρώνουν τη διεθνή ιεραρχία και υπονομεύουν τη θέση του ηγεμονικού κράτους. Εν μέσω της συγκεκριμένης κατάστασης, τα δυσάρεστα γεγονότα και οι διπλωματικές κρίσεις μπορούν να επισπεύσουν έναν ηγεμονικό πόλεμο μεταξύ των κρατών του συστήματος. Το αποτέλεσμα ενός τέτοιου πολέμου είναι η σύσταση μιας νέας διεθνούς δομής^{5 6}.

Επεκτείνοντας, μια τέτοια δομική θεωρία και προσέγγιση του πολέμου μπορεί να αντιπαραβληθεί με μια θεωρία κλιμάκωσης του πολέμου. Σύμφωνα με τη θεωρία κλιμάκωσης, όπως έχει υποστηρίξει ο Waltz, ο πόλεμος συμβαίνει λόγω του ότι δεν υπάρχει τίποτα να τον σταματήσει⁷. Στην παροντική λοιπόν εποχή και στην αναρχία του διεθνούς συστήματος, οι πολιτικοί παίρνουν αποφάσεις και ανταποκρίνονται στις αποφάσεις άλλων. Αυτή η διαδικασία δράσης-αντίδρασης μπορεί να οδηγήσει σε καταστάσεις στις οποίες οι πολιτικοί προκαλούν σκόπιμα πόλεμο ή χάνουν τον έλεγχο των γεγονότων και τελικά

⁵ Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

⁶ Ταγκαλάκης, Δημήτριος. "Θεωρία εμφυλίου πολέμου: σύγκριση και αξιολόγηση ελληνικού και ισπανικού εμφυλίου μέσα από το πλαίσιο της θεωρίας." (2017).

⁷ Ropp, Theodore. "KENNETH N. WALTZ. Man, the State and War: A Theoretical Analysis. Pp. viii, 263. New York: Columbia University Press, 1959. \$5.50." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 329.1 (1960): 204-204.

οδηγούνται σε πόλεμο. Στην πραγματικότητα, το ένα πράγμα οδηγεί στο άλλο έως ότου ο πόλεμος να λάβει τη θέση της συνέπειας της αλληλεπίδρασης των εξωτερικών πολιτικών⁸.

Εν συνεχεία, οι περισσότεροι πόλεμοι είναι συνέπεια μιας τέτοιας κλιμακούμενης διαδικασίας. Δεν σχετίζονται αιτιολογικά με τα δομικά χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος, αλλά μάλλον οφείλονται στη δυσπιστία και την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών, σε αυτό που ο Waltz αποκάλεσε σύστημα αυτοβοήθειας⁹. Συνεπώς, η ιστορία των αρχαίων χρόνων, που εισήγαγε ο Θουκυδίδης αποτελεί μια ιστορία διαρκούς σύγκρουσης. Ωστόσο, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος, αναφέρει ότι ήταν διαφορετικός και ότι άξιζε και αξίζει ιδιαίτερης προσοχής λόγω της μαζικής συσσώρευσης ισχύος στην Ελλάδα και των συνεπειών του στη δομή του συστήματος. Αυτός ο μεγάλος πόλεμος και οι βαθύτερες αιτίες του, ήταν το επίκεντρο της ιστορίας του. Προφανώς, αυτές οι δύο θεωρίες δεν έρχονται απαραίτητα σε αντίθεση μεταξύ τους, καθώς η καθεμία δύναται να χρησιμοποιηθεί για να εξηγήσει διαφορετικούς πολέμους. Αλλά αυτό που ενδιέφερε τον Θουκυδίδη ήταν ένας συγκεκριμένος τύπος πολέμου, αυτό που ονόμασε μεγάλο πόλεμο, τον οποίο ο Robert Gilpin χαρακτήρισε ως ηγεμονικό πόλεμο, που παραπέμπει σε μια μορφή πολέμου, στον οποίο η συνολική δομή ενός διεθνούς συστήματος είναι υπό αμφισβήτηση. Αναλυτικότερα, η δομή του διεθνούς συστήματος στο ξέσπασμα ενός τέτοιου πολέμου είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκής αιτία του. Η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου και της διεθνούς αλλαγής αναφέρεται σε εκείνους τους πολέμους που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη δομή ενός διεθνούς συστήματος και με τη σειρά τους την παραποιούν και την μεταμορφώνουν¹⁰.

Επιπροσθέτως, υποθέσεις της θεωρίας που κρύβουν ότι ο Θουκυδίδης υποστήριζε ότι είχε ανακαλύψει τον βασικό μηχανισμό ενός μεγάλου ή ηγεμονικού πολέμου ήταν η αντίληψή του για την ανθρώπινη φύση. Πίστευε ότι η ανθρώπινη φύση ήταν αμετάβλητη και ως εκ τούτου τα γεγονότα που

⁸Καλαμάκης, Χρήστος. "Το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας στη μεταψυχροπολεμική εποχή: θεωρητικές, πολιτικές και στρατηγικές όψεις." (2015).

⁹Waltz, Kenneth N. *Theory of international politics*. Waveland Press, (2010).

¹⁰Gilpin, Robert. "Hegemonic war and international change." *Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace* (1994): 96.

αφηγούνται στην ιστορία του θα επαναλαμβάνονταν στο μέλλον. Δεδομένου ότι τα ανθρώπινα όντα οδηγούνται από τρία θεμελιώδη πάθη που αποτελούν το ενδιαφέρον, η υπερηφάνεια και, σημαντικότερα ο φόβος, επιδιώκουν πάντα να αυξήσουν τον πλούτο και τη δύναμή τους έως ότου άλλοι άνθρωποι, οδηγούμενοι από παρόμοια πάθη, προσπαθήσουν να τους σταματήσουν. Στη σύγχρονη εποχή, αν και η πρόοδος στην πολιτική γνώση θα μπορούσε να συμβάλει στην κατανόηση αυτής της διαδικασίας, δεν μπορούσαν να την ελέγξουν ή να την σταματήσουν¹¹. Ακόμη και η πρόοδος στη γνώση, την τεχνολογία ή την οικονομική ανάπτυξη, δεν έχει αλλάξει τη θεμελιώδη φύση της ανθρώπινης συμπεριφοράς ή των διεθνών σχέσεων. Αντίθετα, η αύξηση της ανθρώπινης δύναμης, του πλούτου και της τεχνολογίας χρησιμεύει μόνο για να εντείνει τις συγκρούσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και να ενισχύει το μέγεθος του πολέμου¹².

Προχωρώντας, είναι δυνατό κανείς να κατανοήσει το επιχείρημα του Θουκυδίδη και την πεποίθησή του ότι είχε αποκαλύψει την υποβόσκουσα δυναμική των διεθνών σχέσεων και τον ρόλο του ηγεμονικού πολέμου στη διεθνή αλλαγή, μόνο εάν κατανοήσει την αντίληψή του για την επιστήμη και την άποψή του για το τι αποτελούσε εξήγηση μιας δράσης ή κατάστασης. Οι σύγχρονοι των διεθνών σχέσεων και των κοινωνικών επιστημών τείνουν να προβάλλουν τη θεωρητική φυσική ως μοντέλο ανάλυσης και εξήγησης, αναλύοντας τα φαινόμενα με όρους αιτιότητας και μοντέλων που συνδέουν ανεξάρτητες και εξαρτημένες μεταβλητές. Η δομική προσέγγιση του Θουκυδίδη δημιουργήθηκε λοιπόν κατά μια άποψη για να αναγνωρίσει ότι οι μεγάλοι πόλεμοι ήταν επαναλαμβανόμενα φαινόμενα με χαρακτηριστικές εκδηλώσεις. Ένας μεγάλος ή ηγεμονικός πόλεμος, όπως αντίστοιχα και μια ασθένεια, εμφανίζει ευδιάκριτα συμπτώματα και ακολουθεί μια αναπόφευκτη πορεία. Η αρχική φάση είναι ένα σχετικά σταθερό διεθνές σύστημα που χαρακτηρίζεται από μια ιεραρχική διάταξη των κρατών στο σύστημα. Με την πάροδο του χρόνου η δύναμη ενός υποτελούς κράτους αρχίζει να αυξάνεται δυσανάλογα και

¹¹ Τσουκαλάς, Κωνσταντίνος. "Πόλεμοι και κυριαρχία στη νέα χιλιετία." *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης* 24.1 (2004): 11-59.

¹² Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

αυτό το ανερχόμενο κράτος έρχεται σε σύγκρουση με το κυρίαρχο ή ηγεμονικό κράτος στο σύστημα. Ο επακόλουθος αγώνας μεταξύ αυτών των δύο κρατών και των αντίστοιχων συμμάχων τους οδηγεί σε διπόλωση του συστήματος, σε μια αναπόφευκτη κρίση και τελικά σε έναν ηγεμονικό πόλεμο. Επιπλέον, υπάρχει η επίλυση του πολέμου υπέρ της μιας πλευράς και η εγκαθίδρυση ενός νέου διεθνούς συστήματος που αντανακλά την αναδυόμενη κατανομή ισχύος στο σύστημα¹³.

Καταλήγοντας, η διαλεκτική αντίληψη της πολιτικής αλλαγής που υπονοείται στο μοντέλο του Θουκυδίδη είχε εξίσου σημαντικές επιρροές από τους σύγχρονους σοφιστές στοχαστές, για να καταλήξει στη τελική σύστασή της. Αυτή η μέθοδος ανάλυσης υποστήριζε μια διατριβή, την αντίφαση ή την αντίθεσή της και μια επίλυση με τη μορφή μιας σύνθεσης. Αρχικά όμως από την μεριά του Θουκυδίδη αυτή η διαλεκτική προσέγγιση τόνισε ότι μπορούσε να διακριθεί εν πρώτοις στο γεγονός του ότι «Θέση» αποτελεί το ηγεμονικό κράτος, που οργανώνει το διεθνές σύστημα ως προς τα πολιτικά, οικονομικά και στρατηγικά του συμφέροντα¹⁴. Εν δευτέρως στο γεγονός του ότι «αντίθεση ή αντίφαση» στο σύστημα αποτελεί η αυξανόμενη δύναμη του αμφισβητούμενου κράτους, της οποίας η επέκταση και οι προσπάθειες μετασχηματισμού του διεθνούς συστήματος το φέρνουν σε σύγκρουση με το ηγεμονικό κράτος. Και εν κατακλείδι, στο γεγονός του ότι «σύνθεση» αποτελεί το νέο διεθνές σύστημα που προκύπτει από την αναπόφευκτη σύγκρουση μεταξύ του κυρίαρχου κράτους και του ανερχόμενου αμφισβητία. Τέλος, ο Θουκυδίδης προέβλεψε ότι σε όλη την ιστορία και στη πορεία της ανθρώπινης εξέλιξης θα προκύψουν νέα κράτη, μερικά εκ των οποίων προκλητικά και ο ηγεμονικός κύκλος θα συνεχίζει να επαναλαμβάνεται εφ' όρου ζωής¹⁴.

Δομική προσέγγιση του πολέμου μέσω της αντίληψης της Συστημικής Αλλαγής

Κάτω από αυτήν την ανάλυση και την πρωτοτυπία της σκέψης του Θουκυδίδη βρισκόταν η νέα του αντίληψη για την κλασική Ελλάδα ως ένα σύστημα, βασικά συστατικά του οποίου ήταν οι μεγάλες δυνάμεις, όπου τότε

¹³ Connor, W. Robert. "Pericles on democracy: Thucydides 2.37. 1." *Classical World* 111.2 (2018): 165-175.

¹⁴ Μπαμπαγενές, Ηλίας Ε. "Το κράτος και ο πόλεμος ως άξονας ερμηνείας της διεθνούς πολιτικής αλλαγής στη μαρξιστική θεωρία". (2012).

αποτελούσαν η Σπάρτη και η Αθήνα. Προαναγγέλλοντας μεταγενέστερες ρεαλιστικές διατυπώσεις των διεθνών σχέσεων, πίστευε ότι η δομή του συστήματος παρεχόταν από την κατανομή της εξουσίας μεταξύ των κρατών. Η ιεραρχία της εξουσίας μεταξύ των κρατών καθόρισε και διατήρησε το σύστημα, το σχετικό κύρος τους, τις επιρροές τους και τις πολιτικές τους σχέσεις. Η ιεραρχία της εξουσίας και τα συναφή στοιχεία δίνουν έτσι τάξη και σταθερότητα στο σύστημα και αποφεύγονται πιο αποτελεσματικά οι συγκρούσεις. Κατά συνέπεια των παραπάνω θέσεων, η διεθνής πολιτική αλλαγή περιλάμβανε έναν μετασχηματισμό της ιεραρχίας των κρατών στο σύστημα και των προτύπων σχέσεων που εξαρτώνται από αυτήν την ιεραρχία. Παρόλο που θα μπορούσαν να συμβούν μικρές αλλαγές και τα μικρότερα κράτη μπορούσαν να κινηθούν ανεπιβλητά ή να υποβαθμιστούν σε αυτήν την ιεραρχία, δίχως να διαταραχθεί απαραίτητα η σταθερότητα του συστήματος, η τοποθέτηση των μεγάλων δυνάμεων ήταν κρίσιμη. Ως εκ τούτου, ο Θουκυδίδης υποστήριξε ότι ήταν η αυξανόμενη ισχύς του δεύτερου πιο ισχυρού κράτους στο σύστημα, της τότε Αθήνας, που επιτάχυνε τη σύγκρουση και επέφερε αυτό που αλλού αποκαλείται συστημική αλλαγή, δηλαδή αλλαγή στην ιεραρχία ή τον έλεγχο του διεθνούς πολιτικού συστήματος¹⁵.

Διερευνώντας τους ισχυρισμούς πίσω από τα φαινόμενα που μπορούν να εφαρμοστούν στην πραγματικότητα των διεθνών σχέσεων, ο Θουκυδίδης πίστευε ότι είχε βρει τα αληθινά αίτια του Πελοποννησιακού Πολέμου, και κατ' επέκταση της συστημικής αλλαγής, στο φαινόμενο της άνισης ανάπτυξης της εξουσίας μεταξύ των κυρίαρχων κρατών στο σύστημα. Ωστόσο, ο Robert Gilpin, ανέφερε ότι η πραγματική αιτία ήταν αυτή που τυπικά κρατήθηκε περισσότερο μακριά από την τελική διαμόρφωση της οπτικής του Θουκυδίδη επί του θέματος, θεωρώντας τον πόλεμο ως κάτι αναπόφευκτο ανάμεσα στα κράτη. Έτσι, η διαφορική ανάπτυξη της εξουσίας σε ένα κρατικό σύστημα υπονομεύει το 'status quo' και οδηγεί σε ηγεμονικό πόλεμο μεταξύ των δυνάμεων που παρακμάζουν και των ανερχόμενων δυνάμεων¹⁶.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, ένας μεγάλος ή ηγεμονικός πόλεμος, όπως μια ασθένεια, ακολουθεί μια ευδιάκριτη και επαναλαμβανόμενη

¹⁵ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

¹⁶ Couch, H. N. "Emphasis in Thucydides." *The Classical Weekly* (1944): 125-127.

πορεία. Η αρχική φάση είναι ένα σχετικά σταθερό διεθνές σύστημα που χαρακτηρίζεται από μια ιεραρχική διάταξη των κρατών με κυρίαρχη ή ηγεμονική δύναμη. Με την πάροδο του χρόνου, η δύναμη ενός υποτελούς κράτους αρχίζει να αυξάνεται δυσανάλογα. καθώς συμβαίνει αυτή η εξέλιξη, έρχεται σε σύγκρουση με το ηγεμονικό κράτος. Ο αγώνας μεταξύ αυτών των διεκδικητών για την υπεροχή και των συσσωρευόμενων συμμαχιών τους, οδηγεί σε διπόλωση του συστήματος. Παραδείγματος χάριν, στη γλώσσα της θεωρίας παιγνίων, το σύστημα γίνεται μια κατάσταση μηδενικού αθροίσματος στην οποία το κέρδος της μιας πλευράς είναι εξ ανάγκης η απώλεια της άλλης πλευράς. Καθώς συμβαίνει αυτή η διπόλωση, το σύστημα γίνεται όλο και πιο ασταθές και μέχρι και ένα μικρό γεγονός μπορεί να προκαλέσει κρίση και να επισπευσθεί μια μεγάλη σύγκρουση, καταλήγοντας, σε θέσπιση νέου ηγεμόνα και ανακατάταξη της ιεραρχίας της εξουσίας στο σύστημα, όταν κάποιος καταστεί ικανός να επιλύσει αυτή τη σύγκρουση¹⁷.

Η συμβολή της θεωρίας του Θουκυδίδη

Η ιστορία του Θουκυδίδη και το μοτίβο που αποκάλυψε έχει γοητεύσει τους ειδικούς των διεθνών σχέσεων σε όλες τις εποχές. Άτομα κάθε πολιτικής πεποίθησης από ρεαλιστές έως ιδεαλιστές ή και ακόμα μαρξιστές εκφράζονται μέσα από αυτό. Σε κρίσιμες στιγμές, μελετητές και πολιτικοί έχουν δει τη δική τους εποχή να αντικατοπτρίζεται στην αφήγησή του για τη σύγκρουση μεταξύ της δημοκρατικής Αθήνας και της αντιδημοκρατικής Σπάρτης. Ο Αμερικανικός Εμφύλιος Πόλεμος, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, είναι αποδείξεις της ισχύς αυτού του μοντέλου. Με παρόμοιο τρόπο, ο Mackinder και άλλοι πολιτικοί γεωγράφοι ερμήνευσαν την παγκόσμια ιστορία ως την επαναλαμβανόμενη πάλη μεταξύ της επίγειας και της θαλάσσιας δύναμης και παρατήρησαν ότι ένας μεγάλος ή ηγεμονικός πόλεμος λαμβάνει χώρα και μετασχηματίζει παγκόσμιες υποθέσεις περίπου κάθε 100 χρόνια¹⁸.

¹⁷ Couch, H. N. "Emphasis in Thucydides." *The Classical Weekly* (1944): 125-127.

¹⁸ Mackinder, Halford John. "The geographical pivot of history." *Royal Geographical Society*, (1904).

Εν συνεχεία, τα γραπτά των Wright και Toynbee γενικότερα για το φαινόμενο του πολέμου ενστερνίζονται και τις θέσεις του Θουκυδίδη. Έπειτα, η μαρξιστική θεωρία των ενδοκαπιταλιστικών πολέμων μπορεί να θεωρηθεί ως υποκατηγορία της γενικότερης θεωρίας του Θουκυδίδη περί πολέμου¹⁹. Επίσης πιο πρόσφατα, αρκετοί κοινωνικοί επιστήμονες αναβίωσαν την έννοια του ηγεμονικού πολέμου. Παραδείγματος χάριν, η «θεωρία της μετάβασης εξουσίας» του Organski, η θεωρία του Modelski για τους μακρούς κύκλους και τον παγκόσμιο πόλεμο και το βιβλίο του ίδιου του Robert Gilpin για τη διεθνή αλλαγή, είναι παραδείγματα επεξεργασιών των θεμελιωδών γνώσεων του Θουκυδίδη στη δυναμική των διεθνών σχέσεων¹⁹. Αν και αυτές οι παραλλαγές και οι επεκτάσεις του βασικού μοντέλου του Θουκυδίδη εγείρουν πολλά ενδιαφέροντα ζητήματα, είναι πολυάριθμα, ποικιλόμορφα και πολύπλοκα για να συζητηθούν ενδελεχώς. Σημαντικό ωστόσο είναι να δοθεί έμφαση στη συμβολή της θεωρίας του Θουκυδίδη, στην εφαρμογή της στη σύγχρονη ιστορία και στη συνεχιζόμενη σημασία της για τις διεθνείς σχέσεις¹⁹.

Η θεμελιώδης συμβολή της θεωρίας είναι η σύλληψη του ίδιου του ηγεμονικού πολέμου και η σημασία των ηγεμονικών πολέμων για τη δυναμική των διεθνών σχέσεων. Η έκφραση ηγεμονικός πόλεμος μπορεί να επινοήθηκε από τον Άρον, καθώς έχει δώσει έναν εξαιρετικό ορισμό αυτού που ο Θουκυδίδης αποκάλεσε μεγάλο πόλεμο, όμως έχει αναφερθεί πολλάκις και από τον ίδιο τον Robert Gilpin²⁰. Πιο αναλυτικά, περιγράφοντας τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο ως ηγεμονικό πόλεμο, ο Aron γράφει ότι ένας τέτοιος πόλεμος χαρακτηρίζεται λιγότερο από τα άμεσα αίτια ή τους ρητούς σκοπούς του, παρά από την έκτασή του και τα διακυβεύματά του. Επιπροσθέτως, επηρεάζει όλες τις πολιτικές μονάδες μέσα σε ένα σύστημα σχέσεων και έτσι, ελλείψει καλύτερου όρου, χαρακτηρίστηκε ως ηγεμονικός πόλεμος, καθώς η ηγεμονία είναι, αν όχι το συνειδητό κίνητρο, εν πάση περιπτώσει η αναπόφευκτη συνέπεια της νίκης τουλάχιστον ενός εκ των κρατών. Έτσι, το αποτέλεσμα ενός ηγεμονικού πολέμου, σύμφωνα με τον Aron, είναι ο

¹⁹ Chiantera-Stutte, Patricia. "Changing fears in European geopolitical discourses from the First till the Second World War: Halford Mackinder, Isaiah Bowman and Arnold J. Toynbee." (2019)

²⁰ Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

μετασχηματισμός της δομής του συστήματος των διακρατικών σχέσεων. Με πιο ακριβείς όρους, δύναται κανείς να διακρίνει έναν ηγεμονικό πόλεμο ως προς την έκτασή του, τους στόχους που διακυβεύονται και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη αυτών των στόχων. Επιπλέον, ένας ηγεμονικός πόλεμος που γενικά εμπλέκει όλα τα κράτη του συστήματος, θεωρείται παγκόσμιος πόλεμος. Όποια κι αν είναι τα άμεσα και συνειδητά κίνητρα των μαχητών, όπως επισημαίνει ο Aron, τα θεμελιώδη ζητήματα που πρέπει να αποφασιστούν είναι η ηγεσία και η δομή του διεθνούς συστήματος. Η έκβασή του επηρεάζει επίσης βαθιά την εσωτερική σύνθεση των κοινωνιών γιατί, όπως αποκάλυψε η συμπεριφορά της Αθήνας και της Σπάρτης, ο νικητής αναπλάθει τους ηττημένους στην εικόνα του. Τέτοιοι πόλεμοι είναι ταυτόχρονα πολιτικοί, οικονομικοί και ιδεολογικοί αγώνες. Λόγω του εύρους του πολέμου και της σημασίας των θεμάτων που πρέπει να αποφασιστούν, τα μέσα που χρησιμοποιούνται είναι συνήθως απεριόριστα. Παρατηρείται εξίσου το φαινόμενο των καθαρών ή των κοινωνικών συγκρούσεων παρά η επιδίωξη περιορισμένων στόχων πολιτικής. Βάσει αυτού του επιχειρήματος και στον Πελοποννησιακό Πόλεμο παρατηρήθηκε ότι ολόκληρη η Ελλάδα είχε εμπλακεί σε έναν εσωτερικό αγώνα για τον καθορισμό του οικονομικού και πολιτικού μέλλοντος του ελληνικού κόσμου. Ειδικότερα, αν και οι αρχικοί στόχοι των δύο συμμαχιών ήταν περιορισμένοι, το βασικό ζήτημα έγινε η δομή και η ηγεσία του αναδυόμενου διεθνούς συστήματος και όχι απλώς η μοίρα συγκεκριμένων πόλεων-κρατών. Οι ιδεολογικές διαμάχες, δηλαδή οι αντικρουόμενες απόψεις για την οργάνωση των εγχώριων κοινωνιών, ήταν επίσης το επίκεντρο ενός δημοκρατικού αγώνα²¹.

Στη τότε εποχή, αλλά ακόμα και σήμερα, παρατηρείται η χρήση μέσων θεμιτών και αθέμιτων για την επίτευξη των στόχων. Όπως και στον τότε πόλεμο, έτσι και σήμερα, σε «εμπόλεμες» καταστάσεις, απελευθερώνονται δυνάμεις τις οποίες πολλές φορές οι πρωταγωνιστές αγνοούσαν προηγουμένως, καθιστώντας την εκάστοτε κατάσταση και την πορεία αυτής απρόβλεπτη. Επιπλέον, κανένας αντίπαλος δεν περίμενε τότε ότι ο πόλεμος θα άφηνε και τις δύο πλευρές εξαντλημένες και έτσι θα άνοιγε το δρόμο στο μακεδονικό ιμπεριαλισμό. Η κεντρική ιδέα που ενσωματώνεται στην ηγεμονική θεωρία είναι

²¹ Aron, Raymond. *War and Industrial Society*. No. 3. London, Oxford UP, (1958).

ότι υπάρχει ασυμβατότητα μεταξύ των κρίσιμων στοιχείων του εκάστοτε υπάρχοντος διεθνούς συστήματος και της μεταβαλλόμενης κατανομής της εξουσίας μεταξύ των κρατών εντός του συστήματος. Τα στοιχεία του συστήματος, που αποτελούν η ιεραρχία του κύρους, η διαίρεση του εδάφους και η διεθνής οικονομία, γίνονται όλο και λιγότερο συμβατά με τη μεταβαλλόμενη κατανομή της εξουσίας μεταξύ των μεγάλων κρατών του συστήματος. Συνεπώς, η επίλυση της ανισορροπίας μεταξύ της υπερδομής του συστήματος και της υποκείμενης κατανομής της εξουσίας βρίσκεται στο ξέσπασμα και την όξυνση αυτού που μετατρέπεται σε ηγεμονικό πόλεμο²².

Η θεωρία δεν ασχολείται απαραίτητως με το αν το παρακμάζων ή ανερχόμενο κράτος ευθύνεται για τον πόλεμο. Στην πραγματικότητα, η ταυτότητα του εμπνευστή ενός συγκεκριμένου πολέμου είναι συχνά αδύνατο να εξακριβωθεί και οι αρχές σπάνια συμφωνούν. Για παράδειγμα, στον τότε πόλεμο, ενώ οι περισσότεροι θεωρούν το διάταγμα των Μεγάρων που εκδόθηκε από την Αθήνα ως την προκαλούσα αιτία του πολέμου, μπορεί κανείς εξίσου εύκολα να υποστηρίξει ότι το διάταγμα ήταν η πρώτη πράξη ενός πολέμου που είχε ήδη ξεκινήσει από τη Σπάρτη και τους συμμάχους της. Ούτε η θεωρία εξετάζει το ζήτημα των σαφών συνεπειών του πολέμου. Τόσο οι φθίνοντες όσο και οι ανερχόμενοι πρωταγωνιστές μπορεί να υποφέρουν και ένας τρίτος μπορεί να είναι ο απόλυτος νικητής. Συχνά, ο κύριος δικαιούχος είναι, στην πραγματικότητα, μια ανερχόμενη περιφερειακή δύναμη που δεν εμπλέκεται άμεσα στη σύγκρουση. Στην περίπτωση του Πελοποννησιακού Πολέμου, ο πόλεμος άνοιξε τον δρόμο στον μακεδονικό ιμπεριαλισμό να θριαμβεύσει επί των Ελλήνων. Εν συντομία, η θεωρία δεν κάνει καμία πρόβλεψη σχετικά με τις συνέπειες του πολέμου. Αυτό που υποστηρίζει η θεωρία είναι ότι το σύστημα είναι ώριμο για ένα θεμελιώδη μετασχηματισμό λόγω βαθιών συνεχιζόμενων αλλαγών στη διεθνή κατανομή ισχύος και στο ευρύτερο οικονομικό και τεχνολογικό περιβάλλον. Αυτό δεν σημαίνει ότι η ιστορική αλλαγή που προκαλεί ο κάθε πόλεμος πρέπει να είναι κατά κάποιο τρόπο προοδευτική. Τουναντίον μπορεί να αποδυναμώσει και να φέρει τελικά το τέλος ακόμα και σε έναν από τους πιο ένδοξους πολιτισμούς της ανθρωπότητας²².

²² Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

Το ξέσπασμα ενός ηγεμονικού πολέμου βρίσκεται κάτω από την ιδέα ότι η βάση της εξουσίας και της κοινωνικής τάξης υφίσταται έναν θεμελιώδη μετασχηματισμό. Ο Halévy υποστηρίζει έμμεσα αυτόν τον μετασχηματισμό, διότι αναλύοντας τα αίτια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, έγραψε ότι ήταν προφανές γιατί όλα τα μεγάλα προβλήματα στην ιστορία του κόσμου και πιο συγκεκριμένα στη σύγχρονη Ευρώπη, ήταν ταυτόχρονα πόλεμοι και επαναστάσεις. Ακόμη ανέφερε ότι πέραν του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και η Γαλλική Επανάσταση πρέπει να θεωρηθεί ως ανατροπή ολόκληρης της ευρωπαϊκής κοινωνικής και πολιτικής τάξης. Οι βαθιές αλλαγές στις πολιτικές σχέσεις, την οικονομική οργάνωση και τη στρατιωτική τεχνολογία πίσω από τον ηγεμονικό πόλεμο και τις σχετικές εσωτερικές αναταραχές, υπονομεύουν τόσο το διεθνές όσο και το εγχώριο status quo. Τέλος, αυτοί οι υποκείμενοι μετασχηματισμοί στην εξουσία και στις κοινωνικές σχέσεις έχουν ως αποτέλεσμα αλλαγές στη φύση και τον τόπο της εξουσίας. Δίνουν αφορμή για αναζήτηση μιας νέας βάσης πολιτικής και κοινωνικής τάξης τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο²³.

Συμπερασματικά, παρά τη διορατικότητα που παρέχει στην κατανόηση και την εξήγηση των μεγάλων πολέμων της ιστορίας, η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου είναι μια περιορισμένη και ημιτελής θεωρία. Δεν μπορεί εύκολα να χειριστεί αντιλήψεις που επηρεάζουν τη συμπεριφορά και να προβλέψει ποιος θα ξεκινήσει έναν ηγεμονικό πόλεμο. Ούτε μπορεί να προβλέψει πότε θα γίνει ηγεμονικός πόλεμος και ποιες θα είναι οι συνέπειες. Όπως και στην περίπτωση της θεωρίας της βιολογικής εξέλιξης, βοηθάει κάποιον να κατανοήσει και να εξηγήσει τι έχει συμβεί. αλλά καμία θεωρία δεν μπορεί να κάνει προβλέψεις που μπορούν να ελεγχθούν και επομένως να πληρούν αυστηρά επιστημονικά πρότυπα παραποίησης. Η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου στην καλύτερη περίπτωση είναι συμπλήρωμα άλλων θεωριών όπως αυτές της γνωστικής ψυχολογίας και της αναμενόμενης χρησιμότητας και πρέπει να ενσωματωθεί με αυτές. Ωστόσο, έχει αντέξει στη δοκιμασία του χρόνου καλύτερα από κάθε άλλη γενίκευση στον τομέα των διεθνών σχέσεων και παραμένει ένα σημαντικό εννοιολογικό εργαλείο για την κατανόηση της δυναμικής της παγκόσμιας πολιτικής²³.

²³ Olsen, Gerald Wayne. "The Halévy Thesis: What It Owes To Marxism and Liberal Idealism." *Historical Reflections/Réflexions Historiques* (1978): 197-221.

Δομική προσέγγιση της Θεωρίας του Ηγεμονικού Πολέμου στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα

Στον σύγχρονο κόσμο, τρεις ηγεμονικοί πόλεμοι έχουν μεταμορφώσει διαδοχικά το διεθνές σύστημα. Κάθε ένας από αυτούς τους μεγάλους αγώνες όχι μόνο περιλάμβανε έναν διαγωνισμό για την υπεροχή δύο ή περισσότερων μεγάλων δυνάμεων, αλλά αντιπροσώπευε επίσης σημαντικές αλλαγές στις οικονομικές σχέσεις, τις τεχνολογικές ικανότητες και την πολιτική οργάνωση. Ο πόλεμος προέκυψε από βαθιές ιστορικές αλλαγές και τη βασική ασυμφωνία μεταξύ των νέων περιβαλλοντικών δυνάμεων και των υπαρχουσών δομών. Καθένας ήταν ένας παγκόσμιος πόλεμος στον οποίο ενεπλάκησαν σχεδόν όλα τα κράτη του συστήματος και, τουλάχιστον εκ των υστέρων, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτέλεσε μια σημαντική καμπή στην ανθρώπινη ιστορία. Αυτές οι μακροχρόνιες και έντονες συγκρούσεις άλλαξαν τα θεμελιώδη περιγράμματα τόσο των εγχώριων κοινωνιών όσο και των διεθνών σχέσεων²⁴.

Ο πρώτος από τους σύγχρονους ηγεμονικούς πολέμους ήταν ο Τριακονταετής Πόλεμος (1619 έως 1648). Αν και αυτός ο πόλεμος μπορεί να θεωρηθεί ως μια σειρά χωριστών πολέμων που ενέπλεξαν σε διάφορες χρονικές στιγμές τη Σουηδία, τη Γαλλία, την Ισπανία, την Πολωνία και άλλες δυνάμεις, εν γένει εμπλέκονται όλα τα μεγάλα κράτη της Ευρώπης. Όπως επισημαίνει ο Gutmann, οι απαρχές του πολέμου ήταν βαθιά ενσωματωμένες στην ιστορία του προηγούμενου αιώνα²⁵. Το ζήτημα ήταν η οργάνωση του ευρωπαϊκού κρατικού συστήματος καθώς και η εσωτερική οικονομική και θρησκευτική οργάνωση των εγχώριων κοινωνιών. Η αυτοκρατορική δύναμη των Αψβούργων και άλλων αυτονόμων κρατών, η φεουδαρχία, ο εμπορικός καπιταλισμός, ο Προτεσταντισμός, ο Καθολικισμός και άλλα αντιθετικά πολιτικά, οικονομικά και ιδεολογικά ζητήματα επέφεραν συγκρούσεις, οι οποίες με την σειρά τους προκάλεσαν σημαντικές καταστροφές και απώλειες ανθρώπινων ζώων, που δεν είχαν παρατηρηθεί στη Δυτική Ευρώπη από τις επιδρομές των Μογγόλων των προηγούμενων αιώνων. Κάτω από την ένταση και τη διάρκεια του πολέμου ήταν μια βαθιά αλλαγή στη φύση της εξουσίας. Αν και η ισχύς ενός κράτους

²⁴ Sonne, Stella. "R. Ernest Dupuy and Trevor N. Dupuy, *The Encyclopedia of Military History*, revised edition (Book Review)." *International Social Science Review* 55.1 (1980): 50.

²⁵ Gutmann, Myron P. "The Origins of the Thirty Years' War." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 749-770.

συνέχισε να βασίζεται κυρίως στον έλεγχο του εδάφους, η τεχνολογία και η οργάνωση γίνονταν πιο σημαντικές στις στρατιωτικές και πολιτικές υποθέσεις. Από την κλασική εποχή έως τον 17ο αιώνα, η στρατιωτική τεχνολογία, η τακτική και η οργάνωση είχαν σχεδόν αλλάξει. Μέχρι το τέλος εκείνου του αιώνα το πυροβολικό, το επαγγελματικό πεζικό σε γραμμικούς σχηματισμούς και οι ναυτικές καινοτομίες είχαν κυριαρχήσει στις τακτικές του πολέμου. Σε συνδυασμό με αυτό που ονομάστηκε Στρατιωτική Επανάσταση, δημιουργήθηκε και το σύγχρονο γραφειοκρατικό κράτος. Αυτή η εξέλιξη ενίσχυσε πολύ την ικανότητα των κυβερνώντων να κινητοποιήσουν και να αυξήσουν την αποτελεσματική χρήση των εθνικών πόρων. Με αυτές τις στρατιωτικές και πολιτικές καινοτομίες, η άσκηση της στρατιωτικής ισχύος έγινε όργανο εξωτερικής πολιτικής. Ως εκ τούτου, ο πόλεμος δεν ήταν πλέον η συνεχής σύγκρουση των κοινωνιών, που ήταν χαρακτηριστικό του πολέμου στον αρχαίο και τον μεσαιωνικό κόσμο²⁶.

Καταλήγοντας, ο Τριακονταετής Πόλεμος μεταμόρφωσε την εσωτερική και διεθνή πολιτική σκηνή. Η προσπάθεια των Αψβούργων για παγκόσμια αυτοκρατορία ηττήθηκε και το έθνος-κράτος έγινε η κυρίαρχη μορφή πολιτικής οργάνωσης στον σύγχρονο κόσμο. Στη Συνθήκη της Βεστφαλίας το 1648, η αρχή της εθνικής κυριαρχίας και της μη επέμβασης καθιερώθηκε ως ο κανόνας των διεθνών σχέσεων. Αυτή η πολιτική καινοτομία τερμάτισε την ιδεολογική σύγκρουση σχετικά με τη θρησκευτική διάταξη των εγχώριων κοινωνιών²⁶. Για τον επόμενο ενάμιση αιώνα, η εξωτερική πολιτική βασιζόταν στις έννοιες του εθνικού συμφέροντος και της ισορροπίας δυνάμεων. Ως αποτέλεσμα, η κλίμακα των ευρωπαϊκών πολέμων έτεινε να είναι περιορισμένη. Η εμπορική επανάσταση θριάμβευσε επί της φεουδαρχίας και το πλουραλιστικό ευρωπαϊκό κρατικό σύστημα παρείχε το απαραίτητο πλαίσιο για την επέκταση του συστήματος παγκόσμιας αγοράς. Με τον ανώτερο εξοπλισμό και την οργάνωσή τους, τα διάφορα κράτη της Δυτικής Ευρώπης δημιούργησαν υπερπόντιες αυτοκρατορίες και υπέταξαν τους άλλους πολιτισμούς της γης²⁷.

Επεκτείνοντας, στην τελευταία δεκαετία του δέκατου όγδοου αιώνα ένας δεύτερος μεγάλος πόλεμος ή μια σειρά πολέμων άλλαξε για άλλη μια φορά τις

²⁶ Roberts, Michael. "The Military Revolution, 1560-1660 (Belfast, 1956)." *Rodkey, Frederick*.

²⁷ Munz, Peter. "How the West Was Won: "Miracle or Natural Event?"" *Philosophy of the social sciences* 21.2 (1991): 253.

διεθνείς υποθέσεις και εγκαινίασε μια νέα ιστορική εποχή. Για σχεδόν έναν αιώνα η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία, λειτουργώντας στο πλαίσιο του κλασικού συστήματος ισορροπίας ισχύος, πολεμούσαν μια σειρά περιορισμένων συγκρούσεων τόσο στην Ευρώπη όσο και στο εξωτερικό, για να εδραιώσουν την πρωτοκαθεδρία του ενός ή του άλλου. Αυτός ο «εκατονταετής πόλεμος», όπως χαρακτηρίστηκε από τον Seeley, κορυφώθηκε με τους μεγάλους ή ηγεμονικούς πολέμους της Γαλλικής Επανάστασης και του Ναπολέοντα Βοναπάρτη, από το 1792 έως 1815²⁸. Έτσι επήλθαν είτε η γαλλική, είτε η βρετανική ηγεμονία του ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος, είτε οι μερκαντιλιστικές αρχές, είτε οι αρχές της αγοράς ως οργανωτική βάση της παγκόσμιας οικονομίας και είτε ο επαναστατικός ρεπουμπλικανισμός, είτε οι πιο συντηρητικές πολιτικές μορφές, ως βάση της εγχώριας κοινωνίας²⁹.

Κατά το δεύτερο μισό του δέκατου όγδοου και την πρώτη δεκαετία του δέκατου ένατου αιώνα, οι οικονομικές, τεχνολογικές και άλλες εξελίξεις είχαν μεταμορφώσει τη φύση της εξουσίας και υπονόμισαν τη σχετική σταθερότητα του προηγούμενου συστήματος περιορισμένου πολέμου. Στη θάλασσα οι Βρετανοί είχαν αποκτήσει κυριαρχία στις νέες τακτικές και τεχνολογία της ναυτικής ισχύος. Στη στεριά, η στρατιωτική ιδιοφυΐα του Ναπολέοντα έφερε στο αποκορύφωμα την επανάσταση που έγινε με το μπαρούτι καθώς ενσωματώθηκαν τα νέα όπλα, οι τακτικές και το δόγμα. Οι πιο σημαντικές καινοτομίες, ωστόσο, ήταν οργανωτικές, πολιτικές και κοινωνιολογικές. Η σύλληψη του αναχώματος μαζικά και του έθνους στα όπλα επέτρεψε στους Γάλλους να αναπτύξουν μαζικούς στρατούς και να συντρίψουν τους εχθρούς τους. Κάτω από τη σημαία του εθνικισμού είχε φτάσει η εποχή των λαϊκών πολέμων. Τα νέα μέσα στρατιωτικής οργάνωσης είχαν μεταμορφώσει τη φύση του ευρωπαϊκού πολέμου³⁰.

Μετά από είκοσι χρόνια παγκόσμιου πολέμου που επεκτάθηκε στον Νέο Κόσμο και τη Μέση Ανατολή, οι Βρετανοί και οι σύμμαχοί τους νίκησαν τους Γάλλους και μια νέα διεθνής τάξη πραγμάτων εγκαθιδρύθηκε με τη Συνθήκη της

²⁸ Seeley, J. R. "L'Europe et la Révolution Française." (1886): 593-597.

²⁹ Seeley, John Robert. *The expansion of England: two courses of lectures*. Vol. 2220. Bernhard Tauchnitz, 1884.

³⁰ Rothenberg, Gunther E. "The origins, causes, and extension of the wars of the French Revolution and Napoleon." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 771-793.

Βιέννης το 1815. Στην Ευρώπη δημιουργήθηκε μια ισορροπία που έμελλε να διαρκέσει μέχρι την ενοποίηση της γερμανικής εξουσίας στα μέσα του αιώνα. Τα βρετανικά συμφέροντα και η ναυτική δύναμη εγγυήθηκαν ότι οι αρχές της αγοράς θα διέπουν τις παγκόσμιες οικονομικές υποθέσεις. Κάτω από την επιφάνεια αυτού του Pax Britannica, νέες δυνάμεις άρχισαν να ανακατεύονται και να συσπειρώνονται καθώς περνούσαν οι δεκαετίες³¹.

Μετά από έναν αιώνα σχετικής ειρήνης, αυτές οι αλλαγές στο οικονομικό, πολιτικό και τεχνολογικό περιβάλλον θα ξεσπάσουν στον τρίτο ηγεμονικό πόλεμο του σύγχρονου κόσμου. Όπως πολλοί άλλοι μεγάλοι πόλεμοι, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκίνησε ως μια φαινομενικά δευτερεύουσα υπόθεση, παρόλο που η τελική του κλίμακα και οι συνέπειές του ήταν πέρα από την κατανόηση των σύγχρονων πολιτικών. Σε λίγες εβδομάδες, οι πολλές διμερείς συγκρούσεις των ευρωπαϊκών κρατών και οι οριζόντιες συμμαχίες ένωσαν τους Ευρωπαίους σε έναν παγκόσμιο αγώνα φρικτών διαστάσεων. Η βρετανο-γερμανική ναυτική κούρσα, η γαλλο-γερμανική σύγκρουση για την Αλσατία-Λωρραίνη και ο ανταγωνισμός Γερμανίας/Αυστρίας-Ρωσίας στα Βαλκάνια, παρέσυραν σχεδόν όλα τα ευρωπαϊκά κράτη στον αγώνα που θα καθόριζε τη δομή και την ηγεσία της Ευρώπης και τελικά του παγκόσμιου πολιτικού συστήματος³².

Το εύρος, η ένταση και η διάρκεια του πολέμου αντανakλούσαν την κορύφωση της ενίσχυσης των δυνάμεων και των νέων μορφών εθνικής εξουσίας. Οι Γάλλοι υπό τον Ναπολέοντα είχαν εξαπολύσει πρώτα τη νέα θρησκεία του εθνικισμού. Κατά τις επόμενες δεκαετίες σχετικής ειρήνης, η εξάπλωση των εθνικιστικών ιδεών έσπασε τον παραδοσιακό ιστό της ευρωπαϊκής κοινωνίας, υπονόμωσε σταθερές πολιτικές δομές και έβαλε έναν λαό ενάντια στον άλλο. Η Βιομηχανική Επανάσταση είχε επίσης διαδοθεί από τη Μεγάλη Βρετανία στην Ευρώπη. Ο πόλεμος είχε βιομηχανοποιηθεί και συγχωνευθεί με το πάθος του εθνικισμού. Μια εποχή ραγδαίας οικονομικής αλλαγής και κοινωνικής αναταραχής είχε επίσης προκαλέσει ριζοσπαστικά κινήματα που απειλούσαν την επανάσταση και αμφισβητούσαν το εγχώριο status quo πολλών κρατών. Σε αυτό το νέο περιβάλλον βιομηχανοποιημένου και

³¹ Imlah, Albert H. *Economic elements in the Pax Britannica*. Harvard University Press, (2013).

³² Pedersen, Roy Norman. *One Europe, 100 Nations*. Multilingual Matters, (1992).

εθνικιστικού πολέμου, οι πολιτικοί ηγέτες έχασαν τον έλεγχο των μαζών και ο πόλεμος επανήλθε σε αυτό που ήταν στην προμοντέρνα εποχή, δηλαδή μια ασυγκράτητη σύγκρουση κοινωνιών. Τα έθνη μέσα από αυτόν προκάλεσαν μαζικές σφαγές και κοινωνικές εξάρσεις, από τις οποίες η Ευρώπη δυσκολεύτηκε να ανακάμψει. Μόνο η αμοιβαία εξάντληση και η παρέμβαση μιας μη ευρωπαϊκής δύναμης, στη προκειμένη περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, τερμάτισαν την καταστροφή του ολοκληρωτικού πολέμου³³.

Η τρομερή καταστροφή του πολέμου οδήγησε στο τέλος της ευρωπαϊκής κυριαρχίας στην παγκόσμια πολιτική και είχε ως αποτέλεσμα μια νέα στάση απέναντι στον πόλεμο. Ο εκδημοκρατισμός και η εκβιομηχάνιση του πολέμου είχαν υπονομεύσει τη νομιμότητα της στρατιωτικής δύναμης ως κανονικού και θεμιτού οργάνου εξωτερικής πολιτικής. Στη Συνθήκη των Βερσαλλιών το 1919, οι πολιτικοί κήρυξαν εκτός νόμου τον πόλεμο και η επαναστατική έννοια της συλλογικής ασφάλειας ενσωματώθηκε στον χάρτη της Κοινωνίας των Εθνών. Τα κράτη για πρώτη φορά είχε νομικά απαγορευθεί να συμμετάσχουν σε πόλεμο, εκτός από την αυτοάμυνα και ήταν υποχρεωμένα να συμμετάσχουν στην τιμωρία κάθε επιτιθέμενου. Σε αντίθεση με τις άλλες μεγάλες διασκέψεις ειρήνης και τις συνθήκες της ευρωπαϊκής διπλωματίας, η διευθέτηση απέτυχε να αντικατοπτρίζει τις νέες πραγματικότητες της ισορροπίας δυνάμεων και ως εκ τούτου δεν μπόρεσε να εγκαθιδρύσει μια νέα και σταθερή ευρωπαϊκή πολιτική τάξη. Αυτή η αποτυχία έθεσε τα θεμέλια για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, που θα πρέπει να θεωρηθεί ως η συνέχιση του ηγεμονικού αγώνα που ξεκίνησε το 1914 με την κατάρρευση της ευρωπαϊκής πολιτικής τάξης. Η μεταπολεμική διεθνής τάξη βασίστηκε στον αμερικανικό σοβιετικό διπολισμό και στην έννοια της αμοιβαίας αποτροπής. Η ειρήνη έχει διατηρηθεί και ο πόλεμος, ως μέσο επίλυσης των συγκρούσεων μεταξύ των υπερδυνάμεων, έχει αποφευχθεί λόγω της πυρηνικής απειλής και της πιθανότητας αμοιβαίας εξόντωσης³⁴.

Το αν και αυτό το σύστημα θα υπονομευθεί κάποια μέρα από τις ιστορικές εξελίξεις και θα καταστραφεί ολοκληρωτικά από έναν ηγεμονικό πόλεμο που διεξάγεται με όπλα μαζικής καταστροφής, είναι το θεμελιώδες

³³ Waltz, Kenneth. "Force, Order and Justice." *International Studies Quarterly* 11.3 (1967): 278-283.

³⁴ Howard, Michael, and Michael Eliot Howard. *The causes of wars and other essays*. Harvard University Press, (1984).

ερώτημα της εποχής μας και αυτό που έθεσε ο ίδιος ο Robert Gilpin. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η υπόσταση του ηγεμονικού πολέμου, όπως έχει περιγραφεί από τον Θουκυδίδη, αντικατοπτρίζεται σε εμπόλεμες καταστάσεις ακόμα και την σήμερα ημέρα, αποδεικνύοντας τα λεγόμενά του ότι θα μπορούσε να καταδείξει μελλοντικές καταστάσεις, αλλά και δυστυχώς αποδεικνύοντας ότι όσο και να εξελίσσεται η κοινωνία και ο κόσμος, το ένστικτο της κυριαρχίας των ανθρώπων σε άλλους, ανεξαρτήτως κόστους, παραμένει ανεξίτηλο³⁵.

Δομική προσέγγιση της Θεωρίας του Ηγεμονικού Πολέμου στο μέλλον – Πυρηνική Επανάσταση.

Αν και η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου μπορεί να είναι χρήσιμη για την κατανόηση του παρελθόντος, πρέπει να αναρωτηθεί κανείς εάν είναι σχετική με τον σύγχρονο κόσμο και το μέλλον του. Ο Hook ήταν επισήμανε τη βαθιά αλλαγή στη φύση του πολέμου και στην πολιτική σημασία του, αναφέροντας ότι η ορθολογική σχέση μεταξύ της βίας, ως μέσου της εξωτερικής πολιτικής και των σκοπών της εξωτερικής πολιτικής, έχει καταστραφεί από την πιθανότητα ενός ολοκληρωτικού πυρηνικού πολέμου³⁶.

Το ότι έχει συμβεί μια επανάσταση στη φύση του πολέμου δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Τα πυρηνικά όπλα έχουν πράγματι μεταμορφώσει βαθιά την καταστροφικότητα και τις συνέπειες ενός μεγάλου πολέμου. Είναι πολύ αμφίβολο ότι ένας πόλεμος μεταξύ δύο πυρηνικών δυνάμεων θα μπορούσε να περιοριστεί και να αποτραπεί η κλιμάκωση σε πόλεμο πλήρους κλίμακας. Ούτε είναι πιθανό ότι κάποιος πρωταγωνιστής θα μπορούσε να ξεφύγει από την τρομερή καταστροφή ενός τόσο μεγάλου πολέμου ή να βρει τις συνέπειες με οποιαδήποτε έννοια αποδεκτές. Στην πυρηνική εποχή, ο πρωταρχικός σκοπός των πυρηνικών δυνάμεων θα πρέπει να είναι η αποτροπή της χρήσης πυρηνικών όπλων από τον αντίπαλο και έτσι να αποτραπεί το ξέσπασμα ενός ηγεμονικού πολέμου³⁷.

Ωστόσο, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι αυτή η αλλαγή στη φύση του πολέμου, όσο σημαντική κι αν είναι σίγουρα, άλλαξε και τη φύση των διεθνών

³⁵ Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613

³⁶ Hook, Sidney, et al. "Western values and total war." *Commentary* 32.4 (1961): 277.

³⁷ Jervis, Robert. "The illogic of American nuclear policy." (1984).

σχέσεων. Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά των διεθνών υποθέσεων δυστυχώς δεν έχουν αλλοιωθεί και αν μη τι άλλο, έχουν ενταθεί από την πυρηνική επανάσταση. Η διεθνής πολιτική εξακολουθεί να είναι ένα σύστημα αυτοβοήθειας. Στη σύγχρονη αναρχία των διεθνών σχέσεων, η δυσπιστία, η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια έχουν αναγκάσει τα κράτη να οπλιστούν και να προετοιμαστούν για πόλεμο όσο ποτέ άλλοτε³⁸.

Για να είναι δυνατό να υποστηριχθεί ότι τα πυρηνικά όπλα έχουν αλλάξει τη φύση των διεθνών σχέσεων και έτσι κατέστησαν αδύνατη την έκρηξη του ηγεμονικού πολέμου, θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί ένας μετασχηματισμός της ίδιας της ανθρώπινης συνείδησης. Η ανθρωπότητα θα πρέπει να είναι πρόθυμη να υποτάξει όλες τις άλλες αξίες και στόχους στη διατήρηση της ειρήνης. Ο Robert Gilpin υποστήριξε ότι για να διασφαλίσει η ανθρωπότητα την αμοιβαία επιβίωση, θα έπρεπε να απορρίψει την αναρχία των διεθνών σχέσεων και να υποταχθεί στον Λεβιάθαν του Τόμας Χομπς. Υπάρχουν λίγα στοιχεία που να υποδηλώνουν ότι οποιοδήποτε έθνος είναι κοντά στο να κάνει αυτή την επιλογή. Σίγουρα σε αυτόν τον κόσμο των πρωτοφανών εξοπλισμών όλων των τύπων, κανένα κράτος δεν συμπεριφέρεται σαν τα πυρηνικά όπλα να είχαν αλλάξει το σύνολο των εθνικών του προτεραιοτήτων³⁸.

Κανείς δεν μπορεί καν να αποκλείσει το ενδεχόμενο ενός μεγάλου ή ηγεμονικού πολέμου στην πυρηνική εποχή. Η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου δεν υποστηρίζει ότι οι πολιτικοί θα καταστρώσουν έναν μεγάλο πόλεμο. Επιπλέον, οι μεγάλοι πόλεμοι της ιστορίας και οι πορείες του, σπάνια έως και ποτέ δεν προβλέφθηκαν. Όπως υποστήριξε ο Θουκυδίδης στη συζήτησή του για το ρόλο του ατυχήματος στον πόλεμο, μόλις αρχίσει, ο πόλεμος απελευθερώνει δυνάμεις που είναι εντελώς απρόσμενες από τους πρωταγωνιστές. Στην πυρηνική εποχή δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι μια μικρή σύγκρουση μεταξύ των υπερδυνάμεων ή των συμμάχων τους δεν θα δρομολογήσει δυσάρεστες εξελίξεις, κατά τις οποίες θα έχαναν σύντομα τον έλεγχο. Εν συντομία, το γεγονός ότι ο πυρηνικός πόλεμος θα προκαλούσε άνευ προηγουμένου καταστροφή στην ανθρωπότητα, δεν εμπόδισε τις παγκόσμιες πυρηνικές δυνάμεις να προετοιμαστούν για έναν τέτοιο πόλεμο. Αυτό που έχουν καταφέρει τα πυρηνικά όπλα είναι να

³⁸ Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

ανυψώσουν την αποφυγή ενός ολοκληρωτικού πολέμου στο υψηλότερο επίπεδο εξωτερικής πολιτικής και στο κεντρικό μέλημα των πολιτικών. Ωστόσο, ο παρών στόχος, όσο σημαντικός κι αν είναι σίγουρα, δεν έχει υποκαταστήσει άλλες αξίες και συμφέροντα για τα οποία οι κοινωνίες στο παρελθόν ήταν πρόθυμες να πολεμήσουν. Όλα τα πυρηνικά κράτη επιδιώκουν να αποφύγουν τον πυρηνικό πόλεμο, την ίδια στιγμή που προσπαθούν να διαφυλάξουν πιο παραδοσιακά συμφέροντα. Το αποτέλεσμα λοιπόν ήταν, για τις υπερδυνάμεις τουλάχιστον, η δημιουργία μιας νέας βάσης διεθνούς τάξης. Σε αντίθεση με το σύστημα ισορροπίας δυνάμεων της πρώιμης σύγχρονης Ευρώπης που αναφέρθηκε παραπάνω, το Pax Britannica του 19^{ου} αιώνα ή το σύστημα συλλογικής ασφάλειας που σχετίζεται με την Κοινωνία των Εθνών, η τάξη στην πυρηνική εποχή έχει οικοδομηθεί στα θεμέλια της αμοιβαίας αποτροπής³⁹.

Εμβαθύνοντας, η μακροπρόθεσμη σταθερότητα αυτής της πυρηνικής τάξης είναι κρίσιμης σημασίας και η απειλή για την ύπαρξή της με την πάροδο του χρόνου σίγουρα δεν μπορεί να αγνοηθεί. Κάθε υπερδύναμη φοβάται ότι η άλλη μπορεί να επιτύχει μια σημαντική τεχνολογική πρόοδο και να επιδιώξει να την εκμεταλλευτεί. Επιπλέον, με τη διάδοση των πυρηνικών όπλων σε όλο και περισσότερα κράτη, υπάρχει αυξανόμενος κίνδυνος να πέσουν αυτά τα όπλα στα χέρια απελπισμένων κρατών ή τρομοκρατικών ομάδων. Η πυρηνική τάξη είναι συνάρτηση εσκεμμένων πολιτικών και όχι, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι, υπαρξιακή συνθήκη³⁹.

Ιστορικά, τα έθνη αποφάσισαν συνειδητά να πάνε σε πόλεμο, αλλά σπάνια, έως ποτέ, ξεκίνησαν εν γνώσει τους ηγεμονικούς πολέμους. Οι πολιτικοί προσπαθούν να κάνουν ορθολογικούς υπολογισμούς κόστους/οφέλους σχετικά με τις προσπάθειές τους να επιτύχουν τους εθνικούς στόχους και φαίνεται απίθανο κάποιος πολιτικός να θεωρήσει τα τελικά κέρδη από τους μεγάλους πολέμους της ιστορίας ως ανάλογα με το κόστος αυτών των πολέμων. Δεν μπορεί να παραβλεφθεί ότι, μόλις ξεκινήσει ένας πόλεμος, όσο περιορισμένος κι αν είναι, μπορεί να απελευθερώσει ισχυρές δυνάμεις, απρόβλεπτες από τους υποκινητές του πολέμου. Βλέποντας στο παρελθόν, τα αποτελέσματα του Πελοποννησιακού Πολέμου, που έμελλε να καταστρέψει την κλασική Ελλάδα,

³⁹ Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

δεν τα περίμεναν οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής. Ούτε οι επιπτώσεις του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος έβαλε τέλος στην υπεροχή της Ευρώπης έναντι των άλλων πολιτισμών, ήταν αναμενόμενες από τους Ευρωπαίους πολιτικούς. Και στις δύο περιπτώσεις, ο πόλεμος πυροδοτήθηκε από την πεποίθηση κάθε πρωταγωνιστή ότι δεν είχε άλλη εναλλακτική από το να πολεμήσει, όσο το πλεονέκτημα ήταν ακόμα με το μέρος του. Σε καμία περίπτωση βέβαια, οι πρωταγωνιστές δεν έκαναν τον πόλεμο που ήθελαν ή περίμεναν⁴⁰.

Εν κατακλείδι, η έλευση των πυρηνικών όπλων δεν έχει αλλάξει αυτή τη θεμελιώδη συνθήκη. Ένα έθνος μπορεί ακόμα να ξεκινήσει έναν πόλεμο από φόβο ότι η σχετική του ισχύς θα μειωθεί με τον καιρό και ένα ατύχημα θα μπορούσε ακόμα να προκαλέσει πρωτοφανή καταστροφή. Δεν είναι αδιανόητο ότι κάποιο κράτος, ενδέχεται μια μέρα να έχει απελπιστεί τόσο που να καταφύγει σε πυρηνικό εκβιασμό για να αποτρέψει τους εχθρούς του. Όπως και στον ίδιο τον πόλεμο, ένα ατύχημα κατά τη διάρκεια μιας τέτοιας αντιπαράθεσης θα μπορούσε να απελευθερώσει ισχυρές και ανεξέλεγκτες δυνάμεις που δεν περίμεναν οι πρωταγωνιστές. Αν και η πιθανή βία και η καταστροφικότητα του πολέμου έχουν αλλάξει με την έλευση των πυρηνικών όπλων, δυστυχώς λίγα είναι τα υπονοούμενα ότι η ανθρώπινη φύση έχει επίσης μεταμορφωθεί⁴⁰.

Συμπερασματικά, μπορεί κανείς να ελπίζει ότι ο φόβος του πυρηνικού ολοκαυτώματος έχει τιμωρήσει τους πολιτικούς. Ίσως έχουν καταλάβει ότι μια πυρηνική τάξη βασισμένη στην αμοιβαία αποτροπή θα πρέπει να είναι η ύψιστη προτεραιότητά τους. Όμως, ενάντια σε αυτή την προσδοκία πρέπει κανείς να θέσει τη μακρά ιστορία των ανθρώπινων αδυναμιών και τη φαινομενική αδυναμία της ανθρωπότητας να διατηρήσει την ειρήνη για πολύ καιρό. Μόνο ο χρόνος θα δείξει εάν η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου ισχύει στην πυρηνική εποχή. Στο μεταξύ, η αποφυγή ενός πυρηνικού πολέμου έχει καταστεί επιτακτική και η διατήρηση της ειρήνης είναι επιτελικής σημασίας. Περί του θέματος του πολέμου και της αλλαγής από την οπτική του Robert Gilpin, θα αναφερθεί ενδελεχώς η παρακάτω ενότητα.

⁴⁰ Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.

Πόλεμος και αλλαγή

Στη παρούσα ενότητα θα αναφερθούν δεδομένα για το θέμα του πολέμου και την αλλαγή, εξετάζοντας κυρίως το έργο 'Πόλεμος και Αλλαγή στο πολιτικό κόσμο' (War & Change in World Politics), στο οποίο ο καθηγητής διεθνών υποθέσεων του Princeton, Robert Gilpin, εξέταζε το πρόβλημα του πολέμου και της αλλαγής στην πολιτική. Συνοπτικά, ο Gilpin υποστήριζε ότι οι μεγάλες πολιτικές αλλαγές αποτελούν τις συνέπειες της συγκυρίας μοναδικών και απρόβλεπτων συνόλων εξελίξεων. Η αντίληψη της πολιτικής αλλαγής που παρουσίασε, είναι μια αναλυτική διεργασία που βοηθά στην τάξη και την εξήγηση της ανθρώπινης εμπειρίας και δεν είναι προγνωστική. Μία από τις βασικές παραδοχές του Gilpin ήταν ότι η θεμελιώδης φύση των διεθνών σχέσεων δεν έχει αλλάξει κατά τη διάρκεια των χιλιετιών. Το βασικό επιχείρημά του τοποθετούνταν στο ότι ένα διεθνές σύστημα ιδρύεται για τον ίδιο λόγο που δημιουργείται οποιοδήποτε κοινωνικό ή πολιτικό σύστημα. Ειδικότερα, οι φορείς εισέρχονται σε κοινωνικές σχέσεις και δημιουργούν κοινωνικές δομές για να προωθήσουν συγκεκριμένα σύνολα πολιτικών, οικονομικών ή άλλων τύπων συμφερόντων. Έτσι, η προϋπόθεση για την πολιτική αλλαγή βρίσκεται σε μια διάσταση μεταξύ του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος και της ανακατανομής της εξουσίας προς εκείνους τους παράγοντες που θα ωφεληθούν περισσότερο από μια αλλαγή στο σύστημα ⁴¹.

Επιπλέον, ο Gilpin ανέφερε πέντε υποθέσεις επί του θέματος του πολέμου και της πολιτικής αλλαγής. Η πρώτη από αυτές ανέφερε ότι ένα διεθνές σύστημα είναι σταθερό εάν κανένα κράτος δεν πιστεύει ότι είναι κερδοφόρο να προσπαθήσει να αλλάξει το σύστημα. Έπειτα, η δεύτερη από αυτές, έκανε αναφορά στο ότι ένα κράτος θα προσπαθήσει να αλλάξει το διεθνές σύστημα εάν τα αναμενόμενα οφέλη υπερβαίνουν το αναμενόμενο κόστος. Εν συνεχεία η τρίτη από αυτές υποστήριζε ότι τα κράτη θα επιδιώξουν να αλλάξουν το διεθνές σύστημα μέσω εδαφικής, πολιτικής και οικονομικής επέκτασης έως ότου το οριακό κόστος της περαιτέρω αλλαγής είναι ίσο ή μεγαλύτερο από τα οριακά οφέλη. Ακόμη η τέταρτη υπόθεση του Gilpin υποστήριζε ότι μόλις επιτευχθεί η ισορροπία μεταξύ κόστους και

⁴¹ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

οφελών από περαιτέρω αλλαγές και επέκταση, η τάση θα αποτελέσει το οικονομικό κόστος της διατήρησης του status quo όπου αυξάνεται ταχύτερα από την οικονομική ικανότητα υποστήριξής του. Η πέμπτη και τελευταία υπόθεση ανέφερε ότι εάν η ανισορροπία του διεθνούς συστήματος δεν επιλυθεί, τότε το σύστημα θα αλλάξει και θα δημιουργηθεί μια νέα αντανάκλαση ισορροπίας, η ανακατανομή της εξουσίας⁴².

Επεκτείνοντας, ο Gilpin προσδιόρισε και τρεις τύπους αλλαγών στο διεθνές σύστημα. Ο πρώτος τύπος αφορούσε την αλλαγή συστημάτων, όπου παρέπεμπε σε σημαντική αλλαγή στον ίδιο το χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος. Έπειτα, ο δεύτερος τύπος αφορούσε συγκεκριμένη συστημική αλλαγή, όπου παρέπεμπε σε αλλαγή στη διακυβέρνηση ενός διεθνούς συστήματος και ο τρίτος καταπιανόταν με την αλλαγή αλληλεπίδρασης, με παραπομπή σε τροποποιήσεις στις πολιτικές, οικονομικές και άλλες αλληλεπιδράσεις ή διαδικασίες μεταξύ των παραγόντων σε ένα διεθνές σύστημα. Πιο αναλυτικά, περιβαλλοντικοί, διεθνείς και εγχώριοι παράγοντες και οι αλλαγές σε αυτούς τους παράγοντες καθορίζουν το κόστος και τα οφέλη για συγκεκριμένες ομάδες και κράτη, στην προσπάθεια αλλαγής του συστήματος. Η επέκταση παύει όταν το οριακό κόστος της περαιτέρω επέκτασης ισούται ή υπερβαίνει τα οριακά οφέλη. Εξίσου σημαντική αναφορά είναι το ότι η επιτευχθείσα ισορροπία θεωρείται απλώς ένα προσωρινό φαινόμενο στη συνεχιζόμενη διαδικασία της διεθνούς πολιτικής αλλαγής. Μόλις ένα κράτος φτάσει στα όρια της επέκτασης, είναι δύσκολο να διατηρήσει τη θέση του και να αποφύγει την παρακμή. Οι διαφορικοί ρυθμοί αύξησης της παρακμής και οι ανοδικές καταστάσεις στο σύστημα παράγουν μια αποφασιστική ανακατανομή ισχύος και έχουν ως αποτέλεσμα την ανισορροπία στο σύστημα⁴².

Εν κατακλείδι, σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας, ο ηγεμονικός πόλεμος υπήρξε ο βασικός μηχανισμός συστημικής αλλαγής στην παγκόσμια πολιτική. Ακόμη και με πρόσφατες αλλαγές, που αφορούν είτε άνοδο υπερδυνάμεων, είτε περιφερειακή ολοκλήρωση, είτε πολλαπλασιασμός νέων κρατών, η παγκόσμια πολιτική εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από τον αγώνα πολιτικών οντοτήτων για εξουσία, κύρος και πλούτο σε

⁴² Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

συνθήκες παγκόσμιας αναρχίας. Έπειτα από την περίληψη του τι σημαίνει πόλεμος και πολιτική αλλαγή, παρακάτω θα αναφερθούν ενδελεχώς δομημένα σε υπόενότητες, συγκεκριμένες δηλώσεις και θεωρήσεις του Gilpin από το ομώνυμο έργο του⁴³.

Ανάλυση του έργου του Robert Gilpin “Πόλεμος και αλλαγή στον πολιτικό κόσμο”

Η μελέτη του Robert Gilpin υποστήριξε ότι μια ομάδα ή ένα κράτος προσπαθεί να αλλάξει το πολιτικό σύστημα ως απάντηση σε εξελίξεις που αυξάνουν τη σχετική ισχύ του ή μειώνουν το κόστος τροποποίησης των πολιτικών ρυθμίσεων. Και οι προσπάθειες αυτές συνεχίζονται έως ότου επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ του κόστους και των οφελών από περαιτέρω αλλαγές. Στην εισαγωγή του έργου του ο Robert Gilpin υποστηρίζει ότι η έννοια της πολιτικής αλλαγής, όπως σχεδόν όλες οι κοινωνικές επιστήμες, δεν είναι προγνωστική (σελ. 3)⁴³. Επιπλέον αναφέρει ότι το πραγματικό καθήκον για το ειρηνικό κράτος είναι να αναζητήσει μια ειρήνη που προστατεύει και εγγυάται τα ζωτικά του συμφέροντα και την αντίληψή του για τη διεθνή ηθική (σελ. 8)⁴³. Παρακάτω θα αναλυθούν οι ισχυρισμοί και τα λεγόμενά του βάσει της κάθε ενότητας του συγκεκριμένου έργου του Gilpin.

Η φύση της διεθνούς πολιτικής αλλαγής

Στο πρώτο κεφάλαιο της φύσης της διεθνούς πολιτικής αλλαγής, ο Gilpin ξεκινά με το επιχείρημα ότι ένα διεθνές σύστημα εγκαθιδρύεται για τον ίδιο λόγο που δημιουργείται οποιοδήποτε κοινωνικό ή πολιτικό σύστημα. Πιο αναλυτικά, καταγράφει ότι οι φορείς εισέρχονται σε κοινωνικές σχέσεις και δημιουργούν κοινωνικές δομές προκειμένου να προωθήσουν συγκεκριμένα σύνολα πολιτικών, οικονομικών ή άλλων τύπων συμφερόντων (σελ. 9)⁴³. Επιπλέον, αναφέρει ότι ένα διεθνές σύστημα βρίσκεται σε κατάσταση ισορροπίας εάν τα ισχυρότερα κράτη του συστήματος είναι ικανοποιημένα με τις υπάρχουσες εδαφικές, πολιτικές και οικονομικές ρυθμίσεις (σελ. 11)⁴³. Έπειτα, μέσα από το έργο του φανερώνεται ότι με τον καιρό, η διαφορική αύξηση της ισχύος των διαφόρων κρατών στο σύστημα προκαλεί μια θεμελιώδη ανακατανομή της εξουσίας εντός αυτού. Και μιλώντας για εξουσία αναφέρεται

⁴³ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

απλώς στις στρατιωτικές, οικονομικές και τεχνολογικές δυνατότητες των κρατών (σελ. 13)⁴⁴. Ωστόσο, εμβαθύνοντας στην βασική εγχώρια λειτουργία του κράτους αναφέρεται ότι αυτή είναι να ορίζει και να προστατεύει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ατόμων και ομάδων (σελ. 17)⁴⁴. Βέβαια, το κράτος μπορεί να εκληφθεί ως συνασπισμός εντός μιας ομάδας συνασπισμών, της οποίας οι στόχοι και τα συμφέροντα προκύπτουν από τις εξουσίες και τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των αυτών των συνασπισμών που συνθέτουν την ευρύτερη κοινωνία και την πολιτική ελίτ. Κάθε ενέργεια ή απόφαση περιλαμβάνει ένα συμβιβασμό και η προσπάθεια επίτευξης ενός στόχου συνεπάγεται αναπόφευκτα κάποιο κόστος σε βάρος κάποιου άλλου επιθυμητού στόχου. Ως εκ τούτου, ενώ οι πολιτικοί ρεαλιστές έχουν δίκιο όταν δηλώνουν ότι η ασφάλεια είναι πρωταρχικός στόχος, με την έννοια ότι εάν δεν ικανοποιηθεί όλοι οι άλλοι στόχοι τίθενται σε κίνδυνο, ωστόσο η επιδίωξη της ασφάλειας συνεπάγεται τη θυσία άλλων επιθυμητών κοινωνικών στόχων και προκαλεί πραγματικές συνέπειες στην κοινωνία. Ομοίως, η μεγιστοποίηση των προσπαθειών για την επίτευξη οικονομικών στόχων και στόχων πρόνοιας συνεπάγεται την εκτροπή πόρων από την εθνική ασφάλεια (σελ. 19)⁴⁴. Κατά συνέπεια, το κράτος δεν θα επιδιώξει να μεγιστοποιήσει την ισχύ, ως κλασική τακτική ή την ευημερία, ως μια πιο σύγχρονη τακτική, αλλά θα προσπαθήσει να βρει έναν βέλτιστο συνδυασμό και των δύο στόχων ή και ακόμα περισσότερων για αυτό το θέμα, και το ποσό που θα αναζητηθεί θα εξαρτηθεί από τα διαθέσιμα έσοδα και το κόστος (σελ. 20)³⁸. Εξίσου σημαντικό αναφοράς είναι το γεγονός ότι ο ικανοποιητικός συνδυασμός στόχων, αυτός που ο Gilpin ονομάζει καμπύλη αδιαφορίας, παρουσιάζει και αντίστοιχες συνέπειες. Βάσει του Gilpin οι τρεις σημαντικότερες από αυτές είναι ότι, πρώτον η κλίση της καμπύλης αδιαφορίας (ικανοποιητικός συνδυασμός στόχων) διαφέρει από τη μια κοινωνία στην άλλη, δεύτερον ότι η κλίση της καμπύλης αδιαφορίας ενός κράτους μπορεί να μετατοπιστεί ως απόκριση τόσο σε εσωτερικές όσο και σε εξωτερικές αλλαγές και τρίτον η καμπύλη αδιαφορίας που επιλέγεται από ένα κράτος είναι σε κάποιο βαθμό συνάρτηση του πλούτου και της δύναμης της εκάστοτε κοινωνίας (σελ. 21 – 22)⁴⁴.

⁴⁴ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

Επεκτείνοντας, στο πρώτο κεφάλαιο της φύσης της διεθνούς πολιτικής αλλαγής στο βιβλίο του Gilpin, αναφέρεται εξίσου ότι η εξήγηση της διεθνούς πολιτικής αλλαγής είναι σε μεγάλο βαθμό ένα ζήτημα που λαμβάνει υπόψη τις αλλαγές στις κλίσεις και τις θέσεις των καμπυλών αδιαφορίας των κρατών και στους συγκεκριμένους στόχους της εξωτερικής πολιτικής (σε. 23)⁴⁵. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας ο Gilpin υποστηρίζει ότι ένας κύριος στόχος των κρατών ήταν η κατάκτηση εδάφους για την προώθηση οικονομικών συμφερόντων, ασφάλειας, όπως και άλλων συμφερόντων. Ο δεύτερος στόχος των κρατών είναι να αυξήσουν την επιρροή τους στη συμπεριφορά άλλων κρατών και τέλος, ο τρίτος στόχος των κρατών, που στον σύγχρονο κόσμο αποτελεί ένα ολοένα και πιο σημαντικό στόχο, είναι να ελέγχουν ή τουλάχιστον να ασκούν επιρροή στην παγκόσμια οικονομία, ή αυτό που μπορεί να ονομαστεί πιο σωστά διεθνής καταμερισμός εργασίας (σελ. 24)⁴⁵.

Εν συνεχεία σε αυτό το έργο και στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, αναφέρεται ότι ένα διεθνές σύστημα έχει τρεις κύριες πτυχές. Η πρώτη πτυχή παραπέμπει στις διαφορετικές οντότητες, οι οποίες πρωταρχικά είναι τα κράτη, αν και άλλοι διεθνικοί ή διεθνείς παράγοντες μπορεί επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο. Η δεύτερη πτυχή αφορά τις τακτικές αλληλεπιδράσεις, όπου η φύση, η κανονικότητα και η ένταση των αλληλεπιδράσεων ποικίλλουν πολύ για διαφορετικά διεθνή συστήματα. Και τέλος η τρίτη πτυχή αφορά την μορφή ελέγχου του διεθνούς συστήματος, όπου ο βαθμός αυτού του ελέγχου είναι συνάρτηση τριών παραγόντων, τους οποίους αποτελούν η κατανομή της εξουσίας μεταξύ των κρατών, η ιεραρχία κύρους και το σύνολο δικαιωμάτων και κανόνων που διέπουν ή τουλάχιστον επηρεάζουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών. Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι ο Gilpin τόνισε εξίσου ότι η κατανομή της εξουσίας μεταξύ των κρατών αποτελεί την κύρια μορφή ελέγχου σε κάθε διεθνές σύστημα (σελ. 28 – 34)⁴⁵.

Προχωρώντας, ακόμα ένα ζήτημα που αναφέρεται σε αυτό κεφάλαιο του βιβλίου του Gilpin είναι το κύρος. Κύρος είναι η φήμη της εξουσίας, και ειδικότερα η στρατιωτική ισχύς. Ενώ η εξουσία αναφέρεται στις οικονομικές, στρατιωτικές και συναφείς δυνατότητες ενός κράτους, το κύρος αναφέρεται

⁴⁵ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

κυρίως στις αντιλήψεις άλλων κρατών σε σχέση με τις ικανότητες ενός κράτους και την ικανότητα και την προθυμία του να ασκήσει την εξουσία του. Έτσι, το κύρος και όχι η εξουσία είναι το καθημερινό νόμισμα των διεθνών σχέσεων, όπως η εξουσία είναι το κεντρικό χαρακτηριστικό της εγχώριας κοινωνίας. Οι εποχές της ειρήνης και σταθερότητας ήταν εκείνες οι ιστορικές εποχές κατά τις οποίες η ιεραρχία του κύρους ήταν ξεκάθαρα κατανοητή και παρέμενε αδιαμφισβήτητη. Αντίθετα, η αποδυνάμωση της ιεραρχίας του κύρους και η αυξημένη ασάφεια στην ερμηνεία της αποτελούν συχνά το προοίμιο σε εποχές συγκρούσεων και αγώνων, όπως υποστηρίζει ο Gilpin (σελ. 31)⁴⁶.

Πέραν των άλλων ζητημάτων ο Gilpin εντύπησε και στα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Στις διεθνείς υποθέσεις, η εδαφικότητα είναι το λειτουργικό ισοδύναμο των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και η διεθνής πολιτική αλλαγή ήταν πρωτίστως θέμα ανακατανομής εδαφών μεταξύ ομάδων ή κρατών μετά τους μεγάλους πολέμους της ιστορίας. Μέσω λοιπόν αυτής της κατάστασης ανακατανομής τα γεωγραφικά όρια εξαφανίζονται, καθώς επηρεάζουν και άλλα ζητήματα που πρέπει να λάβει υπόψη το κάθε κράτος στη διαμόρφωση της εξωτερικής του πολιτικής (σελ 37-38)⁴⁶.

Εν κατακλείδι, όσον αφορά τη διεθνή πολιτική αλλαγή, ο Gilpin υποστήριξε ότι υπάρχουν τρεις τύποι διεθνών αλλαγών. Ο πρώτος τύπος αφορά την αλλαγή συστημάτων, που παραπέμπει σε σημαντική αλλαγή στον χαρακτήρα του ίδιου του διεθνούς συστήματος, δηλαδή στη φύση των παραγόντων που επηρεάζουν αυτοκρατορίες, έθνη-κράτη, κ.λπ. Ο δεύτερος τύπος αφορά τη συστημική αλλαγή, η οποία παραπέμπει σε αλλαγή στη διακυβέρνηση ενός διεθνούς συστήματος, όπως αλλαγές στη διεθνή κατανομή εξουσίας, στην ιεραρχία κύρους και σε κανόνες/δικαιώματα που ενσωματώνονται στο σύστημα. Τέλος ο τρίτος τύπος καταπιάνεται με την αλλαγή αλληλεπίδρασης, η οποία αφορά τροποποιήσεις στις πολιτικές, οικονομικές και άλλες αλληλεπιδράσεις ή διαδικασίες μεταξύ των παραγόντων σε ένα διεθνές σύστημα (σελ 40-43)⁴⁶. Να σημειωθεί επιπλέον ότι επί του θέματος ο Gilpin ανέφερε ότι η διεθνής πολιτική αλλαγή λαμβάνει χώρα μέσω της διαδικασίας ειρηνικής διευθέτησης και περιορισμένων συγκρούσεων στο επίπεδο των διακρατικών αλληλεπιδράσεων αλλά και ότι η διαφορική αύξηση

⁴⁶ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

της ισχύος στο σύστημα είναι τόσο η αιτία όσο και η συνέπεια της διεθνούς πολιτικής αλλαγής (σελ. 46,48)⁴⁶.

Σταθερότητα και Αλλαγή

Το δεύτερο κεφάλαιο του έργου του Robert Gilpin “Πόλεμος και Αλλαγή” αφορά την σταθερότητα και την αλλαγή. Επ’ αυτού ο Gilpin ανέφερε ότι κάθε κράτος επιθυμεί να αυξήσει τον έλεγχό του σε εκείνες τις πτυχές του διεθνούς συστήματος που κάνουν τις βασικές αξίες και τα συμφέροντά του πιο ασφαλή, ώστε μέσα από την αλλαγή να διατηρηθεί η σταθερότητα των αποφάσεών του. Επιπροσθέτως, οι τελικοί ωφελοόμενοι από τις προσπάθειες αλλαγής των διεθνών συστημάτων ήταν, με βάση τα ιστορικά γεγονότα, συχνότερα τρίτα μέρη στην περιφέρεια του διεθνούς συστήματος (σελ. 50, 52)⁴⁷. Ωστόσο πέραν από την αναζήτηση της ασφάλειας και της σταθερότητας κατά την αλλαγή του διεθνούς συστήματος, όπως είναι λογικό προκύπτουν και συνέπειες. Μια σημαντική συνέπεια των οικονομικών, στρατιωτικών ή τεχνολογικών αλλαγών, κατά τον Gilpin, είναι ότι αυξάνουν ή σε κάποιες περιπτώσεις μειώνουν την περιοχή που είναι κερδοφόρο να ελεγχθεί ή για την οποία είναι κερδοφόρο να επεκταθεί η προστασία και έτσι ενθαρρύνεται ή αντιστοίχως αποθαρρύνεται η δημιουργία ή η διεύρυνση πολιτικών και οικονομικών οργανισμών. Το αν ένα κράτος θα επιδιώξει ή όχι να αλλάξει το διεθνές σύστημα εξαρτάται λοιπόν τελικά από τη φύση του κράτους και την κοινωνία που εκπροσωπεί (σελ. 52, 54)⁴⁷.

Επεκτατικά, σε αυτό το κεφάλαιο ο Gilpin υποστήριξε ότι το υλικό περιβάλλον, ιδιαίτερα οι οικονομικές και τεχνολογικές συνθήκες που επικρατούν εντός αυτού και η διεθνής ισορροπία δυνάμεων, δημιουργούν κίνητρο ή αντικίνητρο για ένα κράτος να προσπαθήσει να αλλάξει το διεθνές σύστημα (σελ. 55)⁴⁷. Παραδείγματος χάριν, ο Gilpin φανέρωσε ότι οι βελτιώσεις στις μεταφορές και τις επικοινωνίες ενθαρρύνουν τη στρατιωτική επέκταση και την πολιτική ενοποίηση. Ειδικότερα, εκτός και αν αντιμετωπιστεί από άλλες εξελίξεις, όπως η αύξηση της αποτελεσματικότητας της άμυνας, οι βελτιώσεις στις μεταφορές τείνουν να ενθαρρύνουν την αυτοκρατορία και την πολιτική εδραίωση, μειώνοντας το κόστος και αυξάνοντας το όφελος της κατάκτησης (σελ. 57-58)⁴⁷. Επιπλέον, αναφέρεται ότι η στρατιωτική καινοτομία δίνει σε μια

⁴⁷ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

συγκεκριμένη κοινωνία το μονοπώλιο ανώτερου οπλισμού ή τεχνικής και μειώνει δραματικά το κόστος επέκτασης της περιοχής κυριαρχίας, παρέχοντας έτσι σε αυτή σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των γειτόνων της και κίνητρο για επέκταση και αλλαγή του διεθνούς συστήματος. Επίσης, οι στρατιωτικές καινοτομίες αλλάζουν και τη σημασία της οικονομικής βάσης της κρατικής εξουσίας (σελ. 60, 65)⁴⁷. Μέσω αυτών των υποστηρίξεων λοιπόν ο Gilpin κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ οικονομίας και πολιτικής είναι ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό της διαδικασίας της διεθνούς πολιτικής αλλαγής και ο αγώνας για την εξουσία καθώς και η επιθυμία για οικονομικό κέρδος, είναι τελικά και άρρηκτα συνδεδεμένα (σελ. 67)⁴⁷.

Εμβαθύνοντας, ο Gilpin ανέφερε ότι οι αλλαγές στους οικονομικούς παράγοντες τείνουν να ενθαρρύνουν ένα κράτος να επεκταθεί και να προσπαθήσει να αλλάξει το διεθνές σύστημα. Συγκεκριμένα υποστήριξε ότι οποιαδήποτε εξέλιξη που αυξάνει τις οικονομίες κλίμακας, η διεθνοποίηση των εξωτερικών παραγόντων, η οποία παραπέμπει στα οφέλη ή το κόστος που παρέχεται σε πολιτικούς παράγοντες για τους οποίους δεν καταβάλλεται πληρωμή ή αποζημίωση, καθώς και οι μειούμενοι ρυθμοί απόδοσης, αφού εάν ένας παράγοντας παραγωγής, όπως γη, εργασία ή κεφάλαιο, παραμείνει σταθερός και εάν δεν υπάρχει τεχνολογική πρόοδος, ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής θα μειωθεί, είναι τρεις παράγοντες που θα δημιουργήσουν ένα ισχυρό κίνητρο για μια κοινωνία να επεκταθεί (σελ. 70-71)⁴⁸.

Ακόμη, η νέα οικονομική ιστορία που αφορά τη γέννηση, ανάπτυξη, μετάλλαξη και ίσως το τερματισμό κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών θεσμών, μπορεί να γίνει κατανοητή μέσω απλών εργαλείων οικονομικής ανάλυσης. Οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές είναι απαντήσεις στις επιθυμίες του ατόμου να μεγιστοποιήσουν ή τουλάχιστον να προωθήσουν τα συμφέροντά τους. Πιο αναλυτικά, η πρωταρχική αξία αυτής της προσέγγισης της νέας οικονομικής ιστορίας στην κοινωνική αλλαγή, είναι η απλή αλλά ισχυρή ιδέα του Gilpin ότι ο νόμος της ζήτησης είναι εφαρμόσιμος στην επιλογή και την αλλαγή των κοινωνικών και πολιτικών διευθετήσεων (σελ. 72-73)⁴⁸. Ως εκ τούτου, η επιθυμία ομάδων και κρατών να γράψουν μια νέα οικονομική ιστορία, αυξάνοντας τα μερίδιά τους στο οικονομικό πλεόνασμα και η τάση για μείωση

⁴⁸ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

αυτού του πλεονάσματος ως αποτέλεσμα του νόμου σχετικά με τις φθίνουσες αποδόσεις, ο οποίος αναφέρεται και στη μαρξιστική θεωρία επί του θέματος που θα αναφερθεί στην παρακάτω παράγραφο, αποτελούν ισχυρά κίνητρα πίσω από την επέκταση και τη διεθνή πολιτική αλλαγή (σελ. 82)⁴⁸.

Συνεχίζοντας, πέραν των στοιχείων που προσέδωσε ο ίδιος ο Gilpin, αναφέρθηκε και στο μαρξισμό και την μαρξιστική θεωρία επί του θέματος της πολιτικής αλλαγής. Ειδικότερα ανέφερε πως ο μαρξισμός υποστηρίζει ότι η πολιτική αλλαγή είναι η συνέπεια της αντίφασης μεταξύ ενός στατικού κοινωνικοπολιτικού συστήματος και των εξελισσόμενων μέσων αγροτικής ή βιομηχανικής παραγωγής. Προσέδωσε πληροφορίες για τον νόμο της πτώσης του ποσοστού κέρδους, κατά τον οποίο μια αύξηση σε ορισμένες εισροές σε σχέση με άλλες σταθερές εισροές, σε μια δεδομένη κατάσταση τεχνολογίας, είναι ικανή να προκαλέσει αύξηση της συνολικής παραγωγής. Ωστόσο, μετά από ένα σημείο η επιπλέον έξοδος που προκύπτει από τις ίδιες προσθήκες επιπρόσθετων εισροών, είναι πιθανό να γίνεται όλο και λιγότερη. Ελλείψει τεχνολογικής προόδου, κάθε συντελεστής παραγωγής, είτε γη, είτε εργασία, είτε κεφάλαιο, πρέπει να αυξηθεί ταυτόχρονα, εάν κάποια οικονομία θέλει να ξεφύγει από την απειλή της μείωσης των αποδόσεων (σελ. 75)⁴⁹. Επιπροσθέτως, ο Gilpin ανέφερε αντιλήψεις από τη μαρξιστική θεωρία της πολιτικής αλλαγής. Αυτές οι αντιλήψεις λοιπόν πρεσβεύουν ότι κάθε κοινωνία σε κάθε εποχή διέπεται από το νόμο της φθίνουσας απόδοσης, ότι η οικονομική ανάπτυξη τείνει να δημιουργεί κοινωνικές και πολιτικές ομάδες που ενδιαφέρονται να αναλάβουν ενέργειες που θα απομακρύνουν τα κοινωνικά και πολιτικά δεσμά για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και ότι ο νόμος της φθίνουσας απόδοσης ισχύει για τη διεθνή κοινωνία όπως και για την εγχώρια κοινωνία (σελ. 78 - 82)⁴⁹.

Πέραν της επισήμανσης της μαρξιστικής θεωρίας, στη συνέχεια του έργου του ανέφερε σχετικά με τον πολιτικό ρεαλισμό ότι η κατανομή των δυνατοτήτων και οι τρόποι με τους οποίους αυτή η κατανομή των δυνατοτήτων αλλάζει με την πάροδο του χρόνου, είναι ίσως οι πιο σημαντικοί παράγοντες που διέπουν τη διαδικασία της διεθνούς πολιτικής αλλαγής. Επιπλέον, τόσο η δομή του διεθνούς συστήματος όσο και οι εσωτερικές συνθήκες των κοινωνιών, είναι πρωταρχικοί καθοριστικοί παράγοντες της εξωτερικής πολιτικής. Ως εκ τούτου

⁴⁹ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

η δομή του διεθνούς συστήματος είναι σημαντική, λόγω των βαθιών επιπτώσεών της στο κόστος της άσκησης εξουσίας και συνεπώς της αλλαγής του διεθνούς συστήματος (σελ. 86-88)⁴⁹. Τέλος, σε αντίθεση με τον ισχυρισμό του Waltz ότι οι πόλεμοι προκαλούνται από αβεβαιότητα και λάθος υπολογισμό, ο Gilpin υποστήριξε το αντίθετο. Είναι αντιληπτή η βεβαιότητα του κέρδους που προκαλείται συχνότερα στα έθνη σε πόλεμο. Επίσης, έπειτα από ένα πόλεμο, οι αλλαγές στη σχετική εξουσία μεταξύ των κύριων παραγόντων του συστήματος είναι πρόδρομοι της διεθνούς πολιτικής αλλαγής (σελ. 92-93)⁴⁹. Συμπερασματικά τόσο ο πολιτικός ρεαλισμός όσο και ο μαρξισμός εξηγούν τη δυναμική των διεθνών σχέσεων με όρους της διαφορικής αύξησης της ισχύος μεταξύ των κρατών. Και οι δύο θεωρίες εξηγούν τις πιο σημαντικές πτυχές των διεθνών σχέσεων, όπως ο πόλεμος, ο ιμπεριαλισμός και η αλλαγή, ως συνέπειες της άνισης αύξησης της ισχύος μεταξύ των κρατών (σελ. 93)⁴⁹. Η κρίσιμη σημασία λοιπόν της διαφορικής αύξησης της ισχύος μεταξύ των κρατών είναι ότι μεταβάλλει το κόστος της αλλαγής του διεθνούς συστήματος και επομένως τα κίνητρα για αυτήν την αλλαγή του διεθνούς συστήματος (σελ. 95)⁵⁰.

Σημαντικό μολαταύτα αναφοράς τυγχάνει το ότι είναι αδύνατο να διατυπωθούν με συστηματικό και εξαντλητικό τρόπο οι εσωτερικοί καθοριστικοί παράγοντες της εξωτερικής πολιτικής των κρατών (σελ. 96)⁵⁰. Η εσωτερική τάξη μιας κοινωνίας είναι κρίσιμος καθοριστικός παράγοντας των δυνατοτήτων της και της ικανότητάς της να ξεπερνά τους περιβαλλοντικούς περιορισμούς και να εκμεταλλεύεται τις περιβαλλοντικές ευκαιρίες. Η επιρροή των εγχώριων κοινωνικοπολιτικών διευθετήσεων ατομικής πρωτοβουλίας έχει λοιπόν μεγάλη σημασία. Ακόμη, ο Gilpin εξηγεί σε αυτό το κεφάλαιο ότι η φύση των εγχώριων ρυθμίσεων προσδίδει σε μια κοινωνία ένα σχετικό πλεονέκτημα ή μειονέκτημα σε σχέση με την ικανότητά της να προσαρμόζεται σε συγκεκριμένες περιβαλλοντικές αλλαγές και ευκαιρίες, καταλήγοντας στο ότι είναι η αντιστοιχία μεταξύ των συνθηκών που επικρατούν σε μια δεδομένη ιστορική εποχή και των τύπων προσωπικότητας που καλλιεργούνται από μια κοινωνία, που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία ή την αποτυχία μιας κοινωνίας στους αγώνες εξουσίας μεταξύ των κρατών. (σελ. 101-103)⁵⁰.

⁵⁰ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

Ανάπτυξη και Επέκταση

Το επόμενο κεφάλαιο του βιβλίου “Πόλεμος και αλλαγή στο πολιτικό κόσμο” του Gilpin, εμβαθύνει στις τρεις κατηγορίες κοινωνικών σχηματισμών στο βάθος των ετών που αποτελούν οι πρωτόγονοι-κοινοτικοί, φεουδαρχικοί και απλοί μικρό-εμπορευματικοί τύποι, έπειτα η αυτοκρατορία ή αυτοκρατορικό σύστημα και τέλος το σύγχρονο βιομηχανικό έθνος-κράτος (σελ. 108-109)⁵⁰. Αναλυτικότερα, ο Gilpin ανέφερε ότι κατά τη διάρκεια του κύκλου των αυτοκρατοριών, η άνοδος και η παρακμή των κυρίαρχων κρατών διέπονταν κυρίως από την τάση το κόστος των καλύτερων στρατιωτικών τεχνικών να αυξάνεται με το χρόνο αλλά και από το γεγονός ότι τα οικονομικά βάρη κλίμακας ήταν μεγάλα σε σχέση με το κόστος των καλύτερων οπλισμών. Επιπλέον, επισήμανε ότι ο κύκλος των αυτοκρατοριών έσπασε στον σύγχρονο κόσμο από τρεις σημαντικές αλληλένδετες εξελίξεις, που αποτέλεσαν πρώτον ο θρίαμβος του έθνους-κράτους ως κύριος παράγοντας στις διεθνείς σχέσεις, δεύτερον η έλευση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης που βασίζεται στη σύγχρονη επιστήμη και τεχνολογία και τρίτον η έκτακτη ανάγκη μιας παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς (σελ. 115-116)⁵¹.

Προχωρώντας, ο Gilpin ανέφερε ότι στη πορεία των ετών, ήταν οι διαρκείς τεχνολογικές ανακαλύψεις, που σχετίζονται με τη Βιομηχανική Επανάσταση, που προκάλεσαν για πρώτη φορά τις μεγάλες, άνευ προηγουμένου προόδους στον πλούτο και την εξουσία φέρνοντας την αλλαγή (σελ. 123)⁵¹. Εν συνεχεία, υποστήριξε ότι το σύστημα της αγοράς ή αυτό που σήμερα ονομάζεται διεθνής οικονομική αλληλεξάρτηση, ήταν τόσο αντίθετο με το μεγαλύτερο μέρος της ανθρώπινης εμπειρίας που μόνο εξαιρετικές αλλαγές και νέες συνθήκες θα μπορούσαν να το οδηγήσουν στην καινοτομία και τον θρίαμβο έναντι άλλων μέσων οικονομικής ανταλλαγής (σελ. 130)⁵¹. Σχετικά με την Δυτική Ευρώπη, η διάχυση της οικονομίας της αγοράς αλλά και η επιβολή των δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας σε όλο τον κόσμο, αύξησαν κατά πολύ το ρόλο των οικονομικών παραγόντων ως σημαντικά στοιχεία της εθνικής ισχύος. Αυτός ήταν λοιπόν ο λόγος, όπως τονίζει ο Gilpin, που έδωσε τη δυνατότητα στους Ευρωπαίους να κινητοποιήσουν τους πόρους τους προς το συμφέρον της ανάπτυξης και της ισχύος, ξεπερνώντας όλους τους άλλους πολιτισμούς (σελ.

⁵¹ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

132)⁵¹. Ωστόσο, όπως αποφάινεται, αν και τα περισσότερα κράτη τείνουν να επωφελούνται σε απόλυτους όρους από τη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς, οι πιο αποτελεσματικές και πιο τεχνολογικά προηγμένες οικονομίες τείνουν να ωφελούνται σχετικά περισσότερο από άλλα κράτη. Στην πραγματικότητα, αναφέρει ο Gilpin ότι τα κράτη με τέτοιου είδους προηγμένες οικονομίες παρείχαν τα δημόσια αγαθά που ήταν απαραίτητα για τη λειτουργία αποτελεσματικών παγκόσμιων αγορών, επειδή ήταν κερδοφόρο για τα ίδια να το κάνουν, καθώς για τα καθιερωμένα κράτη, η εσωτερική οικονομική αποτελεσματικότητα έχει γίνει η πιο σημαντική πηγή πλούτου. (σελ. 138-139)⁵¹.

Επεκτείνοντας, σε αυτό το κεφάλαιο υποστηρίχθηκε εξίσου από τον Gilpin ότι μια παγκόσμια οικονομία της αγοράς όντως αναπτύσσει τον κόσμο, αλλά αυτό δεν πάει να πει ότι η διαδικασία είναι η ίδια σε κάθε κράτος και ότι παρατηρείται μια ομοιόμορφη ανάπτυξη. Όπως αποδεικνύεται από ιστορικά γεγονότα, πρώτα στο ευρωπαϊκό σύστημα και στη συνέχεια σε παγκόσμια κλίμακα, οι διαδοχικές πολιτικές και οικονομικές ηγεμονίες έχουν αντικαταστήσει το μοτίβο των διαδοχικών αυτοκρατοριών ως τη θεμελιώδη αρχή της τάξης των διεθνών σχέσεων. Ειδικότερα, η Μεγάλη Βρετανία και οι ΗΠΑ, κατέκτησαν αυτόν τον ηγεμονικό ρόλο από την μία επειδή επέβαλαν τη θέλησή τους σε μικρότερα κράτη και από την άλλη επειδή άλλα κράτη επωφελήθηκαν και αποδέχθηκαν την ηγεσία τους. (σελ. 143-144)⁵². Επιπροσθέτως, σε τέτοιες περιπτώσεις, ο Gilpin υποστήριξε ότι όταν οι περιβαλλοντικές συνθήκες φαίνεται να καθιστούν ένα κράτος κερδοφόρο και τα εγχώρια κίνητρα είναι αρκετά ισχυρά για να καταλάβει ένα ηγεμονικό ρόλο, τα φιλόδοξα κράτη επιδιώκουν να δημιουργήσουν αυτοκρατορίες και να ενοποιήσουν το διεθνές σύστημα με τη βία. Μολαταύτα, σε αυτές τις περιπτώσεις είναι λογικό να υπάρχουν και αντισταθμιστικές δυνάμεις που περιορίζουν την επέκταση, μέσω φυσικών εμποδίων ή κλίσης απώλειας αντοχής, που δημιουργούν την αντίπαλη ισχύ, διαμορφώνοντας την αντίληψη ότι οικονομικοί, τεχνικοί και άλλοι παράγοντες καθορίζουν το βέλτιστο μέγεθος για τις πολιτικές οντότητες σε μια συγκεκριμένη ιστορική εποχή (σελ. 145-147)⁵². Εν κατακλείδι, πέραν των παραπάνω ισχυρισμών, σε αυτό το κεφάλαιο ο Gilpin υποστήριξε ότι στον σύγχρονο κόσμο, οι οικονομικές και τεχνολογικές

⁵² Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

εξελίξεις μπορεί να απαιτούν ακόμη μεγαλύτερες μονάδες πολιτικής οργάνωσης. Συγκεκριμένα, λέγεται ότι η πιο σημαντική αναστολή έναντι των κινδύνων της υποβελτιστοποίησης είναι η ύπαρξη ενός οικονομικού πυρήνα που ελέγχεται από την κεντρική κυβέρνηση ή, στην περίπτωση της οικονομίας της αγοράς, από την κυρίαρχη οικονομική δύναμη (σελ. 149-151)⁵². Έπειτα, η κλίμακα ενός κράτους, στο παρελθόν μιας αυτοκρατορίας ή μιας σύγχρονης αγοράς διέπεται από την αλληλεπίδραση δύο ομάδων δυνάμεων. Υπάρχουν βέβαια ορισμένα πλεονεκτήματα του μεγάλου μεγέθους. Η αυξανόμενη κλίμακα τείνει να διεγείρει τις φυγόκεντρες δυνάμεις και τον κατακερματισμό από την πλευρά των ομάδων που πιστεύουν ότι μπορούν να μεγιστοποιήσουν τα δικά τους κέρδη μέσω της αποκοπής. Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα και η εμπειρία της ανάπτυξης και της επέκτασης, τελικά αποδυναμώνουν ή καταστρέφουν τις συνθήκες που αρχικά ευνόησαν την επέκταση και στερούν την κοινωνία από τις πηγές της πολιτικής και οικονομικής δυναμικής της. Συνεπώς, καθώς τα ιδιωτικά και δημόσια συμφέροντα αποκλίνουν από τις απαιτήσεις για περαιτέρω ανάπτυξη σε δύναμη και πλούτο, η κοινωνία χάνει την ώθησή της προς τα εμπρός και έτσι παρέχει σε άλλους την ευκαιρία να την καλύψουν και τελικά να την ξεπεράσουν (σελ. 153-154)⁵².

Ισορροπία και Παρακμή

Το επόμενο και τέταρτο κατά σειρά κεφάλαιο του έργου “Πόλεμος και αλλαγή στο πολιτικό κόσμο” του Gilpin, αναφέρεται στην ισορροπία ή/και την παρακμή των κρατών, μόλις φύγουν από συνθήκες πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, μόλις επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ του κόστους και των οφελών της επέκτασης για το κερδισμένο στον πόλεμο κράτος, η τάση είναι το κόστος διατήρησης του status quo να αυξάνεται ταχύτερα από την ικανότητα χρηματοδότησής του (σελ. 157)⁵³. Μιλώντας γενικά, το εθνικό εισόδημα μιας κοινωνίας κατανέμεται σε τρεις γενικούς τομείς, που αφορούν την προστασία, τη κατανάλωση είτε ιδιωτική είτε δημόσια μη στρατιωτική και την παραγωγική επένδυση, γεγονός που φέρει διλήμματα αυξανόμενων απαιτήσεων και ανεπαρκών πόρων (σελ. 158-159)⁵³. Βάσει του νόμου της βιομηχανικής ανάπτυξης, επέρχεται σε μεταπολεμικές περιπτώσεις η τάση για τερματισμό της

⁵³ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

αναπτυξιακής ώθησης οποιασδήποτε καινοτομίας. Από την άλλη μεριά, βάσει του νόμου του αυξανόμενου κόστους πολέμου, επέρχεται η τάση για αύξηση του κόστους των πιο αποτελεσματικών στρατιωτικών τεχνικών (σελ. 160-162)⁵³. Επί αυτών των νόμων, ο Gilpin υποστήριξε ότι η γενική τάση τόσο της ιδιωτικής όσο και της δημόσιας κατανάλωσης είναι αυτή που αυξάνεται ταχύτερα από το ακαθάριστο εθνικό προϊόν καθώς η κοινωνία γίνεται πιο εύπορη, παρατηρώντας μια διαρθρωτική αλλαγή του χαρακτήρα της οικονομίας και μια διαφθοροποιητική επιρροή της ευημερίας. (σελ. 163-165)⁵³. Επιπλέον αναφέρει ότι ίσως η πιο ολέθρια πτυχή αυτής της διαφθοράς, ένας όρος που χρησιμοποιείται με την κλασική του έννοια για να σημαίνει φθορά, είναι η γέννηση στο μυαλό ενός κυρίαρχου λαού της πεποίθησης ότι ο κόσμος που δημιούργησαν οι πρόγονοί τους, αποτελεί τη σωστή και φυσική κατάσταση πραγμάτων (σελ. 166)⁵³.

Επεκτατικά, ο Gilpin, σχετικά με το όρο τάση αναφέρει ότι αυτός παραπέμπει στο ρυθμό κατανάλωσης που αυξάνεται σε βάρος της προστασίας ή των επενδύσεων, επειδή είναι πολιτικά πολύ δύσκολο να κατασταλεί η κατανάλωση και να αναγκαστεί μια κοινωνία να μειώσει τις οικονομικές της προσδοκίες. Αυτή η διαδικασία πολιτικής παρακμής περιλαμβάνει δύο σχετικές εξελίξεις που αφορούν, βάσει των λεγομένων του, το αυξανόμενο κόστος της πολιτικής κυριαρχίας και η απώλεια της οικονομικής και τεχνολογικής ηγεσίας (σελ. 168)⁵³. Η πολιτική παρακμή, ως αποτέλεσμα στην πορεία της εξέλιξης των κρατών, φέρει και την ανακατανομή της εξουσίας. Βέβαια, η διάχυση της στρατιωτικής και οικονομικής τεχνολογίας από πιο προηγμένες κοινωνίες σε λιγότερο προηγμένες κοινωνίες είναι το βασικότερο στοιχείο στη διεθνή ανακατανομή της εξουσίας. Έτσι, αν και η τεχνολογία είναι ακριβή και δεν δημιουργείται εύκολα, μόλις δημιουργηθεί συνήθως διαχέεται σχετικά εύκολα (σελ. 177)⁵⁴.

Καταληκτικά, σχετικά με το πλεονέκτημα της υστεροφημίας που αναπτύσσεται, ο Gilpin κατέθεσε την άποψη ότι οι κρατικοί μιμητές, που έχουν χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο και λιγότερο δαπανηρές συνήθειες, μπορούν να χρησιμοποιήσουν την εισαγόμενη τεχνολογία πιο αποτελεσματικά. Επιπλέον, μπορούν να υιοθετήσουν τις πιο προηγμένες και πιο πλήρως αποδεδειγμένες τεχνικές, ενώ τα προηγούμενα έξοδα έρευνας και ανάπτυξης και τα

κατοχυρωμένα συμφέροντα αποτρέπουν την πιο προηγμένη οικονομία από το να αντικαταστήσει τις πιο πρόσφατες τεχνικές με τις απαρχαιωμένες τεχνικές του παρελθόντος (σελ. 178–179)⁵⁴.

Ηγεμονικός Πόλεμος και Διεθνής Αλλαγή

Στο προτελευταίο κεφάλαιο του υποφαινόμενου έργου του, ο Gilpin αναφέρεται στον ηγεμονικό πόλεμο και την διεθνή αλλαγή, που απασχόλησε την εισαγωγή της παρούσας εργασίας. Βάσει αυτού, τα αμετάβλητα συμπτώματα της παρακμής μιας κοινωνίας είναι η υπερβολική φορολογία, ο πληθωρισμός και οι δυσκολίες του ισοζυγίου πληρωμών, καθώς η κυβέρνηση και η κοινωνία ξοδεύουν πέρα από τις δυνατότητές τους (σελ. 188)⁵⁴. Σε μια τέτοια κατάσταση οι μέθοδοι περικοπής είναι τρεις. Η πρώτη από αυτές είναι η μονομερής εγκατάλειψη ορισμένων οικονομικών, πολιτικών ή στρατιωτικών δεσμεύσεων ενός κράτους, που πιθανολογείται να φέρει ισορροπία και μελλοντική ευημερία. Τη δεύτερη από αυτές αποτελεί η σύναψη συμμαχιών ή η επιδίωξη προσέγγισης με λιγότερο απειλητικές δυνάμεις, ώστε να μην δημιουργηθούν περαιτέρω και επιζήμια προβλήματα. Τέλος, η τρίτη μέθοδος περικοπής, αφορά την πραγματοποίηση παραχωρήσεων στην ανερχόμενη δύναμη και ως εκ τούτου την επιδίωξη του κατευνασμού των φιλοδοξιών της (σελ. 192 – 193)⁵⁴.

Ο Gilpin στο παρόν έργο του τόνισε ότι σε όλη την ιστορία, το πρωταρχικό μέσο για την επίλυση της ανισορροπίας μεταξύ της δομής του διεθνούς συστήματος και της ανακατανομής της εξουσίας ήταν ο πόλεμος, πιο συγκεκριμένα, αυτό που ονομάστηκε ηγεμονικός πόλεμος. Οι ηγεμονικοί πόλεμοι υπήρξαν δυστυχώς λειτουργικά και αναπόσπαστα μέρη της εξέλιξης και της δυναμικής των διεθνών συστημάτων. Όμως σημαντικό είναι να εξεταστεί ένα τέτοιο είδος πολέμου σε τι διαφέρει από τις πιο περιορισμένες συγκρούσεις μεταξύ των κρατών. Η απάντηση έγκειται στη δήλωση βάσει του Gilpin ότι ένας τέτοιος πόλεμος περιλαμβάνει μια άμεση διαμάχη μεταξύ της κυρίαρχης δύναμης ή των κυρίαρχων δυνάμεων σε ένα διεθνές σύστημα και του ανερχόμενου αμφισβητία ή μια ομάδας αμφισβήτησης. Το θεμελιώδες ζήτημα που διακυβεύεται είναι η φύση και η διακυβέρνηση του

⁵⁴ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

συστήματος, καθώς ένας ηγεμονικός πόλεμος χαρακτηρίζεται με τα απεριόριστα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν και με τη γενική εμβέλεια του πολέμου (197 - 200)⁵⁵.

Συνεχίζοντας, τρεις προϋποθέσεις που συνδέονται με το ξέσπασμα του ηγεμονικού πολέμου, διαμέσου των λεγόμενων του Gilpin σε αυτό το κεφάλαιο του έργου του, αποτέλεσαν πρώτον η όξυνση των συγκρούσεων μεταξύ των κρατών που τυγχάνει η συνέπεια του περιορισμού του χώρου και των ευκαιριών. Δεύτερον, η αντίληψη ότι συντελείται μια θεμελιώδης ιστορική αλλαγή και έντονος φόβος για μία ή περισσότερες από τις μεγάλες δυνάμεις σχετικά με το ότι ο χρόνος κατά κάποιον τρόπο αρχίζει να εργάζεται εναντίον τους και ότι κάποιος πρέπει να τακτοποιήσει τα ζητήματα μέσω προληπτικού πολέμου όσο το πλεονέκτημα είναι ακόμα με το μέρος τους. Ακόμη, τρίτη προϋπόθεση που συνδέεται με το ξέσπασμα του ηγεμονικού πολέμου, αποτελεί η πορεία των γεγονότων που αρχίζει να ξεφεύγει από τον ανθρώπινο έλεγχο (σελ. 200 - 202)⁵⁵.

Καταλήγοντας, το κεφάλαιο αυτό κλείνει με τις δηλώσεις του Gilpin ότι η ειρηνική διεθνής αλλαγή φαίνεται να είναι πιο εφικτή όταν περιλαμβάνει αλλαγές σε ένα διεθνές σύστημα και πιο δύσκολη όταν περιλαμβάνει αλλαγή ενός διεθνούς συστήματος. Αν και οι άντρες επιθυμούν την ειρήνη, δεν είναι η υψηλότερη αξία τους. Αν ήταν, η ειρήνη και η ειρηνική αλλαγή θα μπορούσαν εύκολα να επιτευχθούν, καθώς ένας λαός το μόνο που χρειάζεται για να επέλθει αυτή είναι να αρνηθεί να υπερασπιστεί μόνο τον εαυτό του. Ωστόσο, επί των πραγμάτων, ελλείψει κοινών αξιών και συμφερόντων ο μηχανισμός της ειρηνικής αλλαγής έχει λίγες πιθανότητες επιτυχίας (σελ. 208-209)⁵⁶.

Αλλαγή και συνέχεια στην παγκόσμια πολιτική

Εμβαθύνοντας, ο Gilpin στο τελευταίο κεφάλαιο του παρόντος έργου του που καταπιάνεται η συγκεκριμένη ενότητα, επικεντρώνεται στην αλλαγή και τη συνέχεια στην παγκόσμια πολιτική. Η απειλή του πολέμου και η χρήση βίας σε συστοιχία με αυτόν, διέπονταν ιστορικά από μια θεμελιώδη σχέση μεταξύ της καταστροφικότητας και της πιθανότητας του πολέμου, καθώς ο Gilpin δήλωσε ότι όσο πιο δυνητικά καταστροφικός φαντάζει ένας πόλεμος, τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα να συμβεί, και αντίστροφα (σελ. 216)⁵⁶. Η ιστορία του πολέμου και των όπλων δείχνει

⁵⁵ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

⁵⁶ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

ότι οι μεγάλες αλλαγές στα διεθνή συστήματα οφείλονται όχι σε καινοτομίες όπλων από μόνες τους, αλλά στη χρήση αυτών των όπλων από πολιτικές και στρατιωτικές ιδιοφυΐες που έχουν μάθει πώς να χρησιμοποιούν τα νέα όπλα για να αποκτήσουν πλεονεκτήματα έναντι άλλων (σελ. 217)⁵⁶. Βέβαια, στο σύγχρονο κόσμο, η οικονομική ευημερία, και όχι η στενή εθνική ασφάλεια, λέγεται ότι έχει γίνει ο κύριος στόχος όλων των κοινωνιών. Αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα, όπως υποστηρίζεται, μέσω της οικονομικής ανάπτυξης, της διεθνούς συνεργασίας και της ορθολογικής χρήσης των σπάνιων πόρων του κόσμου, παρά μέσω πολέμου και ανταγωνιστικών αγώνων (σελ. 219)⁵⁶.

Επιπλέον, μέσω των λεγόμενων του Gilpin τονίζεται σε αυτό το σημείο του έργου του ότι, η οικονομική αλληλεξάρτηση και η υπόσχεση αμοιβαίου κέρδους δεν έχουν εξαλείψει τις προσπάθειες των εθνών να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα σε βάρος των άλλων και σε βάρος της συνολικής οικονομικής αποτελεσματικότητας της παγκόσμιας οικονομίας. Ωστόσο δεν πρέπει να συγχέεται η φυσική ενότητα του πλανήτη με την ηθική ενότητα, διότι το ανθρώπινο είδος παραμένει βαθιά διχασμένο από φυλή, θρησκεία και πλούτο. Τέλος, η παγκόσμια πολιτική εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από τον αγώνα των πολιτικών οντοτήτων για εξουσία, κύρος και πλούτο σε συνθήκες παγκόσμιας αναρχίας (σελ. 220, 225, 230)⁵⁶.

Επίλογος: Αλλαγή και πόλεμος στον σύγχρονο κόσμο

Εν κατακλείδι, στον επίλογο του έργου του ο Gilpin αναφέρεται στις αποσταθεροποιητικές πτυχές της δεκαετίας του 1980, που αποτέλεσαν ο κίνδυνος αποτυχίας μιας από τις υπερδυνάμεις να διαδραματίσει τον εξισορροπητικό ρόλο της, ο κίνδυνος ανάδυσης τρίτου μέρους να διαταράξει τη διπολική ισορροπία, ο κίνδυνος πόλωσης του διεθνούς συστήματος ως σύνολο σε δύο εχθρικά στρατόπεδα, ο κίνδυνος εμπλοκής των μεγάλων δυνάμεων στις φιλοδοξίες και δυσκολίες των μικρών συμμάχων αλλά και ο κίνδυνος απώλειας ελέγχου στις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις (σελ. 235-237)⁵⁷.

⁵⁷ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

Ηγεμονική σταθερότητα

Στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα ο όρος «Ηγεμονική Θεωρία Σταθερότητας» εισήχθη από πολιτικούς επιστήμονες, όπως ο Stephen Krasner, ο Robert Gilpin και ο Robert Keohane για να εξηγήσουν τους μηχανισμούς της νέας οικονομικής παγκόσμιας τάξης που είχε καθιερωθεί μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο⁵⁸ ⁵⁹. Η κύρια υπόθεση της θεωρίας ότι μια σταθερή φιλελεύθερη οικονομική παγκόσμια τάξη χρειάζεται έναν ηγεμόνα, εξηγήθηκε με τα παραδείγματα της βρετανικής ηγεμονίας τον 18ο και 19ο αιώνα και με το παράδειγμα της αμερικανικής ηγεμονίας στα μεταπολεμικά χρόνια του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα⁵⁹.

Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, που ξεκίνησε από τον Charles P. Kindleberger, υποστηρίζει γενικά ότι τα κράτη μπορούν να συνεργαστούν οικονομικά μεταξύ τους μόνο όταν μια ηγεμονική δύναμη κρατά τη σκυτάλη, οικονομικά ή στρατιωτικά⁶⁰. Η θεωρία αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1970 για να εξηγήσει την Pax Britannica και την Pax Americana⁶¹ ⁶². Στο βιβλίο του το 1973 'The World in Depression', ο Kindleberger ως οικονομικός ιστορικός εξήγησε την έκβαση της μεγάλης ύφεσης στις αρχές του 20ου αιώνα με την αδυναμία της Μεγάλης Βρετανίας να σταθεροποιήσει το διεθνές σύστημα, καθώς και την απροθυμία των Ηνωμένων Πολιτειών να το πράξουν, αν και διέθεταν αυτή τη δυνατότητα. Τελικά, ο Kindleberger καταλήγει στο συμπέρασμα ότι για να σταθεροποιηθεί η παγκόσμια οικονομία, πρέπει να υπάρχει ένας σταθεροποιητής⁶³. Αυτή τη λειτουργία του σταθεροποιητή πρέπει να εκπληρώσει ο ηγεμόνας, ο οποίος είναι η κυρίαρχη δύναμη στο σύστημα. Επιπλέον, ο Kindleberger δηλώνει ότι μια φιλελεύθερη διεθνής οικονομία απαιτεί έναν ηγεμόνα αφοσιωμένο στις φιλελεύθερες οικονομικές αρχές, που αντικατοπτρίζουν τις αρχές των ελεύθερων αγορών, του ανοίγματος και της μη διάκρισης. Γενικά, οι προϋποθέσεις για την εμφάνιση και επέκταση του

⁵⁸ Rode, Reinhard. *Weltregieren durch internationale Wirtschaftsorganisationen*. Vol. 2. LIT Verlag Münster, (2002).

⁵⁹ Ζιώγας, Χρήστος Δ. "Διεθνής τάξη: θεωρίες ηγεμονικής σταθερότητας." (2013).

⁶⁰ Rosecrance, Richard N. *Rise of the Trading State*. New York: Basic Books, (1986).

⁶¹ Lake, David. "British and American hegemony compared: lessons for the current era of decline." *International political economy: Perspectives on global power and wealth* 131 (2000).

⁶² Καραθάνος, Αδάμ. "Pax Britannica: ιστορικές, πολιτικές και στρατηγικές όψεις του βρετανικού μοντέλου ηγεμονίας (1815-1914)." (2019).

⁶³ Waltz, Kenneth N. *Theory of international politics*. Waveland Press, (2010).

συστήματος της φιλελεύθερης αγοράς στη διεθνή οικονομία είναι η ηγεμονία, η φιλελεύθερη ιδεολογία και τα κοινά συμφέροντα⁶⁴.

Μερικές γενικότερες δηλώσεις σχετικά με τις κεντρικές προτάσεις της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας έγιναν από τον Robert Keohane, ο οποίος υποστήριξε ότι η τάξη στην παγκόσμια πολιτική δημιουργείται συνήθως από μια ενιαία κυρίαρχη δύναμη και ότι αυτή η τάξη αποτελείται από το σχηματισμό καθεστώτων και την παροχή δημόσιων αγαθών⁶⁵. Μια άλλη υπόθεση είναι ότι η διατήρηση αυτής της τάξης απαιτεί συνεχή ηγεμονία που συνεπάγεται συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών στο σύστημα⁶⁶. Καταληκτικά, δεδομένου ότι αυτές είναι μόνο οι κύριες παραδοχές της θεωρίας γενικά, είναι απαραίτητο να εφισταθεί η προσοχή στην ηγεμονία, τον ηγεμόνα και τη σχέση της ηγεμονίας και του Ρεαλισμού, βάσει του Robert Gilpin και άλλων πολιτικών ρεαλιστών στις ακόλουθες υπό-ενότητες της παρούσας ενότητας.

Ηγεμονία και ηγεμονικό σύστημα

Οι Keohane και Nye ορίζουν την ηγεμονία ως μια κατάσταση στην οποία ένα κράτος είναι αρκετά ισχυρό για να διατηρήσει τους βασικούς κανόνες που διέπουν τις διακρατικές σχέσεις άλλα και είναι πρόθυμο να το κάνει. Για να θεωρηθεί μια χώρα ηγεμονική στην παγκόσμια πολιτική οικονομία, πρέπει να έχει πρόσβαση σε κρίσιμες πρώτες ύλες, να ελέγχει τις κύριες πηγές κεφαλαίων, να διατηρεί μια μεγάλη αγορά εισαγωγών και να διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα σε αγαθά με υψηλή προστιθέμενη αξία, με σχετικά μεγάλη απόδοση, υψηλούς μισθούς και κέρδη. Πρέπει επίσης να είναι ισχυρότερη, σε αυτές τις διαστάσεις συνολικά, από οποιαδήποτε άλλη χώρα⁶⁷.

Επιπλέον, η ηγεμονία θεωρείται απαραίτητη αλλά όχι επαρκής προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση μιας φιλελεύθερης διεθνούς οικονομίας. Μέσα σε μια τέτοια τάξη η ύπαρξη του ηγεμόνα καθιστά τη συνεργασία πιο εφικτή⁶⁸. Τέλος, ο ρόλος της ηγεμονίας στην παγκόσμια διαδικασία οικονομικής

⁶⁴ Gilpin, Robert. *The political economy of international relations*. Princeton University Press, (2016).

⁶⁵ Μανώλη, Παναγιώτα, και Γεώργιος Μαρής. "Εισαγωγή στη διεθνή πολιτική οικονομία." (2015).

⁶⁶ Keohane's, Robert. "After Hegemony." (1984).

⁶⁷ Agnew, John, and Stuart Crobridge. *Mastering space: hegemony, territory and international political economy*. Routledge, (2002).

⁶⁸ Gilpin, Robert. *Global political economy*. Princeton university press, (2011).

ανάπτυξης βοηθά στη συγκράτηση του συστήματος και στη σταθεροποίησή του⁶⁹. Όπως αποφαίνεται στη συνέχεια, αυτός ο σταθεροποιητικός ρόλος είναι περιορισμένος αφού το ηγεμονικό σύστημα είναι ασταθές και τελικά θα παρακμάσει για συγκεκριμένους λόγους⁶⁹.

Ο Ηγεμόνας και το Κρατικό Ηγεμονικό Σύστημα

Για να οριστεί ως ηγεμόνας ένα κράτος στον διεθνή οικονομικό κόσμο πρέπει, να είναι και το κυρίαρχο κράτος στο σύστημα και να λάβει την θέση του «ηγέτη» μιας συμμαχίας. Ο ηγεμόνας έχει την ικανότητα να βοηθά στη σταθερότητα και την ηγεσία, όχι μόνο με βάση την οικονομική αλλά και τη στρατιωτική του κυριαρχία⁷⁰. Έχει επίσης την υπεροχή των υλικών πόρων, έχει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, τεχνολογική υπεροχή και επιπλέον τον πολιτικό έλεγχο των πολύτιμων πόρων⁷¹. Η ύψιστη προτεραιότητα για το ηγεμονικό κράτος είναι η μεγιστοποίηση του οικονομικού του κέρδους⁷². Ως εκ τούτου, ο ηγεμόνας έχει δημιουργήσει μια φιλελεύθερη διεθνή οικονομία για να προωθήσει τα συμφέροντά του, που είναι ιδιαίτερα πολιτικά αλλά και συμφέροντα ασφάλειας. Δεδομένου ότι υπάρχουν θετικά αποτελέσματα του συστήματος για τα άλλα συμμετέχοντα κράτη και δεδομένου ότι ο ηγεμόνας έχει τόσο υψηλό κύρος και θέση στο διεθνές πολιτικό σύστημα, ο ρόλος του είναι αποδεκτός και νομιμοποιημένος⁷³.

Τα καθήκοντα του ηγεμόνα είναι αρκετά ξεκάθαρα. Εν πρώτοις, χρειάζεται την ικανότητα καθώς και τη βούληση να καθιερώσει και να διατηρήσει τους κανόνες και τους νόμους μιας φιλελεύθερης οικονομικής τάξης⁷⁴. Αυτό σημαίνει ότι ο ίδιος ο ηγεμόνας πρέπει να είναι αφοσιωμένος στις φιλελεύθερες αξίες. Όπως υποστηρίζει ο Gilpin επί του θέματος δεν μπορεί να υπάρξει φιλελεύθερη διεθνής οικονομία αν δεν υπάρχει ένας ηγέτης που

⁶⁹ Gilpin, Robert, and Ronen Palan. "International Political Economy." *Translated by Mirmohammadi, Tehran: Economic Thought* (1987).

⁷⁰ Kohout, Franz. "Hegemonic Stability Theory." *International Political Science Review* 24 (2003): 55-56.

⁷¹ Keohane's, Robert. "After Hegemony." (1984).

⁷² Gilpin, Robert, and Ronen Palan. "International Political Economy." *Translated by Mirmohammadi, Tehran: Economic Thought* (1987).

⁷³ Καρακώστας, Εμμανουήλ. "Οι επιδράσεις του νομισματικού ανταγωνισμού στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις." (2021).

⁷⁴ Agnew, John, and Stuart Crobridge. *Mastering space: hegemony, territory and international political economy*. Routledge, (2002).

χρησιμοποιεί τους πόρους και την επιρροή του για να δημιουργήσει και να διαχειριστεί μια διεθνή οικονομία βασισμένη στο ελεύθερο εμπόριο, τη νομισματική σταθερότητα και την ελευθερία της κίνησης κεφαλαίων⁷⁵. Ο ηγεμόνας λοιπόν χρησιμοποιεί την επιρροή του για να δημιουργήσει καθεστώτα, τα οποία στηρίζονται σε μια πολιτική βάση που έχει δημιουργηθεί μέσω ηγεσίας και συνεργασίας. Για να επιτευχθεί αυτή η επιδιωκόμενη διεθνής τάξη, μπορεί να ενθαρρύνει αλλά όχι να υποχρεώσει άλλα ισχυρά κράτη να ακολουθήσουν τους κανόνες του φιλελεύθερου συστήματος⁷⁶.

Προχωρώντας, ο ρόλος ενός ηγεμόνα περιλαμβάνει επίσης τη διευκόλυνση της διεθνούς συνεργασίας και την αποτροπή της απόσπασης από τους κανόνες του καθεστώτος με την χρήση ειδικών μέσων, όπως οικονομικές κυρώσεις, παράπλευρες πληρωμές κ.α. Εκτός από τη δημιουργία καθεστώτων, ένα άλλο καθήκον του ηγεμόνα είναι η παροχή δημόσιων ή συλλογικών αγαθών, όπως η εν μέρει προαναφερθείσα οικονομία ανοιχτής αγοράς, το σταθερό διεθνές νόμισμα και η διεθνής ασφάλεια. Αυτά τα αγαθά μπορούν να απολαμβάνουν μεμονωμένες χώρες ανεξάρτητα από τη συμβολή τους στη συντήρηση των αγαθών. Εδώ ωστόσο ανακύπτει και το «πρόβλημα των λαθρεπιβατών» (*free riders*) και των υποπρομηθευμένων δημόσιων αγαθών που μπορεί να έχουν επιπτώσεις στην τελική αστάθεια του συστήματος που θα εξηγηθεί στην επόμενη υπό-ενότητα⁷⁵.

Εν συνεχεία, για να διατηρήσει το σύστημα όσο το δυνατόν πιο σταθερό, ο ηγεμόνας πρέπει να αποτρέψει την εξαπάτηση, την εκμετάλλευση και την καταπάτηση άλλων κρατών. Είναι επίσης απαραίτητο η κυρίαρχη δύναμη να επιβάλλει τους κανόνες του φιλελεύθερου συστήματος και να ενθαρρύνει άλλα κράτη να μοιραστούν το κόστος διατήρησης του συστήματος, όπως, παραδείγματος χάριν, να άρουν τα εμπορικά τους εμπόδια για να διευρύνουν και να σταθεροποιήσουν την οικονομική παγκόσμια τάξη πραγμάτων. Οι κύριες πηγές της επιρροής του ηγεμόνα βρίσκονται στον έλεγχο κεφαλαίων που έχει, όπου μέσω αυτών μπορεί να δανειστεί φθηνά, να παρέχει ή να αρνηθεί πιστώσεις αλλά και στη σχετικά μεγάλη αγορά του, όπου μέσω αυτής, μπορεί να

⁷⁵ Gilpin, Robert, and *Global Political Economy*. "Understanding the international economic order." (2001).

⁷⁶ Agnew, John, and Stuart Crobridge. *Mastering space: hegemony, territory and international political economy*. Routledge, (2002).

παραχωρηθεί ή να απαγορευτεί η πρόσβαση σε άλλους. Επιπροσθέτως, η δύναμη της οικονομίας της ηγεμόνας έγκειται στην ευελιξία και την κινητικότητα της⁷⁷. Καταληκτικά, είναι εξίσου επιτελικής ανάγκης η στρατιωτική ισχύ του ηγεμόνα να μπορεί να προστατεύει τη διεθνή πολιτική οικονομία, από την οποία πολλά κράτη μπορούν να επωφεληθούν⁷⁷.

Προβλήματα του συστήματος και η παρακμή του Ηγεμόνα

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, το ηγεμονικό σύστημα χαρακτηρίζεται από αστάθεια. Λόγω εσωτερικών και εξωτερικών λόγων εξίσου, η ηγεμονική εξουσία χάνει τελικά τη θέληση και την ικανότητά της να διαχειρίζεται το σύστημα⁷⁸. Γενικά, ο ηγεμόνας έχει συμφέρον να διατηρήσει το status quo. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να καταβάλει περισσότερες προσπάθειες στο σύστημα για να το σταθεροποιήσει από ό,τι πρέπει να κάνουν άλλα μέλη. Ωστόσο, το αποτέλεσμα είναι η επέκταση του κόστους που πρέπει να καταβληθεί για τη διατήρηση της ασφάλειας στο σύστημα, όπως για παράδειγμα στρατιωτικές δαπάνες, στάθμευση στρατευμάτων στο εξωτερικό, βοήθεια σε συμμάχους και άλλα⁷⁹. Σε οικονομικούς όρους, ο ηγεμόνας κουράζεται και απογοητεύεται εξαιτίας του «προβλήματος των λαθρεπιβατών», που μπορούν να επωφεληθούν από τα θετικά αποτελέσματα του συστήματος που κατέχει ο ηγεμόνας χωρίς να πληρώσουν γι' αυτό, με αποτέλεσμα ο ηγεμόνας να πληρώνει περισσότερο από το μερίδιό του στο κόστος διατήρησης του δημόσιου αγαθού μακροπρόθεσμα, αλλά και εξαιτίας του γεγονότος ότι οι οικονομικοί εταίροι της κερδίζουν περισσότερα από το απελευθερωμένο εμπόριο από ό,τι θα έπρεπε. Αναδύονται συνεπώς πιο αποτελεσματικές, δυναμικές και ανταγωνιστικές οικονομίες που υπονομεύουν τη διεθνή θέση του ηγεμόνα και το οικονομικό πλεόνασμα που είχε χρηματοδοτήσει το κόστος της παγκόσμιας ηγεμονίας⁸⁰.

⁷⁷ Gilpin, Robert, and Ronen Palan. "International Political Economy." *Translated by Mirmohammadi, Tehran: Economic Thought* (1987).

⁷⁸ Keohane's, Robert. "After Hegemony." (1984).

⁷⁹ Kohout, Franz. "Hegemonic Stability Theory." *International Political Science Review* 24 (2003): 55-56.

⁸⁰ Gilpin, Robert, and Ronen Palan. "International Political Economy." *Translated by Mirmohammadi, Tehran: Economic Thought* (1987).

Συνεχίζοντας, αυτό οφείλεται επίσης στην τάση του ηγεμόνα να υπερτονίζει την κατανάλωση σε βάρος των επενδύσεων, που κατ' επέκταση έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των ρυθμών ανάπτυξης⁸⁰. Επομένως, μειώνεται η ικανότητα του ηγεμόνα να διαχειρίζεται και να σταθεροποιεί το σύστημα. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε πτώση της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της, η οποία στη συνέχεια μπορεί να προκαλέσει οικονομική κρίση και στη χειρότερη περίπτωση μπορεί να οδηγήσει στην κατάρρευση ολόκληρου του συστήματος. Έπειτα, μια άλλη επίδραση της παρακμής του ηγεμόνα μπορεί να είναι το ότι η εξουσία μετατοπίζεται σε άλλα κράτη⁸¹. Ως συμπέρασμα λοιπόν των παραπάνω, μπορεί κανείς να πει ότι το κεντρικό επιχείρημα της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας είναι ότι ένας ηγεμόνας δημιουργεί έναν ανοιχτό κόσμο και ότι η παρακμή του οδηγεί στο κλείσιμο και τελικά στην παγκόσμια αστάθεια⁸².

Ρεαλισμός, Ηγεμονία και Θεωρία Ηγεμονικής Σταθερότητας

Επεκτείνοντας, δεν υπάρχει μονοδιάστατη θεωρία του ρεαλισμού. Αντίθετα, υπάρχει μια ποικιλόμορφη οικογένεια ρεαλιστικών θεωριών⁸³. Ωστόσο, παρά ορισμένες εξαιρέσεις, οι ρεαλιστές γενικά ορίζουν την ηγεμονία ως συντριπτική δύναμη, και ως μέσο που οπλίζει τα κράτη με την ικανότητα να χρησιμοποιούν αυτή τη δύναμη για να κυριαρχούν σε άλλα κράτη. Ωστόσο, η κυρίαρχη τάση μεταξύ των ρεαλιστών είναι να εξισώνουν την ηγεμονία με τη συντριπτική υλική δύναμη. Μολαταύτα, η απλή εξίσωση της ηγεμονίας με την υπεροχή της εξουσίας είναι προβληματική, διότι η εξουσία είναι επίσης αμφισβητούμενος όρος. Αυτό δεν εμπόδισε στη πορεία των ετών τους ρεαλιστές να χαρακτηρίζουν το πιο ισχυρό κράτος στο διεθνές σύστημα ως ηγεμόνα. Για αυτούς ο ηγεμόνας προσδιορίζεται ως το κράτος που διαθέτει εξαιρετικά ανώτερες υλικές δυνατότητες, συμπεριλαμβανομένων στρατιωτικών και οικονομικών δυνάμεων και μερικές φορές, διπλωματικής ή ήπιας ισχύος. Η ισχύς, σύμφωνα με αυτή την άποψη, είναι συνώνυμη με τις ικανότητες, ενώ οι

⁸¹ Agnew, John, and Stuart Crobridge. *Mastering space: hegemony, territory and international political economy*. Routledge, (2002).

⁸² Stein, Arthur A. "The Hegemon's Dilemma: Great Britain, the United States, and the International Economic Order." *Theory and Structure in International Political Economy: An International Organization Reader* 38.2 (1999): 283.

⁸³ Baylis, John. *The globalization of world politics: An introduction to international relations*. Oxford university press, USA, (2020).

δυνατότητες ενός κράτους δεν αντιπροσωπεύουν τίποτα περισσότερο από το άθροισμα ενός αριθμού προσδιορισμένων εθνικών χαρακτηριστικών, όπως το μέγεθος του πληθυσμού και της επικράτειας, οι πόροι, η οικονομική ικανότητα, η στρατιωτική δύναμη αλλά και η πολιτική σταθερότητα και ικανότητα^{84 85}.

Και επειδή οι ρεαλιστές πιστεύουν ότι η βίαιη σύγκρουση είναι πάντα μια πιθανότητα στο άναρχο διεθνές σύστημα, η στρατιωτική ισχύς θεωρείται το πιο σημαντικό θεμέλιο της ηγεμονίας. Ο Barry Posen παραδείγματος χάριν, υποστηρίζει ότι η διοίκηση των εδαφών από τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπως η διοίκηση της θαλάσσης, του διαστήματος και του αέρα, παρέχει το στρατιωτικό θεμέλιο της ηγεμονίας των ΗΠΑ. Ακόμη, για τον Posen, το στρατιωτικό θεμέλιο της ηγεμονίας των ΗΠΑ είναι βαθιά εδραιωμένο και επομένως είναι πιθανό να διαρκέσει για το εγγύς μέλλον⁸⁶.

Εμβραθύνοντας, στενά συνδεδεμένη με την ιδέα ότι η ηγεμονία συνεπάγεται τη συγκέντρωση των υλικών δυνατοτήτων σε μια κατάσταση, είναι η σχετική ιδέα ότι αυτή η κυρίαρχη κατάσταση είναι σε θέση να κυριαρχεί σε όλα τα υποδεέστερα κράτη⁸⁷. Ο John Mearsheimer, για παράδειγμα, ορίζει έναν ηγεμόνα ως το κράτος που είναι τόσο ισχυρό που κυριαρχεί σε όλα τα άλλα κράτη του συστήματος, κάτι το οποίο συνάδει με τις πληροφορίες που αναφέρθηκαν παραπάνω, στις προηγούμενες υπό-ενότητες. Επιπλέον, προσθέτει ότι κανένα άλλο κράτος δεν έχει τα στρατιωτικά μέσα για να δώσει μια σοβαρή μάχη εναντίον του ηγεμόνα. Ηγεμονία, για τον Mearsheimer λοιπόν σημαίνει κυριαρχία επί του συστήματος, που συνήθως ερμηνεύεται ότι σημαίνει ολόκληρο τον κόσμο⁸⁸.

Με όλα τα παραπάνω δεδομένα είναι δυνατό να παρατηρηθεί πως η ηγεμονία εννοείται λιγότερο ως χαρακτηριστικό ενός μεμονωμένου κράτους και περισσότερο ως ιδιότητα αυτού που ονομάζεται διεθνές σύστημα. Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στη άποψη του Robert Gilpin, η παραπάνω

⁸⁴ Waltz, Kenneth N. *Theory of international politics*. Waveland Press, (2010).

⁸⁵ Κουγιού, Σαράντης. *Φιλοσοφία διεθνών σχέσεων και διεθνής κοινωνία: ηγεμονικές δομές συνεργασίας και ανταγωνισμού*. Diss. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης, (2012).

⁸⁶ Posen, Barry R. "Command of the commons: the military foundation of US hegemony." *International security* 28.1 (2003): 5-46.

⁸⁷ Levy, Jack S., and William R. Thompson. "Hegemonic threats and great-power balancing in Europe, 1495-1999." *Security Studies* 14.1 (2005): 1-33.

⁸⁸ Mearsheimer, John J., and Glenn Alterman. *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company, (2001).

δήλωση αποδεικνύεται απόλυτα στο έργο του, κατά το οποίο αποφαινεται ότι η ηγεμονία είναι μια ιδιαίτερη δομή που χαρακτηρίζει περιοδικά το διεθνές σύστημα. Για τον Gilpin, μια ηγεμονική δομή υπάρχει όταν ένα μόνο ισχυρό κράτος ελέγχει ή κυριαρχεί στα μικρότερα κράτη του συστήματος. Πρόκειται ουσιαστικά για μια αυτοκρατορική δομή που είναι λιγότερο άναρχη και πιο ιεραρχική. Ο Gilpin εξηγεί ότι αυτός ο τύπος συστήματος ήταν στην πραγματικότητα πιο διαδεδομένος, τουλάχιστον μέχρι τη σύγχρονη εποχή και οι μελετητές των διεθνών σχέσεων έχουν εντοπίσει μια τάση για κάθε διεθνές σύστημα να εξελίσσεται προς την κατεύθυνση μιας παγκόσμιας αυτοκρατορίας⁸⁹.

Επιπλέον, ο Christopher Layne συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό με τον Gilpin και υποστηρίζει ότι η ηγεμονία έχει να κάνει με δομικές αλλαγές, γιατί εάν ένα κράτος επιτύχει ηγεμονία, το σύστημα παύει να είναι άναρχο και γίνεται ιεραρχικό. Ο Layne, που είναι νεοκλασικός ρεαλιστής, υποστηρίζει ότι υπάρχουν τέσσερα χαρακτηριστικά ηγεμονίας. Πρώτον, και το πιο σημαντικό, είναι ότι συνεπάγεται σκληρή ισχύ. Όπως ο Mearsheimer, ο Layne υποστηρίζει ότι οι ηγεμόνες έχουν τον πιο ισχυρό στρατό. Κατέχουν επίσης οικονομική υπεροχή για να υποστηρίξουν τις εξέχουσες στρατιωτικές τους ικανότητες. Δεύτερον, η ηγεμονία αφορά τις φιλοδοξίες της κυρίαρχης δύναμης. Δηλαδή, ένας ηγεμόνας ενεργεί με συμφέροντα για να δημιουργήσει μια σταθερή διεθνή τάξη που θα προστατεύει την ασφάλειά του και τα οικονομικά και ιδεολογικά του συμφέροντα. Τρίτον, η ηγεμονία έχει να κάνει με την πολικότητα, γιατί αν ένα κράτος (ο ηγεμόνας) έχει περισσότερη δύναμη από οποιοδήποτε άλλο, το σύστημα είναι εξ ορισμού μονοπολικό. Τέλος, η ηγεμονία έχει να κάνει με τη θέληση. Ο Layne γράφει ότι όχι μόνο ένας ηγεμόνας πρέπει να κατέχει συντριπτική δύναμη, αλλά πρέπει και να ασκεί σκόπιμα αυτή τη δύναμη για να επιβάλει την τάξη στο διεθνές σύστημα⁹⁰.

Μέσα στη ρεαλιστική βιβλιογραφία για την ηγεμονία, υπάρχει μια τάση να συγχέεται η ηγεμονία με τη μονοπολικότητα. Τα μονοπολικά συστήματα είναι εξ ορισμού εκείνα με μία μόνο κυρίαρχη κατάσταση. Όπως εξηγεί ο William Wohlforth η μονοπολικότητα είναι μια δομή στην οποία οι δυνατότητες ενός

⁸⁹ Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).

⁹⁰ Layne, Christopher. *The peace of illusions: American grand strategy from 1940 to the present*. Cornell University Press, (2006).

κράτους είναι πολύ μεγάλες για να αντισταθμιστούν. Σύμφωνα με τον Wohlforth λοιπόν από τη στιγμή που οι δυνατότητες είναι τόσο συγκεντρωμένες, προκύπτει μια δομή που διαφέρει θεμελιωδώς, είτε από την πολυπολικότητα, όπου αποτελεί μια δομή που περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες ιδιαίτερα ισχυρές καταστάσεις, είτε από τη διπολικότητα, όπου παραπέμπει σε μια δομή που παράγεται όταν δύο καταστάσεις είναι σημαντικά πιο ισχυρές από όλες τις άλλες⁹¹. Ενώ τόσο τα πολυπολικά όσο και τα διπολικά συστήματα χαρακτηρίζονται τυπικά από ενεργή αντιστάθμιση, τα μονοπολικά συστήματα, σύμφωνα με τον Wohlforth, δεν παρουσιάζουν καμία αντιστάθμιση. Στην πραγματικότητα, η παρουσία μιας μονοπολικής ή ηγεμονικής δύναμης είναι μια ένδειξη ότι, σε αντίθεση με τη ρεαλιστική θεωρία ισορροπίας δυνάμεων, η εξισορρόπηση δεν έχει πράγματι πραγματοποιηθεί. Οι Brooks και Wohlforth εξηγούν ότι ο περιορισμός εξισορρόπησης μπορεί κάλλιστα να λειτουργήσει στο ηγετικό κράτος μέχρι την έναρξη της ηγεμονίας ή της μονοπολικότητας. Έπειτα, οι ίδιοι υποστήριξαν ότι, τα αιτιακά βέλη αντιστρέφονται από τη στιγμή που ένα κράτος περάσει αυτό το όριο και όσο ισχυρότερο είναι το ηγετικό κράτος και πιο εδραιωμένη η κυριαρχία του, τόσο πιο απίθανη και επομένως λιγότερο περιοριστική είναι η δυναμική αντιστάθμισης⁹². Τέλος, το σύνολο των ρεαλιστών που εξισώνουν την ηγεμονία με τη μονοπολικότητα τονίζουν βασικά τη συντριπτική διάσταση της υλικής δύναμης του ηγεμόνα και αγνοούν, ή προεξοφλούν, τη σκόπιμη άσκηση της ηγετικής συνιστώσας της έννοιας. Σύμφωνα με αυτόν τον τύπο, η ηγεμονία και η μονοπολικότητα είναι βασικά συνώνυμα με την κυρίαρχη υλική δύναμη. Ως εκ τούτου, ένα κράτος με εξαιρετικά ανώτερες υλικές δυνατότητες είναι και ο ηγεμόνας όπως και η μονοπολική δύναμη⁹¹.

Προχωρώντας, πολλοί θεωρητικοί που δεν εμμένουν στη ρεαλιστική θεωρία απορρίπτουν αυτόν τον τύπο. Αντίθετα, αυτοί οι θεωρητικοί κάνουν μια διάκριση μεταξύ ηγεμονίας και μονοπολικότητας ως δύο διαφορετικές έννοιες. Όπως εξηγεί η Cornelia Beyer, η ηγεμονία συνεπάγεται περισσότερα από το να έχει κανείς απλώς κυρίαρχες υλικές δυνατότητες στη διάθεσή του.

⁹¹ Wohlforth, William C. "The stability of a unipolar world." *International security* 24.1 (1999): 5-41.

⁹² Brooks, Stephen G., and William C. Wohlforth. *World out of balance*. Princeton University Press, (2008).

Επιπρόσθετοι παράγοντες διαδραματίζουν επίσης ρόλο, όπως η ικανότητα άσκησης εξουσίας με βάση τις υλικές δυνατότητες, η ήπια δύναμη ή η ιδεολογική δύναμη, που σημαίνει την ικανότητα αλλαγής της συμπεριφοράς των άλλων, επηρεάζοντας το σύστημα πεποιθήσεών τους, τον τρόπο σκέψης τους, αλλά ακόμη και ορθολογισμός⁹³. Σύμφωνα με αυτήν την εναλλακτική διατύπωση, η πολικότητα είναι μια περιγραφή της κατανομής της εξουσίας σε όλο το σύστημα, ενώ η ηγεμονία είναι το αποτέλεσμα μιας ενεργούς προσπάθειας δημιουργίας και διατήρησης ενός συνόλου κανόνων⁹⁴. Έτσι, ενώ η μονοπολικότητα χαρακτηρίζεται από ένα διεθνές σύστημα με μια κυρίαρχη δύναμη, η ηγεμονία συνεπάγεται την ενεργό άσκηση κάποιας μορφής ηγεσίας για την επίτευξη ορισμένων σκοπών. Σύμφωνα με αυτή την εννοιολόγηση, είναι βεβαίως δυνατό να υφίσταται ένα μονοπολικό σύστημα χωρίς κανείς να ασκεί ηγεμονία. Σε αυτή την περίπτωση, θα υπήρχε μια μονοπολική εξουσία που, ωστόσο, αποτυγχάνει να ασκήσει οποιαδήποτε ηγεσία ή επιρροή στα υποδεέστερα κράτη στο διεθνές σύστημα⁹⁵.

Εν συνεχεία, η ρεαλιστική παραλλαγή της ηγεμονικής θεωρίας σταθερότητας κάνει μια προσπάθεια να παντρέψει τα διπλά συστατικά της ηγεμονίας, που αποτελούν η κυρίαρχη εξουσία και η άσκηση ηγεσίας. Ο David Lake στην πραγματικότητα υποστηρίζει ότι η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας δεν είναι μια ενιαία θεωρία, αλλά ένα ερευνητικό πρόγραμμα που αποτελείται από δύο, αναλυτικά διακριτές θεωρίες. Τη θεωρία ηγεσίας και τη θεωρία ηγεμονίας⁹⁶. Το σημείο εκκίνησης της ηγεμονικής θεωρίας σταθερότητας είναι η παρουσία ενός μόνο κυρίαρχου κράτους. Σύμφωνα με τον Robert Keohane, η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας ορίζει την ηγεμονία ως υπεροχή των υλικών πόρων. Προσδιορίζει τέσσερα σύνολα πόρων, όπου οι ηγεμονικές δυνάμεις πρέπει να έχουν τον έλεγχο των πρώτων υλών, τον έλεγχο των πηγών κεφαλαίου, τον έλεγχο των αγορών και τα ανταγωνιστικά

⁹³ Beyer, Cornelia. "Hegemony, equilibrium and counterpower: A synthetic approach." *International Relations* 23.3 (2009): 411-427.

⁹⁴ Fettweis, Christopher J. "Unipolarity, Hegemony, and the New Peace." *Security Studies* 26.3 (2017): 423-451.

⁹⁵ Wilkinson, David. "Unipolarity without hegemony." *International Studies Review* 1.2 (1999): 141-172.

⁹⁶ Lake, David A. "Leadership, hegemony, and the international economy: Naked emperor or tattered monarch with potential?." *International Studies Quarterly* 37.4 (1993): 459-489.

πλεονεκτήματα στην παραγωγή αγαθών υψηλής αξίας⁹⁷. Εκτός από την κυρίαρχη δύναμη, η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας υποστηρίζει ότι ένας από τους ρόλους των ηγεμόνων, ιδιαίτερα των φιλελεύθερων ηγεμόνων όπως η Μεγάλη Βρετανία τον 19ο αιώνα και οι Ηνωμένες Πολιτείες στο τέλος του 20ου αιώνα, είναι να διασφαλίσουν τη διεθνή τάξη με τη δημιουργία διεθνών θεσμών και κανόνων που διευκολύνουν τη διεθνή συνεργασία⁹⁸.

Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας είναι βασικά μια ρεαλιστική συνταγή για το πώς να επιτευχθεί διεθνής σταθερότητα σε ένα αναρχικό διεθνές σύστημα. Όπως εξηγεί ο Gilpin, σύμφωνα με τη θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, όπως διατυπώθηκε αρχικά από τον Charles Kindleberger, μια ανοιχτή και φιλελεύθερη παγκόσμια οικονομία απαιτεί την ύπαρξη μιας ηγεμονικής ή κυρίαρχης δύναμης⁹⁹. Ο ηγεμόνας, σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, παρέχει δημόσια αγαθά από προσωπικό συμφέρον για την επίτευξη μιας ανοιχτής, φιλελεύθερης οικονομικής τάξης. Η δημιουργία καθεστώτων, που ορίζονται ως σύνολα σιωπηρών ή ρητών αρχών, νόμων, κανόνων και διαδικασιών λήψης αποφάσεων γύρω από τις οποίες οι προσδοκίες των παραγόντων συγκλίνουν σε έναν δεδομένο τομέα των διεθνών σχέσεων, είναι συνάρτηση της παρουσίας ενός ηγεμόνα που είναι πρόθυμος να δράσει με συλλογικά επωφελή τρόπο¹⁰⁰. Η θεωρία λοιπόν της ηγεμονικής σταθερότητας, σύμφωνα με τον Keohane, υποστηρίζει ότι οι ηγεμονικές δομές εξουσίας, που κυριαρχούνται από μια και μόνο χώρα, ευνοούν περισσότερο την ανάπτυξη ισχυρών διεθνών καθεστώτων, των οποίων οι κανόνες είναι σχετικά ακριβείς και τηρούνται σωστά. Η λειτουργία μιας φιλελεύθερης, ανοιχτής οικονομικής τάξης εξαρτάται από την ύπαρξη ενός ηγεμόνα που είναι πρόθυμος να ασκήσει την απαραίτητη ηγεσία για να διατηρήσει το σύστημα¹⁰¹.

Η φιλελεύθερη παραλλαγή της ηγεμονικής θεωρίας σταθερότητας, υπογραμμίζει τη σημασία ενός ηγεμόνα στην εγκαθίδρυση μιας φιλελεύθερης

⁹⁷ Κουγιού, Σαράντης. *Φιλοσοφία διεθνών σχέσεων και διεθνής κοινωνία: ηγεμονικές δομές συνεργασίας και ανταγωνισμού*. Diss. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης, (2012).

⁹⁸ Keohane's, Robert. "After Hegemony." (1984).

⁹⁹ Gilpin, Robert. *The political economy of international relations*. Princeton University Press, (2016).

¹⁰⁰ Krasner, Stephen D., ed. *International regimes*. Cornell University Press, (1983).

¹⁰¹ Keohane, Robert O. *The theory of hegemonic stability and changes in international economic regimes, 1967-1977*. Routledge, (2019).

οικονομικής τάξης. Όπως εξηγεί ο Gilpin, η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας υποστηρίζει ότι ένας συγκεκριμένος τύπος διεθνούς οικονομικής τάξης, μια φιλελεύθερη διεθνής οικονομική τάξη, δεν θα μπορούσε να ανθίσει και να φτάσει στην πλήρη ανάπτυξή της παρά μόνο με την παρουσία μιας τέτοιας ηγεμονικής δύναμης¹⁰². Όταν η δύναμη του ηγεμόνα αρχίζει να διαβρώνεται, η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας προβλέπει ότι θα υπάρξει αντίστοιχη αποδυνάμωση της φιλελεύθερης οικονομικής τάξης. Σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεωρία η παρακμή των ηγεμονικών δομών εξουσίας μπορεί να αναμένεται να προοιωνίζει μια πτώση της ισχύος των αντίστοιχων διεθνών οικονομικών καθεστώτων⁹⁹. Αυτό είναι ένα σημείο που πολλοί φιλελεύθεροι επικριτές της ηγεμονικής θεωρίας σταθερότητας αμφισβητούν. Ο Keohane, για παράδειγμα, πιστεύει ότι η συνεργασία και η διαιώνιση των διεθνών καθεστώτων είναι βεβαίως δυνατή όταν ένας ηγεμόνας αρχίσει αναπόφευκτα να παρακμάζει. Καταλήγοντας, η ηγεμονία είναι εξαιρετικά χρήσιμη για την εγκαθίδρυση διεθνών καθεστώτων, αλλά δεν είναι απαραίτητη για τη διατήρησή τους από τη στιγμή που δημιουργηθούν¹⁰³.

¹⁰² Gilpin, Robert. *The political economy of international relations*. Princeton University Press, (2016).

¹⁰³ Κουγιού, Σαράντης. *Φιλοσοφία διεθνών σχέσεων και διεθνής κοινωνία: ηγεμονικές δομές συνεργασίας και ανταγωνισμού*. Diss. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης, (2012).

Ο πολιτικός ρεαλισμός στον 21ο αιώνα: το παράδειγμα των ΗΠΑ ως φιλελεύθερο ηγεμονικό μοντέλο

Η φιλελεύθερη ηγεμονία των ΗΠΑ και η κριτική της βάσει του πολιτικού ρεαλισμού

Η φιλελεύθερη ηγεμονία αποτέλεσε μια πολιτική που εμβαθύνει στη χρήση της τεράστιας ισχύος των Ηνωμένων Πολιτειών στον κόσμο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο για την παγκοσμιοποίηση μιας φιλελεύθερης διεθνούς τάξης, για την προώθηση της δημοκρατίας και των φιλελεύθερων αρχών, για την οικοδόμηση μιας ελεύθερης και ανοιχτής παγκόσμιας φιλελεύθερης οικονομικής τάξης και για την επέκταση των πολυμερών διεθνών θεσμών, με την υποστήριξη της αμερικανικής ισχύος¹⁰⁴. Ο G. John Ikenberry, ο κορυφαίος μελετητής της φιλελεύθερης διεθνούς τάξης παγκοσμίως, ορίζει τη φιλελεύθερη ηγεμονία ως ένα διακριτικό τύπο φιλελεύθερης διεθνούς τάξης, με άλλα λόγια μια φιλελεύθερη ηγεμονική τάξη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν ενθάρρυναν απλώς την ανοιχτή και βασισμένη σε κανόνες τάξη αλλά έγιναν ο ηγεμονικός οργανωτής και διαχειριστής αυτής της τάξης¹⁰⁵. Αυτή η φιλελεύθερη ηγεμονική τάξη, συνεπαγόταν ειδικές ευθύνες ηγεμονικής διαχείρισης για τις Ηνωμένες Πολιτείες, πέραν των προνομίων¹⁰⁶. Η παρακμή και η διατάραξη αυτής της φιλελεύθερης ηγεμονικής τάξης τα τελευταία χρόνια έχει προκαλέσει τεράστια συζήτηση σχετικά με τις πηγές και το βάθος της διάσπασής της, καθώς και διαμάχη σχετικά με το πόσο φιλελεύθερη και τακτική ήταν^{107 108 109}. Σε αυτές τις συζητήσεις, οι ρεαλιστές κριτικοί έχουν υποστηρίξει ότι η ίδια η φιλελεύθερη ηγεμονία είναι η πηγή πολλών, αν όχι όλων, των δικών της προκλήσεων και κρίσεων, σε αυτό που υποστηρίζουν ότι είναι ουσιαστικά ένας ρεαλιστικός κόσμος^{110 111 112}. Ο

¹⁰⁴ Ikenberry, G. John, and G. John Ikenberry. *After victory*. Princeton University Press, (2019).

¹⁰⁵ Ikenberry, G. John. *Liberal leviathan*. Princeton University Press, (2011).

¹⁰⁶ Clark, Ian. *Hegemony in international society*. Oxford University Press, (2011).

¹⁰⁷ Ikenberry, G. John. "The end of liberal international order?." *International Affairs* 94.1 (2018): 7-23.

¹⁰⁸ Cooley, Alexander, and Daniel Nexon. *Exit from hegemony: the unraveling of the American global order*. Oxford University Press, (2020).

¹⁰⁹ Adler-Nissen, Rebecca, and Ayşe Zarakol. "Struggles for recognition: The Liberal international order and the merger of its discontents." *International Organization* 75.2 (2021): 611-634.

¹¹⁰ Mearsheimer, John J. "Response to C. William Walldorf Jr.'s Review of *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*." *Perspectives on Politics* 18.3 (2020): 894-895.

¹¹¹ Walt, Stephen M. *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of US Primacy*. Farrar, Straus and Giroux, (2018).

φιλελεύθερος διεθνισμός, ισχυρίζονται οι ρεαλιστές κριτικοί, υπονομεύει την ηγεμονική ισχύ και δημιουργεί διεθνή αστάθεια, εντείνοντας τα διλήμματα ασφαλείας με τις ανελεύθερες δυνάμεις και σπαταλώντας την ισχύ των ΗΠΑ σε δαπανηρές επεμβάσεις, με κίνητρα που υποκινούν την εθνικιστική και αντιαμερικανική αντίσταση. Οι ρεαλιστές επιπλέον ασκούν βαθιά κριτική ότι η φιλελεύθερη ηγεμονία είναι η πηγή της κρίσης της και είναι εγγενώς αυτοκαταστροφική, επομένως θα πρέπει να εγκαταλειφθεί υπέρ μιας απόλυτα ρεαλιστικής τάξης υπό την ηγεσία των ΗΠΑ ^{112 110 111}.

Τρία πρόσφατα έργα διατυπώνουν αυτές τις ρεαλιστικές κριτικές με ιδιαίτερη πνευματική δύναμη. Το *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Reality* (2018) του John J. Mearsheimer¹¹⁰ προσφέρει μια ισχυρή κριτική στη φιλελεύθερη ηγεμονία που γίνεται με το διακριτικά ορμητικό και διαυγές ύφος του συγγραφέα. Το επιχείρημα του Mearsheimer, εν ολίγοις, υποστηρίζει ότι η φιλελεύθερη εξωτερική πολιτική σε μια εποχή ηγεμονίας των ΗΠΑ απέτυχε να διαδώσει τη δημοκρατία ή να δημιουργήσει διεθνή σταθερότητα επειδή ανταγωνιζόταν τις δυνάμεις του εθνικισμού και των ρεαλιστικών αντί-ηγεμονικών πολιτικών εξουσίας, όπου επιδιώκονταν φιλελεύθερες φιλοδοξίες. Τα φιλελεύθερα ιδανικά και φιλοδοξίες, επιπλέον, υποστηρίζει ότι έχουν δημιουργήσει επιταγές βασισμένες σε νόρμες για στρατιωτικές επεμβάσεις, καθώς και διπλωματικές εντάσεις και διαμάχες μεταξύ φιλελεύθερων δημοκρατιών και μη δημοκρατιών. Για τον Mearsheimer και τους ομοϊδεάτες του ρεαλιστές κριτικούς, το κόστος της φιλελεύθερης ηγεμονίας ξεκινά με τους ατελείωτους πολέμους όπου ένα φιλελεύθερο κράτος καταλήγει να παλεύει για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη διάδοση της φιλελεύθερης δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο. Αυτό το επιχείρημα ασκεί μια ιδιαίτερα ισχυρή κριτική επειδή υπερβαίνει τις αποδείξεις των αποτυχιών των φιλελεύθερων επεμβάσεων και πολυάριθμων άλλων προκλήσεων της φιλελεύθερης εξωτερικής πολιτικής, για να υποστηρίξει θεμελιωδώς ότι οι πηγές αυτών των αποτυχιών και

¹¹² Porter, Patrick. *The false promise of liberal order: Nostalgia, delusion and the rise of trump*. John Wiley & Sons, (2020).

προκλήσεων βρίσκονται στις παρορμήσεις του ίδιου του φιλελεύθερου διεθνισμού¹¹³.

Συμμετέχοντας σε αυτήν την κριτική ο Stephen M. Walt το 2018 στο βιβλίο του «*Walt, Stephen M. The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of US Primacy*»¹¹⁴, εστιάζει πιο στενά στο ιστορικό της εξωτερικής πολιτικής της φιλελεύθερης ηγεμονίας από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, προσφέροντας μια εξαιρετικά λεπτομερή, εμπειριστατωμένη και στοχαστική αξιολόγηση. Πιο αναλυτικά, επανεξετάζει την εξωτερική πολιτική του Κλίντον, του Μπους και του Ομπάμα, εξετάζοντας πώς ο καθένας επιδίωξε επαναλήψεις «φιλελεύθερης ηγεμονίας». Κατά την αξιολόγηση του Walt, τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής συνιστούν μια θλιβερή αποτυχία, βρίσκοντας περιορισμένη επιτυχία στην προώθηση της δημοκρατίας στο εξωτερικό, μετά από μια σειρά δαπανηρών παρεμβάσεων, οι οποίες, όπως υποστηρίζει, συνέβαλαν μόνο στην επιδείνωση πολλών παγκόσμιων προβλημάτων. Επιπλέον, στη συνέχεια του βιβλίου του υποστηρίζει ότι αυτή η πολιτική φιλελεύθερης ηγεμονίας απέτυχε επειδή η χρησιμότητα της βίας υπερεκτιμήθηκε και ότι η αντιστάθμιση που δημιούργησαν οι ΗΠΑ στη Ρωσία και την Κίνα υποτιμήθηκε, ενώ κακώς εκτιμήθηκε και το ενδεχόμενο κοινωνικής μηχανικής στο εξωτερικό. Η εκλογική επιτυχία του Trump, προτείνει επίσης ο Walt, ότι μπορεί εν μέρει να αποδοθεί στην κριτική του για τις αποτυχίες αυτής της εξωτερικής πολιτικής και στην υπόσχεσή του για μια διαφορετική προσέγγιση, αν και ο Walt προτείνει επίσης ότι όταν ήταν στην εξουσία ο Trump, η άπειρη και μπερδεμένη εξωτερική πολιτική του μόνο επιδείνωσε την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Εστιάζοντας την ανάλυσή του στη φιλελεύθερη ηγεμονία, ωστόσο, το παζλ για τον Walt είναι το γιατί η φιλελεύθερη ηγεμονία παρέμεινε στην εξωτερική πολιτική, αν συνέβαλε στη δική της κρίση και γιατί οι τρεις συνεχόμενοι πρόεδροι πριν από τον Trump ακολούθησαν αυτήν την εξωτερική πολιτική, παρά τους περιορισμούς και τις επαναλαμβανόμενες οπισθοδρομήσεις. Η ιδέα λοιπόν που προσφέρει ο Walt είναι η ύπαρξη μιας σκληρωτικής ελίτ της εξωτερικής πολιτικής¹¹⁵.

¹¹³ Mearsheimer, John J. "Response to C. William Walldorf Jr.'s Review of The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities." *Perspectives on Politics* 18.3 (2020): 894-895.

¹¹⁴ Walt, Stephen M. *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of US Primacy*. Farrar, Straus and Giroux, (2018).

¹¹⁵ Walt, Stephen M. *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of US Primacy*. Farrar, Straus and Giroux, (2018).

Προχωρώντας, η κριτική του Walt, όπως και του Mearsheimer, ασκεί βαθιά κριτική στη φιλελεύθερη ηγεμονία, ότι αυτή απέτυχε επειδή υπερεκτίμησε την αποτελεσματικότητα του παρεμβατισμού και την ικανότητα της δύναμης των ΗΠΑ να αναδιαμορφώσει άλλα κράτη, ενώ επίσης ενέτεινε ακούσια τις ανησυχίες για την ασφάλεια και την ισορροπία στη Ρωσία και την Κίνα. Για τον Walt, η φιλελεύθερη ηγεμονία στηριζόταν σε μια στρεβλή κατανόηση της διεθνούς πολιτικής, η οποία οδήγησε τους υποστηρικτές της να υπερβάλουν τα αναμενόμενα οφέλη και να υποτιμήσουν την αντίσταση που θα προκαλούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες ενώ την επιδίωκαν. Η ουσία της ιστορίας που μεταφέρουν εδώ οι ρεαλιστές κριτικοί είναι ότι οι φιλελεύθερες διεθνιστικές πολιτικές όχι μόνο αγωνίστηκαν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της εξωτερικής πολιτικής, αλλά ότι οι ίδιες τις δημιούργησαν, καθώς αντιμετώπισαν τις πραγματικότητες των πολιτικών εξουσίας και τα όρια των ιδανικών τους σε καταστροφικές ξένες εκστρατείες και ταραχές των ανανεωμένων ανελεύθερων δυνάμεων. Αυτή ωστόσο αποτελεί μια επιζήμια κριτική γιατί υπερβαίνει τις εμφανείς αποτυχίες του φιλελεύθερου παρεμβατισμού και τα όρια προώθησης της δημοκρατίας τις τελευταίες δεκαετίες, τοποθετώντας τις πηγές αυτών των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η φιλελεύθερη ηγεμονία στον δικό της φιλελεύθερο χαρακτήρα¹¹⁶.

Εν συνέχεια σε ένα βιβλίο που δημοσιεύτηκε δύο χρόνια μετά από αυτά τα παραπάνω βιβλία, το «*The false promise of liberal order: Nostalgia, delusion and the rise of Trump*» του Patrick Porter¹¹⁷, αναφέρονται παρόμοιες κριτικές για τη φιλελεύθερη ηγεμονία, ενώ προσφέρεται επίσης προσοχή ενάντια στους κινδύνους των πειρασμών για την αποκατάσταση μιας λεγόμενης φιλελεύθερης διεθνούς τάξης. Ο Porter επισημαίνει ότι δεν είναι απολύτως ακριβές και μάλλον παραπλανητικό να υποδηλώνει κανείς ότι, υπό την ηγεσία των ΗΠΑ η διακυβέρνηση ήταν φιλελεύθερη, χωρίς να συμπεριλάβει στην ιστορία της τον ρόλο της καταναγκαστικής δύναμης των ΗΠΑ στη δημιουργία και την επιβολή αυτής της εντολής. Επιπροσθέτως, ο Porter συγκεντρώνει στοιχεία για τα ανελεύθερα χαρακτηριστικά του τάγματος, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης

¹¹⁶ Καλτσιδης, Γεώργιος. "Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο κατά τη διάρκεια της προεδρίας Obama." (2020).

¹¹⁷ Porter, Patrick. *The false promise of liberal order: Nostalgia, delusion and the rise of trump*. John Wiley & Sons, (2020).

βίας στην προώθηση της δημοκρατίας, από το Βιετνάμ έως τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, υποκριτικούς ισχυρισμούς για ειδικά προνόμια και παραβίαση κανόνων από τις Ηνωμένες Πολιτείες και άνισες εμπορικές πρακτικές που έρχονται σε αντίθεση με την ιδέα μιας ανοιχτής φιλελεύθερης οικονομικής τάξης. Αυτά είναι άφθονα στοιχεία, αν και στερείται κάπως αποδεικτικών στοιχείων για τον εξαναγκασμό των δημοκρατιών μέσα στη φιλελεύθερη ηγεμονία.

Ωστόσο, ο λόγος που ο Porter προτείνει γιατί είναι επικίνδυνο να προσπαθήσει κανείς να αποκαταστήσει μια φιλελεύθερη τάξη, δεν είναι ότι θα απαιτούσε τη χρήση αδικαιολόγητων καταναγκαστικών μοχλών, αλλά μάλλον ότι, όπως υποστήριξαν οι Mearsheimer και Walt, η φιλελεύθερη ηγεμονία είναι σημαντική πηγή της δικής της κρίσης και η αποκατάστασή της θα επιδεινώσει μόνο την κρίση της. Συνεχίζοντας, ο Porter υποστηρίζει ότι η εκλογική νίκη της εκστρατείας του Trump και αρκετές από τις βασικές του πολιτικές κατέστησαν δυνατές από τις αποτυχίες της φιλελεύθερης διεθνιστικής εξωτερικής πολιτικής. Η αντικατάσταση του Trump, με τον αποκατεστημένο φιλελεύθερο διεθισμό, όπως επιδίωξε να κάνει ο Biden, αποκαθιστά μόνο τις πηγές αστάθειας που εκδηλώνονται με την εμφάνιση του Trump στην πολιτική των ΗΠΑ. Τέλος, ο Porter προωθεί μια εναλλακτική εξωτερική πολιτική βρίσκοντας μια μέση λύση μεταξύ του απομονωτισμού και της στρατιωτικής υπερέκτασης. Οι στρατηγικοί στόχοι, αναφέρει ο Porter ότι τοποθετούνται στην πρόταση ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να περιορίσουν μια ανερχόμενη Κίνα, να διχάσουν την Κίνα και τη Ρωσία και να μειώσουν το αποτύπωμά τους στη Μέση Ανατολή. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, υποστηρίζει ότι θα απαιτήσει από την Ουάσιγκτον να κάνει διαπραγματεύσεις με ανελεύθερες δυνάμεις. Καθίσταται επιπλέον σαφές ότι αυτές οι διαπραγματεύσεις πιθανότατα θα απαιτούν δυσάρεστες πτυχές, όπως ήταν οι διαπραγματεύσεις που έγιναν με ανελεύθερες δυνάμεις όπως η Κίνα στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου¹¹⁸.

Για τον Porter, όπως και για τον Mearsheimer και τον Walt, το βασικό σημείο είναι ότι το εγχείρημα της φιλελεύθερης ηγεμονίας ήταν η πηγή της δικής του κρίσης, υποτιμώντας τα διλήμματα ασφαλείας που δημιούργησε με τα

¹¹⁸ Porter, Patrick. *The false promise of liberal order: Nostalgia, delusion and the rise of trump*. John Wiley & Sons, (2020).

ανελεύθερα κράτη, δηλαδή τη Ρωσία και την Κίνα. Η εμφάνιση της αντί-ηγεμονικής εξισορρόπησης από τις ανελεύθερες δυνάμεις, είναι ένα αναμενόμενο αποτέλεσμα της φιλελεύθερης ηγεμονίας σε έναν ρεαλιστικό κόσμο. Σύμφωνα λοιπόν με την ανάλυσή του, η φιλελεύθερη ηγεμονική τάξη πραγμάτων δεν βασιζόταν εξ ολοκλήρου σε μια λογική εξαγοράς των φιλελεύθερων διεθνών θεσμών, όπως ισχυρίστηκαν οι φιλελεύθεροι θεωρητικοί. Αντίθετα, ο Porter προτείνει ότι βασίστηκε πιο απλά στην ηγεμονική ισχύ των ΗΠΑ και τελικά στην καταναγκαστική χρήση της στην εφαρμογή. Η πρόταση φιλελεύθερης τάξης, που υποτίθεται ότι βοηθά στην ανάπτυξη εμπιστοσύνης και στην άμβλυση των δυνάμεων της αναρχίας, υποτιμά το πρόβλημα του διλήμματος ασφάλειας και το παράδοξο της λήψης μέτρων για την αύξηση της ασφάλειας μόνο για να αυξηθεί η ανασφάλεια. Η φιλελεύθερη ηγεμονία είναι μια αυτό-αντίφαση, λόγω της απαίτησης εφαρμογής καταναγκαστικής δύναμης για την οικοδόμηση και διατήρηση της ηγεμονικής τάξης αλλά και λόγω του ότι οι φιλελεύθερες φιλοδοξίες και απαιτήσεις αυτής της δύναμης εντείνουν τα διλήμματα ασφάλειας, επιδεινώνοντας τη διεθνή σταθερότητα και επιταχύνουν την αντί-ηγεμονική εξισορροπητική συμπεριφορά στη Ρωσία και την Κίνα¹¹⁹.

Επεκτείνοντας, αυτές οι ρεαλιστικές κριτικές κατά της φιλελεύθερης ηγεμονίας δημιούργησαν σημαντικά προβλήματα, καθώς η φιλελεύθερη ηγεμονία έχει βρει τα όριά της στην παγκόσμια πολιτική. Ιδιαίτερα στα όρια της προώθησης της δημοκρατίας, στις δαπανηρές και απογοητευτικές περιπέτειες του φιλελεύθερου παρεμβατισμού και στα ανταγωνιστικά διλήμματα ασφάλειας μεταξύ φιλελεύθερου και ανελεύθερου, αρμοδιότητες στις οποίες έχει συμβάλει. Ως απάντηση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα το έργο της φιλελεύθερης διεθνούς τάξης, το έργο του Ikenberry το 2020 «*A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crisis of Global Order*»¹²⁰, προσφέρει μια μελέτη των δοκιμών του φιλελεύθερου διεθνισμού στη διεθνή ιστορία, από την εποχή της φιλελεύθερης σκέψης του Διαφωτισμού και τις επαναστάσεις του Ατλαντικού έως τον εικοστό πρώτο αιώνα, αναζητώντας μαθήματα για την τρέχουσα εποχή. Αυτό το βιβλίο εξηγεί μέσω ιστορικών στιγμών πως οι

¹¹⁹ Δράκος, Ιωάννης. "Διεθνής πολιτική και σχέσεις ΗΠΑ-Κίνας." (2016).

¹²⁰ Ikenberry, G. John. *A world safe for democracy: Liberal internationalism and the crises of global order*. Yale University Press, (2020).

φιλελεύθεροι έχασαν και ξαναβρήκαν τον δρόμο τους. Είναι σημαντικό, για να βρει ξανά τον δρόμο του ο φιλελεύθερος διεθνισμός σήμερα, να αναβιώσει μια πιο πραγματιστική, αγωνιστική και λιγότερο θριαμβευτική μορφή φιλελευθερισμού. Το επιχείρημα του Ikenberry δεν ήταν τόσο η εμπλοκή ή η αντίκρουση των επικριτών του φιλελεύθερου διεθνισμού, όσο ήταν μια επανεξέταση του φιλελεύθερου διεθνιστικού σχεδίου, μέσα από μια εξέταση του τρόπου με τον οποίο έχει παλέψει με τη νεωτερικότητα στο παρελθόν και πώς θα μπορούσε να αντιμετωπίσει καλύτερα τις προκλήσεις του σήμερα. Το ύφος των επιχειρημάτων του, που υπερασπίζεται σθεναρά τις αξίες, τις αρχές και τα ιδανικά του φιλελεύθερου διεθνισμού, δεν παραδίδεται με καντιανή οικουμενικότητα, αλλά με μια αίσθηση φιλελευθερισμού μέσα στην ιστορία και με φράσεις όπως οι προσδοκίες του φιλελευθερισμού για τη νεωτερικότητα ως ένα συνεχώς εκτυλισσόμενο κοσμοϊστορικό δράμα. Ο Ikenberry δίνει λοιπόν σε αυτό το κείμενο μια κλασική ποιότητα που ταιριάζει σχεδόν με τους άλλους κλασικούς της φιλελεύθερης διεθνούς σκέψης που μελετά και επανεξετάζει. Ο Ikenberry ισχυρίζεται επίσης ότι το βιβλίο του δεν είναι γραμμένο ως μάχη μεταξύ ρεαλισμού και φιλελευθερισμού, αλλά προσελκύει ρεαλιστές κριτικούς. Επιμένει ότι ο φιλελεύθερος διεθνισμός, ως έργο οργάνωσης και μεταρρύθμισης των διεθνών σχέσεων, είναι μοναδικά ικανός να ανταποκριθεί στους κινδύνους και τις ευκαιρίες της αυξανόμενης οικονομικής αλληλεξάρτησης και ασφάλειας. Αυτός ο ισχυρισμός μπορεί να διαβαστεί για να υποδηλώσει ότι μια καθαρά ρεαλιστική εξωτερική πολιτική μπορεί να βοηθήσει στην πλοήγηση της ισορροπίας δυνάμεων, αλλά θα έκανε ελάχιστα για να διαχειριστεί τις άλλες προκλήσεις της νεωτερικότητας και θα πάλευε να μαζέψει τους καρπούς της. Προτείνει επιπλέον ότι ο φιλελεύθερος διεθνισμός είναι μια συλλογή αρχών για την τάξη και τη διαφύλαξη των φιλελεύθερων δημοκρατιών, συμπεριλαμβανομένου του ανοίγματος και του εμπορίου, των θεσμών που βασίζονται σε κανόνες, της φιλελεύθερης δημοκρατικής αλληλεγγύης, της συνεταιριστικής ασφάλειας και των προοδευτικών κοινωνικών σκοπών¹²¹.

Στη συνέχεια, προχωρά στην εξερεύνηση του πώς οι φιλελεύθερες διεθνείς τάξεις έχουν συγκεντρώσει αυτά τα στοιχεία με διαφορετικούς τρόπους, από τον

¹²¹ Ikenberry, G. John. *A world safe for democracy: Liberal internationalism and the crises of global order*. Yale University Press, (2020).

δέκατο ένατο αιώνα, και αργότερα στους φιλελεύθερους διεθνισμούς του Wilson και του Rooseveltian, μέχρι την άνοδο της φιλελεύθερης ηγεμονίας, την οποία χρονολογεί από το 1945. Στη συνέχεια, συμμετέχει στη συζήτηση για τη φιλελεύθερη αυτοκρατορία ενάντια στον δήθεν εγγενή ιμπεριαλισμό και τις παρεμβατικές παρορμήσεις του φιλελεύθερου διεθνισμού. Για να εξηγήσει την ιστορία της συσχέτισης του φιλελευθερισμού με τις ανελεύθερες τάσεις. Η πιο χαρακτηριστική κριτική του φιλελεύθερου διεθνισμού λοιπόν δεν είναι η παρόρμησή του για αυτοκρατορία ή η τάση να επιδιώκει την αναγκαστική αλλαγή καθεστώτος. Τουναντίον είναι ότι ο φιλελεύθερος διεθνισμός είναι πολύ συχνά αδύναμος και επιλέγεται εύκολα από άλλες ατζέντες¹²².

Για τον Ikenberry, ο φιλελευθερισμός δεν είναι η πηγή των προβλημάτων που εντοπίζουν οι επικριτές του, αλλά μάλλον είναι η αδυναμία του, η οποία απαιτεί συνδυασμό με άλλες δυνάμεις, που οδήγησε τον φιλελεύθερο διεθνισμό προς τις ιμπεριαλιστικές τάσεις. Λόγω των αδυναμιών του, ο φιλελεύθερος διεθνισμός «χρειάζεται να συνδεθεί με μεγάλες δυνάμεις, καπιταλιστικά συστήματα και ηγεμονικά σχέδια», που παράγουν και εκδηλώνουν τα υποτιθέμενα δεινά του φιλελευθερισμού. Τα δύο τελευταία κεφάλαιά του αφορούν την τρέχουσα κρίση και το δρόμο που ακολουθεί. Υποστηρίζει, δίκαια, ότι ο φιλελεύθερος διεθνισμός ήταν πάντα μια εξελισσόμενη και ατελής απάντηση στις προκλήσεις της νεωτερικότητας. Ως εκ τούτου, δεν θα πρέπει να είναι απροσδόκητο το να υπάρχουν προκλήσεις, ακόμη και στις καλύτερες στιγμές. Και, καθώς αντιμετωπίζει τις σημερινές προκλήσεις, προτείνει ότι ο φιλελεύθερος διεθνισμός θα συνεχίσει να εξελίσσεται και να προσαρμόζεται, ως παγκόσμιο πολιτικό σχέδιο. Για να είμαστε δίκαιοι, ο φιλελεύθερος διεθνισμός δεν είναι χωρίς επιτεύγματα στη διαχείριση της νεωτερικότητας, αλλά έχει υποστεί και διαγωνίσει επίσης σοβαρούς περιορισμούς, όπως προτείνουν οι επικριτές του και ο Ikenberry κατά τόπους φαίνεται να το ομολογεί ή να το παραδέχεται. Από αυτή την άποψη, τουλάχιστον, στον φιλελεύθερο διεθνισμό θα πρέπει να αποδοθούν τα εύσημα τόσο για τις επιτυχίες όσο και για τις αποτυχίες του¹²².

Προσθέτοντας και άλλα στοιχεία από την μελέτη του Ikenberry, ο ίδιος αναγνωρίζει ότι η ηγεμονική φιλελεύθερη διεθνής τάξη μετά τον Ψυχρό Πόλεμο έχει

¹²² Ikenberry, G. John. *A world safe for democracy: Liberal internationalism and the crises of global order*. Yale University Press, (2020).

υποστεί περιορισμούς και προτείνει τροποποιήσεις. Αναγνωρίζει ότι το ελεύθερο εμπόριο έχει δημιουργήσει αποσταθεροποιητική ανισότητα στις ανεπτυγμένες δημοκρατίες, ενώ συνέβαλε στην άνοδο ενός ανελεύθερου αμφισβητία, την Κίνα. Αναγνωρίζει, επιπλέον, ότι η άνοδος της αυταρχικής Κίνας έχει θέσει μια νέα και σοβαρή πρόκληση όχι μόνο για την ηγεμονία των ΗΠΑ, αλλά και για τη φιλελεύθερη νεωτερικότητα, τοποθετώντας ένα νέο εναλλακτικό αυταρχικό-καπιταλιστικό όραμα της νεωτερικότητας στην παγκόσμια πολιτική. Προς απάντηση και αντιμετώπιση των παραπάνω, ο Ikenberry μέσα από το έργο του ζητά μια συλλογή τροποποιήσεων στο έργο της φιλελεύθερης διεθνούς τάξης. Προτείνει ότι χρειάζεται μια ανανεωμένη εσωτερική πολιτική για τη διαχείριση των πιο σοβαρών επιπτώσεων του καπιταλισμού στο εσωτερικό. Διεθνώς από την άλλη, προτείνει ότι η λέσχη των ανεπτυγμένων δημοκρατιών θα πρέπει να ανασυνταχθεί, υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, για να προστατεύσει τη δημοκρατία και τις φιλελεύθερες αρχές στη διεθνή κοινωνία, ενώ είναι να είναι πιο προσεκτική όταν εμπλέκεται σε ελεύθερο εμπόριο, αναζητώντας τρόπους για την καλύτερη διαχείριση των εσωτερικών και διεθνών επιπτώσεων. Το φιλελεύθερο σχέδιο διεθνούς τάξης, για τον Ikenberry, μπορεί να διορθωθεί, δουλεύοντας για να τακτοποιήσει τις ανεπτυγμένες δημοκρατίες στο εσωτερικό, και προστατεύοντας αμυντικά τις δημοκρατίες στο εξωτερικό, προσπαθώντας να διατηρήσει και να αναπτύξει μια λειτουργική παγκόσμια διεθνή τάξη στην οποία όλες οι δυνάμεις έχουν μερίδιο¹²³.

Στην πράξη, η κυβέρνηση Biden έχει αρχίσει σε κάποιο βαθμό τις προσπάθειες να εφαρμόζει αυτού του είδους τις προτεινόμενες τροποποιήσεις. Έχει δεσμευτεί για μεγαλύτερες εγχώριες επενδύσεις και επιδίωξε να χαράξει μια εξωτερική πολιτική για την αναζωογόνηση και την προώθηση της στρατηγικής συνοχής μεταξύ των δημοκρατιών, ενώ δεσμεύεται να τερματίσει τους «αιώνιους πολέμους». Το βάθος των ρεαλιστικών κριτικών υποδηλώνει ωστόσο ότι, τυχόν τροποποιήσεις δεν θα είναι ικανοποιητικές για τους ρεαλιστές. «Δεν υπάρχει καλή φιλελεύθερη ηγεμονία», έχει προτείνει, για παράδειγμα, ο ρεαλιστής κριτικός Stephen Walt¹²⁴. Η λογική των ρεαλιστικών κριτικών υποδηλώνει ότι η τροποποίηση της φιλελεύθερης ηγεμονίας, όπως

¹²³ Ikenberry, G. John. *A world safe for democracy: Liberal internationalism and the crises of global order*. Yale University Press, (2020).

¹²⁴ Walt, S. "There's no such thing as good liberal hegemony." *Foreign Policy* (2020).

υποστήριξε ο Ikenberry και η κυβέρνηση Biden έχει αρχίσει να εφαρμόζεται, τόσο στο μέτωπο της εσωτερικής όσο και στην εξωτερική πολιτική και ως εκ τούτου θα κάνει ελάχιστα για να αντιμετωπίσει τις ωθήσεις που παρακινούνται από νόρμες για δαπανηρές παρεμβάσεις, ενώ επιδεινώνει περαιτέρω τις εντάσεις ασφαλείας μεταξύ δημοκρατιών και μη. Ειδικότερα, η αναζήτηση του Biden για βαθύτερη αλληλεγγύη μεταξύ των δημοκρατιών θα προκαλέσει μεγαλύτερες εντάσεις με τις ανελεύθερες δυνάμεις, θα υποστηρίξουν οι ρεαλιστές. Ο Ikenberry υποστηρίζει ότι οι παρεμβατικές τάσεις δεν είναι εγγενείς στον φιλελευθερισμό, αλλά οι ρεαλιστές κριτικοί το κάνουν αυτό μια βασική προϋπόθεση των επιχειρημάτων τους. Το σημαντικό είναι ότι οι ρεαλιστές επικριτές διατηρούν επίσης ένα υψηλότερο όριο για τη χρήση των αμερικανικών δυνάμεων στις επεμβάσεις και αντ' αυτού προτείνουν τη χρήση των δυνάμεων των συμμάχων και των εταίρων των ΗΠΑ εντονότερα¹²⁵. Αυτή η κριτική δεν είναι απολύτως πειστική, πρώτον επειδή στην πράξη η κυβέρνηση Biden έχει δεσμευτεί να αποσυρθεί από το Αφγανιστάν και, δεύτερον, επειδή κατ' αρχήν ο φιλελεύθερος διεθνισμός δεν απαιτεί απαραίτητα να αναπτυχθούν οι αμερικανικές δυνάμεις. Αυτή είναι μια στρατηγική που μερικές φορές αναφέρεται ως «εκποιημένη ηγεμονία», για να περιγράψει τη στρατηγική περιορισμού και επιλεκτικής στάθμισης της ανάπτυξης δυνάμεων των ΗΠΑ. Ο φιλελεύθερος διεθνισμός προσφέρει επίσης, τουλάχιστον θεωρητικά, μέσα για την ανάπτυξη συνθηκών στις οποίες θα ήταν εφικτή η μείωση του αριθμού των προς τα εμπρός αναπτυσσόμενων δυνάμεων, κάνοντας επενδύσεις στη σταθεροποίηση των διεθνών θεσμών¹²⁶.

Επεκτατικά, αυτά τα σημεία διαφωνίας μεταξύ των φιλελεύθερων διεθνιστών και των ρεαλιστών επικριτών τους μπορεί να βρίσκονται σε επίπεδο υποθέσεων. Ωστόσο, υπάρχει επίσης η αίσθηση ότι λόγω της απογοήτευσης των ρεαλιστών από τους ιθύνοντες της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, έχουν κατηγορήσει υπερβολικά τις προκλήσεις της εξωτερικής πολιτικής στη φιλελεύθερη σκέψη της ελίτ της. Για τους πολιτικούς ρεαλιστές, οι συνέχειες μεταξύ των κυβερνήσεων Obama και Biden, ακόμη και με τροποποιήσεις πολιτικής, αποδεικνύουν την ύπαρξη και τις επιπτώσεις της «μάζας». Ωστόσο, η

¹²⁵ Wertheim, Stephen. "Conclusion. A Distinctly American Internationalism." *Tomorrow, the World*. Harvard University Press, (2020). 173-184.

¹²⁶ Kitchen, Nicholas. "Why American grand strategy has changed: international constraint, generational shift, and the return of realism." *Global Affairs* 6.1 (2020): 87-104.

κυβέρνηση Trump προσπάθησε να κάνει ένα διάλειμμα από αυτή, αλλά οι πολιτικές της από πολλές απόψεις δεν ήταν εντελώς διαφορετικές από τις προηγούμενες κυβερνήσεις. Αυτό υποδηλώνει ότι υπάρχουν άλλοι παράγοντες που διαμορφώνουν τις συνέχειες, οι οποίοι είναι περισσότεροι από δόγματα της σκέψης της εξωτερικής πολιτικής. Επιπλέον, αν και οι ελίτ της Ουάσιγκτον μπορεί να έχουν ιδιότητα και συμφέροντα, κατοικούν και προέρχονται από μια ευρύτερη φιλελεύθερη κοινωνία που έχει δημιουργήσει αρκετές γενιές φιλελεύθερων επαγγελματιών και στοχαστών της εξωτερικής πολιτικής. Οι ίδιες οι Ηνωμένες Πολιτείες, επιπλέον, υπάρχουν μέσα σε μια μεγαλύτερη συλλογή φιλελεύθερων κρατών, όπου η πρωτοβουλία για φιλελεύθερη παρέμβαση έχει επίσης βρει τις πηγές της. Ακόμα κι αν η φιλελεύθερη σκέψη της εξωτερικής πολιτικής έχει κυριαρχήσει στις ελίτ της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, υπάρχουν ευρύτεροι εγχώριοι και διεθνείς παράγοντες που εξηγούν το γιατί¹²⁷.

Επιτελικής σημασίας είναι το γεγονός ότι η ποσότητα της ευθύνης που επιρρίπτουν οι ρεαλιστές κριτικοί στον φιλελεύθερο διεθνισμό δίνει στις κριτικές τους έναν πολεμικό ισχυρό αντίκτυπο, καθώς επιτιθέμενοι στη ρίζα και τον κλάδο του φιλελεύθερου διεθνισμού, το ποσό της ευθύνης που επιρρίπτουν στον φιλελεύθερο διεθνισμό είναι υπερβολικό για να υποστηρίξει το σύνολο των επιχειρημάτων τους. Όπως έχουν επισημάνει οι ανασκοπήσεις των ρεαλιστικών επιχειρημάτων παγκοσμίως, αν και μπορεί εύκολα να γίνει δεκτό ότι οι φιλελεύθερες ορθοδοξίες της εξωτερικής πολιτικής σίγουρα έχουν σημασία ως πηγή δαπανηρού παρεμβατισμού των ΗΠΑ, υπογραμμίζεται πόσο σημαντικό ήταν οι εξωτερικοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της απόλυτης ανισορροπίας ισχύος που παρέχεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες τις τελευταίες δεκαετίες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το εξωγενές σοκ της 11ης Σεπτεμβρίου, που είχε ως αποτέλεσμα τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας¹²⁸. Διεθνείς παράγοντες όπως αυτοί λοιπόν υποδηλώνουν ότι οι ρεαλιστές έδωσαν υπερβολική αιτιώδη βαρύτητα στον ρόλο του φιλελευθερισμού στο εσωτερικό του κράτους. Τόσο οι πηγές της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ όσο και τα όρια και οι προκλήσεις της απαιτούν μια ευρύτερη εξήγηση που

¹²⁷ Kitchen, Nicholas. "Why American grand strategy has changed: international constraint, generational shift, and the return of realism." *Global Affairs* 6.1 (2020): 87-104.

¹²⁸ Jervis, Robert. "Liberalism, the Blob, and American Foreign Policy: Evidence and Methodology." *Security Studies* 29.3 (2020): 434-456.

περιλαμβάνει μια σειρά από άλλους κρίσιμους παράγοντες, τόσο εγχώριους όσο και διεθνείς. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ρεαλιστές δεν έχουν κάνει αδιόρατες κριτικές για τα ελαττώματα και τους κινδύνους της φιλελεύθερης ηγεμονίας, παρά μόνο ότι έχουν επικεντρωθεί αδικαιολόγητα στον φιλελεύθερο διεθισμό, με την απόδοση ενός ευρέος φάσματος πολύπλοκων προβλημάτων και προκλήσεων¹²⁹.

Τα όρια των ρεαλιστικών εναλλακτικών πολιτικών

Ανεξάρτητα από τυχόν αναλυτικούς περιορισμούς των κριτικών τους, ωστόσο, το πιο σημαντικό μειονέκτημα των ρεαλιστικών κριτικών είναι ο αγώνας τους να προσφέρουν πιο υποσχόμενους εναλλακτικούς δρόμους προς τη διεθνή τάξη. Ενώ οι κριτικές που ασκούνται από ρεαλιστές μπορεί να εντοπίσουν σημαντικά προβλήματα και να είναι επιζήμιες, οι εναλλακτικές προτάσεις πολιτικής που προσφέρονται, υποφέρουν από τους δικούς τους σοβαρούς περιορισμούς, όταν εξετάζονται. Από πιο προσεκτική σκοπιά οι ρεαλιστές επικριτές έχουν προσφέρει παραλλαγές στις προτάσεις εξωτερικής πολιτικής για την ισορροπία δυνάμεων, προτείνοντας ότι η ανάπτυξη και χρήση αμερικανικών δυνάμεων θα πρέπει να περιοριστεί μόνο στα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ, ενώ θα εγκαταλείψει τις φιλοδοξίες του εκδημοκρατισμού άλλων κρατών. Ο Mearsheimer και ο Walt ειδικότερα προβάλλουν υποθέσεις για την επιφύλαξη της χρήσης βίας στις πιο σοβαρές απειλές για την εξουσία των ΗΠΑ, σε συνδυασμό με μια πολιτική αποτροπής της ανάληψης περιφερειακής ηγεμονίας από την Κίνα στην Ασία¹³⁰. Ο Mearsheimer εξηγεί ότι όταν ακολουθεί μια ρεαλιστική πολιτική περιορισμού, υπάρχει μόνο ένας περιορισμένος αριθμός περιοχών όπου οι ΗΠΑ θα πρέπει να είναι διατεθειμένες να διακινδυνεύσουν έναν πόλεμο. Αυτά τα μέρη περιλαμβάνουν τη γειτονιά της ίδιας της μεγάλης δύναμης και τις απομακρυσμένες περιοχές, που είτε είναι το σπίτι μιας άλλης μεγάλης δύναμης, είτε η τοποθεσία ενός εξαιρετικά σημαντικού πόρου. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες, τρεις περιοχές εκτός του δυτικού ημισφαιρίου είναι ζωτικής στρατηγικής σημασίας σήμερα. Πρώτη αποτελεί η Ευρώπη, έπειτα η Ανατολική

¹²⁹ Jervis, Robert. "Liberalism, the Blob, and American Foreign Policy: Evidence and Methodology." *Security Studies* 29.3 (2020): 434-456.

¹³⁰ Mearsheimer, John J., and Stephen M. Walt. "The Case for Offshore Balancing: A Superior US Grand Strategy." *Foreign Aff.* 95 (2016): 70.

Ασία, επειδή εκεί βρίσκονται οι άλλες μεγάλες δυνάμεις και τέλος ο Περσικός Κόλπος, καθώς είναι η κύρια πηγή ενός εξαιρετικά σημαντικού πόρου, του πετρελαίου¹³¹¹³².

Ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι αυτή η πιο στρατηγικά «συγκρατημένη» πολιτική θα διαχειριστεί καλύτερα την ισορροπία δυνάμεων, θα μειώσει τον όγκο των πολέμων εξαλείφοντας τον φιλελεύθερο παρεμβατισμό και θα βελτιώσει τις διπλωματικές σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων μειώνοντας τον φιλελεύθερο ανταγωνισμό των μη δημοκρατιών¹³³. Ο Walt από την άλλη υποστηρίζει επίσης έντονα τη ρεαλιστική εξωτερική πολιτική ανάπτυξης αμερικανικών δυνάμεων μόνο όπου είναι απαραίτητο, καθώς βασίζεται περισσότερο σε συμμάχους και στρατηγικούς εταίρους για να εξισορροπήσει τους περιφερειακούς αμφισβητίες και τη Ρωσία και την Κίνα. Συγκεκριμένα υποστηρίζει την ρεαλιστική εναλλακτική της εξωτερικής πολιτικής της «υπεράκτιας εξισορρόπησης», που στοχεύει στην εξισορρόπηση έναντι πιθανών ηγεμόνων σε υπερπόντιες περιοχές, αλλά με έμφαση στη χρήση συμμάχων των ΗΠΑ για να επενδύσουν σε αυτή την εξισορρόπηση. Τα οφέλη αυτής της πολιτικής, υποστηρίζει ο Walt, είναι εν μέρει ότι μειώνει το κόστος απαιτώντας από τους συμμάχους να συνεισφέρουν περισσότερο, αλλά το πιο σημαντικό ότι διατηρεί την ισχύ των ΗΠΑ διαχειριζόμενη την ανάπτυξή της και αποφεύγοντας δαπανηρές επεμβάσεις με τις αμερικανικές δυνάμεις¹³⁴.

Σε σύγκριση με μια πολιτική φιλελεύθερης ηγεμονίας που έχει ταλαιπωρηθεί από δαπανηρές στρατιωτικές επεμβάσεις, αυτές οι ρεαλιστικές εναλλακτικές πολιτικές σε μια επιφανειακή ανάγνωση φαίνονται λογικές και ακόμη και φιλειρηνικές, επειδή υποστηρίζουν τον περιορισμό της επέμβασης, σε μια πολύ υψηλότερη προϋπόθεση για την υπεράσπιση ζωτικών συμφερόντων ασφάλειας. Ωστόσο, υπό έλεγχο, αυτές οι ρεαλιστικές προτάσεις πολιτικής υποφέρουν από δύο βασικούς περιορισμούς που τελικά αμφισβητούν την

¹³¹ Mearsheimer, John J. "Response to C. William Walldorf Jr.'s Review of The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities." *Perspectives on Politics* 18.3 (2020): 894-895.

¹³² Πάσχος, Χρήστος Θ. *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική και η υψηλή στρατηγική στο σύγχρονο διεθνές σύστημα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*. (2014).

¹³³ Mearsheimer, John J. "Response to C. William Walldorf Jr.'s Review of The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities." *Perspectives on Politics* 18.3 (2020): 894-895.

¹³⁴ Mearsheimer, John J., and Stephen M. Walt. "The Case for Offshore Balancing: A Superior US Grand Strategy." *Foreign Aff.* 95 (2016): 70.

ικανότητά τους να συνεισφέρουν στη διεθνή τάξη του εικοστού πρώτου αιώνα και υποδηλώνουν ότι αν επιδιωχθούν θα γίνονταν αντίθετα νέες πηγές διεθνούς αταξίας, ακόμα κι αν απέφευγαν τα προβλήματα που συνδέονται με τον φιλελεύθερο παρεμβατισμό. Πρώτον, και το πιο ανησυχητικό, είναι η πιθανότητα ρεαλιστικές εναλλακτικές πολιτικές να συνεισφέρουν σε πολέμους αντιπροσώπων μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων σε στρατηγικές περιοχές. Δηλαδή, μια ρεαλιστική πολιτική περιορισμού και εξισορρόπησης υπεράκτιων σημαίνει λιγότερο παρεμβατισμό υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, αλλά ισάριθμους και εύλογα περισσότερους πολέμους αντιπροσώπων, όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες θα προσπαθούσαν να υπερασπιστούν έμμεσα τα στρατηγικά τους συμφέροντα¹³⁵.

Για λόγους δικαιοσύνης προς τις ρεαλιστικές πολιτικές, παραχωρούν συνετά βασικά κράτη γειτονικά με τη Ρωσία και την Κίνα, αποφεύγοντας έτσι τους πολέμους αντιπροσώπων σε τέτοιες στρατηγικά ευαίσθητες περιοχές¹³⁶. Ωστόσο, είναι ανησυχητικό ότι οι ρεαλιστικές προτάσεις για «συγκράτηση» και «εξισορρόπηση υπεράκτιων», δεν προσφέρουν μια γνήσια εναλλακτική εξωτερικής πολιτικής για κρίσεις όπως η Συρία, όπου και οι κυβερνήσεις Obama και Trump έχουν ήδη επιδιώξει να αποφύγουν την άμεση επέμβαση, παρατείνοντας έναν πόλεμο αντιπροσώπων με περιφερειακές συνέπειες και θύματα εκατοντάδες χιλιάδες αθώους ανθρώπους. Η γενικότερη βιβλιογραφία για τους πολέμους με αντιπροσώπους υποδηλώνει ότι τα κράτη εμπλέκονται σε πολέμους πληρεξουσίων όταν τα συμφέροντά τους θεωρούνται ότι απειλούνται. Οι πόλεμοι αντιπροσώπων έχουν το πλεονέκτημα ότι μειώνουν την πιθανή κλιμάκωση για να κατευθύνουν τη σύγκρουση μεγάλων δυνάμεων και τον πυρηνικό πόλεμο στο υψηλότερο και τελευταίο στάδιο της κλιμάκωσης. Μια πολιτική περιορισμού, αυτή καθαυτή, ακολουθεί την αντίληψη ότι η χρήση των αμερικανικών δυνάμεων σε μικρούς πολέμους είναι πολύ δαπανηρή και πολύ υψηλού κινδύνου, όπου οι μεγάλες δυνάμεις ενδέχεται να έρθουν σε άμεση σύγκρουση. Ωστόσο, αυξάνοντας αυτό το όριο για παρέμβαση, οι ρεαλιστικές εναλλακτικές πολιτικές μειώνουν το όριο στο οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες θα χρησιμοποιούσαν στρατηγικούς εταίρους για να διεξάγουν πολέμους

¹³⁵ McKeil, Aaron. "On the concept of international disorder." *International Relations* 35.2 (2021): 197-215.

¹³⁶ Mearsheimer, John J. "Why the Ukraine crisis is the West's fault: the liberal delusions that provoked Putin." *Foreign Aff.* 93 (2014): 77.

αντιπροσώπων ενάντια σε υποτιθέμενους ηγεμόνες ή για να καταστείλουν τρομοκρατικές ομάδες ή ακόμα και για να εξασφαλίσουν ζωτικούς πόρους¹³⁷.

Προχωρώντας, η δυνατότητα για έναν μεγάλο αριθμό πολέμων μεσολάβησης θα μπορούσε ενδεχομένως να καταδικάσει τον εικοστό πρώτο αιώνα στη δυστυχία και τα δεινά μιας σειράς παρατεταμένων πολέμων μεσολάβησης που διεξάγονται με ολοένα και πιο εξελιγμένη τεχνολογία όπλων. Οι πόλεμοι αντιπροσώπων είναι μια τεράστια πηγή διεθνούς αταξίας επειδή τείνουν να είναι παρατεταμένοι, καταστρέφοντας τις χώρες στις οποίες διεξάγονται. Παράγουν επίσης περιφερειακές συνέπειες, συμπεριλαμβανομένων ανθρωπιστικών και προσφυγικών κρίσεων, καθώς και νέων στρατιωτικών ομάδων που δρουν πέρα από τα σύνορα, των οποίων η μακροπρόθεσμη ευθυγράμμιση με τις Ηνωμένες Πολιτείες δεν διασφαλίζεται πάντα. Συνεπώς, κατά γενικότερη ομολογία, οι ρεαλιστές στοχαστές προβλέπουν μια αναδυόμενη «οριακή τάξη», που χωρίζεται μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών. Μια οριοθετημένη τάξη που συσσωρεύεται από μια σειρά πολέμων με αντιπροσώπους δεν είναι αδιανόητη και μέσα στο ρεαλιστικό όραμα του αναδυόμενου εικοστού πρώτου αιώνα. Οι συνθήκες ενός πιθανού πυρηνικού πολέμου και η παγκόσμια εμβέλεια του αγώνα έκαναν τον πόλεμο αντιπροσώπων κοινό συστατικό του Ψυχρού Πολέμου. Μια ρεαλιστική πολιτική περιορισμού και εξισορρόπησης υπεράκτιων των ΗΠΑ, χωρίς επαρκή πρόσθετα μέτρα για την ανάπτυξη μιας σταθερής διεθνούς τάξης, πιθανότατα θα συνέβαλλε σε μια σειρά πολέμων αντιπροσώπων μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων που επιδιώκουν να υποστηρίξουν τους εταίρους τους και να υπερασπιστούν τα ζωτικά τους συμφέροντα μέσω δυνάμεων πληρεξουσίου, σε βασικές περιοχές¹³⁸. Η ίδια η σύγκρουση θα διέφερε πάντα από εκείνη του Ψυχρού Πολέμου με κρατικούς και μη πληρεξουσίου να αναμειγνύονται πιθανότατα με τη χρήση απομακρυσμένων όπλων και τον κυβερνοχώρο, για παράδειγμα¹³⁹ ¹⁴⁰. Η ιδεολογική διαμάχη μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων θα γίνει επίσης αντ' αυτού πιθανότατα ολοένα και πιο γεωπολιτισμική

¹³⁷ Groh, Tyrone L. *Proxy war: the least bad option*. Stanford University Press, (2019).

¹³⁸ Mearsheimer, John J. "Bound to fail: The rise and fall of the liberal international order." *International security* 43.4 (2019): 7-50.

¹³⁹ Banks, William C. *Making sense of proxy wars: States, surrogates & the use of force*. Potomac Books, Inc., (2012).

¹⁴⁰ Krieg, Andreas, and Jean-Marc Rickli. *Surrogate warfare: The transformation of war in the twenty-first century*. Georgetown University Press, (2019).

και όχι απλώς γεωστρατηγική ή καθαρά γεωπολιτική. Όμως, οι συνθήκες ανταγωνισμού ασφαλείας, οι υψηλοί κίνδυνοι άμεσης σύγκρουσης, το χαμηλότερο κόστος του πολέμου με πληρεξουσία και οι ρεαλιστικές προτάσεις για δόγματα που περιορίζουν τη χρήση των αμερικανικών δυνάμεων, με ελάχιστα άλλα θεσμικά μέτρα για τη διαχείριση της σύγκρουσης, πιθανότατα θα επισπεύδουν παρατεταμένους πολέμους πληρεξουσίων όπου εμφανίζονται συγκρούσεις. Οι πόλεμοι αντιπροσώπων, επιπλέον, είναι μια διεθνής δραστηριότητα χωρίς ουσιαστικά διεθνείς κανόνες, πέρα από αυτούς που ισχύουν για τη διεξαγωγή του πολέμου γενικά^{141 142}.

Συνοψίζοντας, στη σύγχρονη διεθνή ιστορία, το διεθνές σύστημα έχει αναπτύξει νέους θεσμούς μέσω μιας διαδικασίας δοκιμής και λάθους, σίγουρα συναντώντας νέες και απρόβλεπτες μορφές διαταραχής στην πορεία καθώς και παλιές, αλλά παρόλα αυτά σε μια διαδικασία μάθησης σταδιακά διευρυμένων και εμβαθύνσεων θεσμών, που σήμερα οι ίδιοι οι ρεαλιστές αναγνωρίζουν ως σημαντικές. Η παρακμή του έργου της φιλελεύθερης ηγεμονικής τάξης προκαλεί νέες ιδέες για την προσαρμογή των διεθνών οργανισμών και πρακτικών. Κάτω από πιο προσεκτική εξέταση, οι ρεαλιστές επικριτές της φιλελεύθερης ηγεμονίας προσφέρουν προβληματικές προτάσεις διεθνούς τάξης, ενώ εντούτοις εντοπίζουν μεγάλα προβλήματα στο εγχείρημα της φιλελεύθερης ηγεμονικής τάξης¹⁴³.

¹⁴¹ Coker, Christopher. *The rise of the civilizational state*. John Wiley & Sons, (2019).

¹⁴² Acharya, Amitav. "The Myth of the "Civilization State": Rising Powers and the Cultural Challenge to World Order." *Ethics & International Affairs* 34.2 (2020): 139-156.

¹⁴³ Πάσχος, Χρήστος Θ. *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική και η υψηλή στρατηγική στο σύγχρονο διεθνές σύστημα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*. (2014).

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, η θεωρία του Ηγεμονικού πολέμου, είναι μια θεωρία που συντάχθηκε από τον Θουκυδίδη αιώνες πριν, όμως βάσει των ισχυρισμών του πολιτικού Ρεαλιστή Robert Gilpin αλλά και άλλων ρεαλιστών, είναι σε θέση να εφαρμοστεί και στη σημερινή ημέρα. Μόνο ο χρόνος μπορεί να δείξει εάν η θεωρία του ηγεμονικού πολέμου ισχύει στην πυρηνική πλέον εποχή που έρχεται. Στο μεταξύ, η αποφυγή ενός πυρηνικού πολέμου έχει καταστεί επιτακτική, η διατήρηση της ειρήνης είναι επιτελικής σημασίας και ο κόσμος ευελπιστεί σε μια ευνοϊκή αλλαγή για όλους.

Εν συνεχεία, ο ίδιος ο Robert Gilpin στο έργο του περί του πολέμου και της αλλαγής, υποστήριξε ότι μια ομάδα ή ένα κράτος προσπαθεί να αλλάξει το πολιτικό σύστημα ως απάντηση σε εξελίξεις που αυξάνουν τη σχετική ισχύ του ή μειώνουν το κόστος τροποποίησης των πολιτικών ρυθμίσεων και συνεχίζει τις προσπάθειές του, έως ότου επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ του κόστους και των οφελών από περαιτέρω αλλαγές. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι η έννοια της πολιτικής αλλαγής, όπως σχεδόν όλες οι κοινωνικές επιστήμες, δεν είναι προγνωστική και ότι το πραγματικό καθήκον για το ειρηνικό κράτος είναι να αναζητήσει μια ειρήνη που προστατεύει και εγγυάται τα ζωτικά του συμφέροντα και την αντίληψή του για τη διεθνή ηθική. Βέβαια για να επέλθει αλλαγή πρέπει να υπάρξει και σταθερότητα στα πολιτικά δρώμενα του κάθε κράτους.

Σχετικά με το θέμα της σταθερότητας και συγκεκριμένα της ηγεμονικής σταθερότητας, στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα δημιουργήθηκε η «Ηγεμονική Θεωρία Σταθερότητας» από πολιτικούς επιστήμονες, όπως ο Stephen Krasner, ο Robert Gilpin και ο Robert Keohane, για να εξηγήσουν τους μηχανισμούς της νέας οικονομικής παγκόσμιας τάξης που είχε καθιερωθεί μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κύρια υπόθεση της θεωρίας, ότι μια σταθερή φιλελεύθερη οικονομική παγκόσμια τάξη χρειάζεται έναν ηγεμόνα, εξηγήθηκε με τα παραδείγματα της βρετανικής ηγεμονίας τον 18ο και 19ο αιώνα και με το παράδειγμα της αμερικανικής ηγεμονίας στα μεταπολεμικά χρόνια του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα. Ωστόσο η δημιουργία ενός ηγεμονικού κράτους, κατά κύριο λόγο φιλελεύθερου που κυριαρχεί έναντι άλλων, θέλει ιδιαίτερες προσπάθειες και συνεχή θέληση των εμπλεκόμενων να συνεισφέρουν και να

είναι σε θέση να λαμβάνουν τις εύστοχες αποφάσεις για την προαγωγή της ευημερίας και την διατήρηση ευνοϊκών διεθνών σχέσεων.

Καταλήγοντας στο σήμερα και στο παράδειγμα της φιλελεύθερης ηγεμονίας των ΗΠΑ, σημαντικότερη είναι η κριτική της από ρεαλιστικής αλλά και από φιλελεύθερης απόψεως, προσανατολισμένης στον πολιτικό ρεαλισμό. Οι φιλελεύθεροι διεθνιστές και οι πολιτικοί ρεαλιστές, έχουν προσφέρει εδώ και καιρό εξέχουσες αντικρουόμενες προοπτικές για το πώς να δημιουργηθεί τάξη στη διεθνή πολιτική. Ωστόσο, υπάρχει η αίσθηση ότι τα δυνατά τους σημεία πηγάζουν, τουλάχιστον εν μέρει, από τις αδυναμίες του άλλου και ότι κανένα από τα δύο δεν είναι εντελώς επιτακτικό από μόνο του. Ούτε ο φιλελευθερισμός ούτε ο ρεαλισμός φαίνονται επαρκείς όταν εξετάζονται προσεκτικά και η καθεμία ιδεολογία έχει ανάμεικτο ιστορικό επιτυχιών και αποτυχιών στη διεθνή ιστορία. Σήμερα, καθώς οι περιορισμοί του φιλελεύθερου διεθνισμού γίνονται ολοένα και πιο εμφανείς, οι ρεαλιστές απολαμβάνουν μια αναβίωση, ασκώντας βαθιά κριτική κατά της φιλελεύθερης ηγεμονίας, προσδιορίζοντάς την ως την πηγή της δικής της κρίσης. Ωστόσο, ενώ οι ρεαλιστές κριτικοί εντοπίζουν σημαντικά προβλήματα με τη φιλελεύθερη ηγεμονία, οι εναλλακτικές εξωτερικές πολιτικές που προσφέρονται υποφέρουν από τους δικούς τους σοβαρούς περιορισμούς. Οι ρεαλιστικές προτάσεις «συγκράτησης» και «εξισορρόπησης» μπορεί να αποφύγουν τα προβλήματα που συνδέουν οι ρεαλιστές με τον φιλελεύθερο παρεμβατισμό, αλλά θα ήταν «γεννήτριες» πολέμων αντιπροσώπων, ενώ θα προσέφεραν ανεπαρκείς πρόσθετους θεσμούς, πρακτικές και κανόνες για τον μετριασμό και τη διαχείριση των πολέμων αντιπροσώπων και των συγκρούσεων μεγάλων δυνάμεων, μεταξύ άλλων παγκόσμιων διεθνών προκλήσεων.

Ενώ η αξιολόγηση των ρεαλιστικών κριτικών της φιλελεύθερης ηγεμονίας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εναλλακτικές ρεαλιστικές προτάσεις υφίστανται τους δικούς τους σοβαρούς περιορισμούς, δεν έχει καθοριστεί με σιγουριά ποιες στρατηγικές διεθνούς τάξης θα υιοθετήσουν τα κράτη ή τι είδους διεθνής τάξη θα προκύψει. Όπως προτάθηκε στην παραπάνω ενότητα, επειδή η κυβέρνηση Biden αναπτύσσει μια εξωτερική πολιτική που αναβιώνει τον φιλελεύθερο διεθνισμό υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, αν και με σημαντικές τροποποιήσεις στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, οι πολιτικοί ρεαλιστές

επικριτές πιθανότατα θα συνεχίσουν να προωθούν την κριτική τους στον φιλελεύθερο διεθνισμό, φωτίζοντας μερικούς από τους περιορισμούς του στη θεωρία και στην πράξη. Ωστόσο, χωρίς πιθανόν να προσφέρουν πιο ελπιδοφόρες δικές τους εναλλακτικές στρατηγικές διεθνούς τάξης.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Acharya, Amitav. "The Myth of the "Civilization State": Rising Powers and the Cultural Challenge to World Order." *Ethics & International Affairs* 34.2 (2020): 139-156.
- Adler-Nissen, Rebecca, and Ayşe Zarakol. "Struggles for recognition: The Liberal international order and the merger of its discontents." *International Organization* 75.2 (2021): 611-634.
- Agnew, John, and Stuart Crobridge. *Mastering space: hegemony, territory and international political economy*. Routledge, (2002).
- Aron, Raymond. *War and Industrial Society*. No. 3. London, Oxford UP, (1958).
- Banks, William C. *Making sense of proxy wars: States, surrogates & the use of force*. Potomac Books, Inc., (2012).
- Baylis, John. *The globalization of world politics: An introduction to international relations*. Oxford university press, USA, (2020).
- Beyer, Cornelia. "Hegemony, equilibrium and counterpower: A synthetic approach." *International Relations* 23.3 (2009): 411-427.
- Brooks, Stephen G., and William C. Wohlforth. *World out of balance*. Princeton University Press, (2008).
- Chiantera-Stutte, Patricia. "Changing fears in European geopolitical discourses from the First till the Second World War: Halford Mackinder, Isaiah Bowman and Arnold J. Toynbee." (2019)
- Clark, Ian. *Hegemony in international society*. Oxford University Press, (2011).
- Coker, Christopher. *The rise of the civilizational state*. John Wiley & Sons, (2019).
- Connor, W. Robert. "Pericles on democracy: Thucydides 2.37. 1." *Classical World* 111.2 (2018): 165-175.
- Cooley, Alexander, and Daniel Nexon. *Exit from hegemony: the unraveling of the American global order*. Oxford University Press, (2020).
- Couch, H. N. "Emphasis in Thucydides." *The Classical Weekly* (1944): 125-127.
- Fettweis, Christopher J. "Unipolarity, Hegemony, and the New Peace." *Security Studies* 26.3 (2017): 423-451.
- Gilpin, Robert. "Hegemonic war and international change." *Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace* (1994): 96.

- Gilpin, Robert. "The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 591-613.
- Gilpin, Robert. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, (1981).
- Gilpin, Robert, and Global Political Economy. "Understanding the international economic order." (2001).
- Gilpin, Robert. *Global political economy*. Princeton university press, (2011).
- Gilpin, Robert. *The political economy of international relations*. Princeton University Press, (2016).
- Gilpin, Robert, and Ronen Palan. "International Political Economy." *Translated by Mirmohammadi, Tehran: Economic Thought* (1987).
- Groh, Tyrone L. *Proxy war: the least bad option*. Stanford University Press, (2019).
- Gutmann, Myron P. "The Origins of the Thirty Years' War." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 749-770.
- Hook, Sidney, et al. "Western values and total war." *Commentary* 32.4 (1961): 277.
- Howard, Michael, and Michael Eliot Howard. *The causes of wars and other essays*. Harvard University Press, (1984).
- Ikenberry, G. John. *Liberal leviathan*. Princeton University Press, (2011).
- Ikenberry, G. John. "The end of liberal international order?." *International Affairs* 94.1 (2018): 7-23.
- Ikenberry, G. John, and G. John Ikenberry. *After victory*. Princeton University Press, (2019).
- Ikenberry, G. John. *A world safe for democracy: Liberal internationalism and the crises of global order*. Yale University Press, (2020).
- Imlah, Albert H. *Economic elements in the Pax Britannica*. Harvard University Press, (2013).
- Jervis, Robert. "Liberalism, the Blob, and American Foreign Policy: Evidence and Methodology." *Security Studies* 29.3 (2020): 434-456.
- Kindleberger, Charles P. "The World in Depression, 1929-1939 (Berkeley, CA, 1975), 38." *Kindleberger197The World in Depression 19391973* (1929): 197-98.

- Keohane's, Robert. "After Hegemony." (1984).
- Keohane, Robert O. *The theory of hegemonic stability and changes in international economic regimes, 1967-1977*. Routledge, (2019).
- Kitchen, Nicholas. "Why American grand strategy has changed: international constraint, generational shift, and the return of realism." *Global Affairs* 6.1 (2020): 87-104.
- Kohout, Franz. "Hegemonic Stability Theory." *International Political Science Review* 24 (2003): 55-56.
- Krasner, Stephen D., ed. *International regimes*. Cornell University Press, (1983).
- Krieg, Andreas, and Jean-Marc Rickli. *Surrogate warfare: The transformation of war in the twenty-first century*. Georgetown University Press, (2019).
- Lake, David A. "Leadership, hegemony, and the international economy: Naked emperor or tattered monarch with potential?." *International Studies Quarterly* 37.4 (1993): 459-489.
- Lake, David. "British and American hegemony compared: lessons for the current era of decline." *International political economy: Perspectives on global power and wealth* 131 (2000).
- Layne, Christopher. *The peace of illusions: American grand strategy from 1940 to the present*. Cornell University Press, (2006).
- Levy, Jack S. "Theories of general war." *World Politics* 37.3 (1985): 344-374.
- Levy, Jack S., and William R. Thompson. "Hegemonic threats and great-power balancing in Europe, 1495-1999." *Security Studies* 14.1 (2005): 1-33.
- Mackinder, Halford John. "The geographical pivot of history." Royal Geographical Society, (1904).
- Mearsheimer, John J., and Glenn Alterman. *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company, (2001).
- Mearsheimer, John J. "Why the Ukraine crisis is the West's fault: the liberal delusions that provoked Putin." *Foreign Aff.* 93 (2014): 77.
- Mearsheimer, John J., and Stephen M. Walt. "The Case for Offshore Balancing: A Superior US Grand Strategy." *Foreign Aff.* 95 (2016): 70.
- Mearsheimer, John J. "Bound to fail: The rise and fall of the liberal international order." *International security* 43.4 (2019): 7-50.

- Mearsheimer, John J. "Response to C. William Walldorf Jr.'s Review of The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities." *Perspectives on Politics* 18.3 (2020): 894-895.
- McKeil, Aaron. "On the concept of international disorder." *International Relations* 35.2 (2021): 197-215.
- Munz, Peter. "How the West Was Won:" Miracle or Natural Event?." *Philosophy of the social sciences* 21.2 (1991): 253.
- Olsen, Gerald Wayne. "The Halévy Thesis: What It Owes To Marxism and Liberal Idealism." *Historical Reflections/Réflexions Historiques* (1978): 197-221.
- Pedersen, Roy Norman. *One Europe, 100 Nations*. Multilingual Matters, (1992).
- Porter, Patrick. *The false promise of liberal order: Nostalgia, delusion and the rise of trump*. John Wiley & Sons, (2020).
- Posen, Barry R. "Command of the commons: the military foundation of US hegemony." *International security* 28.1 (2003): 5-46.
- Roberts, Michael. "The Military Revolution, 1560-1660 (Belfast, 1956)." *Rodkey, Frederick*.
- Rode, Reinhard. *Weltregieren durch internationale Wirtschaftsorganisationen*. Vol. 2. LIT Verlag Münster, (2002).
- Rosecrance, Richard N. *Rise of the Trading State*. New York: Basic Books, (1986).
- Ropp, Theodore. "KENNETH N. WALTZ. Man, the State and War: A Theoretical Analysis. Pp. viii, 263. New York: Columbia University Press, 1959. \$5.50." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 329.1 (1960): 204-204.
- Rothenberg, Gunther E. "The origins, causes, and extension of the wars of the French Revolution and Napoleon." *The Journal of Interdisciplinary History* 18.4 (1988): 771-793.
- Seeley, John Robert. "L'Europe et la Révolution Française." (1886): 593-597.
- Seeley, John Robert. *The expansion of England: two courses of lectures*. Vol. 2220. Bernhard Tauchnitz, (1884).
- Sonne, Stella. "R. Ernest Dupuy and Trevor N. Dupuy, The Encyclopedia of Military History, revised edition (Book Review)." *International Social Science Review* 55.1 (1980): 50.

- Stein, Arthur A. "The Hegemon's Dilemma: Great Britain, the United States, and the International Economic Order." *Theory and Structure in International Political Economy: An International Organization Reader* 38.2 (1999): 283.
- Walt, Stephen M. *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of US Primacy*. Farrar, Straus and Giroux, (2018).
- Walt, S. "There's no such thing as good liberal hegemony." *Foreign Policy* (2020).
- Waltz, Kenneth. "Force, Order and Justice." *International Studies Quarterly* 11.3 (1967): 278-283.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of international politics*. Waveland Press, (2010).
- Wertheim, Stephen. "Conclusion. A Distinctly American Internationalism." *Tomorrow, the World*. Harvard University Press, (2020). 173-184.
- Wilkinson, David. "Unipolarity without hegemony." *International Studies Review* 1.2 (1999): 141-172.
- Wohlforth, William C. "The stability of a unipolar world." *International security* 24.1 (1999): 5-41.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αγγελίδης, Γρηγόριος. "Οι διεθνείς σχέσεις στη σκέψη του Ισοκράτη." (2020). Ανακτήθηκε από: <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/24835>.
- Δράκος, Ιωάννης. "Διεθνής πολιτική και σχέσεις ΗΠΑ-Κίνας." (2016). Ανακτήθηκε από: <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/18733>.
- Ζιώγας, Χρήστος Δ. "Διεθνής τάξη: θεωρίες ηγεμονικής σταθερότητας." (2013). Ανακτήθηκε από: http://pandemos.panteion.gr:8080/saxon/SaxonServlet?source=http://localhost:8080/fedora/objects/iid:6667/datastreams/DC-EXT/content&style=http://localhost//xslt/pandemos_dcext.xsl&clear-stylesheet-cache=yes.
- Καλαμάκης, Χρήστος. "Το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας στη μεταψυχροπολεμική εποχή: θεωρητικές, πολιτικές και στρατηγικές όψεις." (2015). Ανακτήθηκε από: <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/18664>.
- Καλτσίδης, Γεώργιος. "Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο κατά τη διάρκεια της προεδρίας Obama." (2020). Ανακτήθηκε από: <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/24944>.
- Καραθάνος, Αδάμ. "Pax Britannica: ιστορικές, πολιτικές και στρατηγικές όψεις του βρετανικού μοντέλου ηγεμονίας (1815-1914)." (2019). Ανακτήθηκε από: <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/23845>.
- Καρακώστας, Εμμανουήλ. "Οι επιδράσεις του νομισματικού ανταγωνισμού στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις." (2021). Ανακτήθηκε από: <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/13489>.
- Κουγιού, Σαράντης. *Φιλοσοφία διεθνών σχέσεων και διεθνής κοινωνία: ηγεμονικές δομές συνεργασίας και ανταγωνισμού*. Diss. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης, (2012).
- Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. "Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις." (2004). Ανακτήθηκε από: dspace.lib.uom.gr.
- Μανώλη, Παναγιώτα, και Γεώργιος Μαρής. "Εισαγωγή στη διεθνή πολιτική οικονομία." (2015). Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/11419/3945>.

- Μαργαρίτης, Γεώργιος. "Από τον Ψυχρό Πόλεμο στους σημερινούς πολέμους." (2015). Ανακτήθηκε από:
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4302/1/02_chapter_12.pdf
- Μπαμπαγενές, Ηλίας Ε. "Το κράτος και ο πόλεμος ως άξονας ερμηνείας της διεθνούς πολιτικής αλλαγής στη μαρξιστική θεωρία". (2012). Ανακτήθηκε από: <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/4527>.
- Πάσχος, Χρήστος Θ. *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική και η υψηλή στρατηγική στο σύγχρονο διεθνές σύστημα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*. MS thesis. (2014). Ανακτήθηκε από: <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/6023>.
- Ταγκαλάκης, Δ. (2017). Θεωρία εμφυλίου πολέμου: σύγκριση και αξιολόγηση ελληνικού και ισπανικού εμφυλίου μέσα από το πλαίσιο της θεωρίας. Ανακτήθηκε από:
<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/19869/2/TagkalakisDimitriosMsc2017.pdf>.
- Τσουκαλάς, Κωνσταντίνος. "Πόλεμοι και κυριαρχία στη νέα χιλιετία. " *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης* 24.1 (2004): 11-59.